A. 80

museo internazionale
e biblioteca della musica
di bologna

MF. 3605

Sander 6085
R 1344

museo internazionale
e biblioteca della musica
di bologna

museo internazionale
e biblioteca della musica
di bologna

Che il presente esemplare contenga delle note marginali autografe di Franchino Gaffurio lo provano quelle che leggonsi al fol. 20. e al fol. 50

Corradole decus patrie : claraque parentum
Stirpe satus : celebrat te pia stanza domus
Et proavos : atavosque refert : nec laudibus ullum
Maiorem genuit docta Cremona virum.
Nulla tuis possunt preferri secula : cunctos
Excellis meritis integritate viros.
Virtute : ingenio : nullis mortalibus evi
Inferior : doctus qualibet arte manes.
Ergo meum capias : ingenti musica amore
Quod tibi iam pridem nostra dicavat : opus

museo internazionale
e biblioteca della musica
di bologna

Che il pvg
si fran
al tol

Introductorij Musices

Tab.ª Musicæ practicæ Bartol. Ramij Ticiri

Tractat.ª p.º

Quid sit Musica, qd vè Harmonia — Cap. 1.

Monocordi elementari divisio, seu compositio — Cap. 2.

Datæ divisionum certa Cognitio — Cap. 3.

Figuræ predictæ ad vsum Canon, subtilis applicatio — Cap. 4.

quorundam errorum circa predicta clara obtentio — Cap. 5.

Diversorum Instrumentorum breuis notitia — Cap. 6.

Copulandi Vocem cum Instrumento modus subtilis — Cap. 7.

De num.º octonario et Septenario — Cap. 8.

Tractat.º 2.º

Qual.º et quant.º Voces in plano decantent figuræ — Cap. 1.

Dictæ Musicæ delarationi — Cap. 2.

De vocum permutatione — Cap. 3. iiij.

Reprobatio alicui in predictis Cap. et certi modi consuetaq. demonstratio — Cap. 4. v.

Ex Musica non est in qlit.ª sed in quantitate — Cap. 5. vj.

Reprob.º Sequentiam Guidonis: et Veritatem ij subtilis demonstrat.º — Cap. 6. vij.

quot modis vna quæq. s.º mis fiat, subtil.º declaratur — Cap. 7. viij.

Tractat.º Tertij

De Tonis, sive Modis, aut Troporum plena cognitio — Cap. 1.

De Origine Tonorum — Cap. 2.

Musicæ mundanæ, humanæ, ac Instrumentalis et Tonos conformitas — Cap. 3.

Sec.º de Tonis

Notitia Consonantium, et Dissonantium vocum — Cap. 1.

museo internazionale e biblioteca della musica di bologna

Error quorundam reprehenditur, et veritas demonstratur — Cap. 2.

Tertia pars Tractat. 1.

De numeris harmonicis copiosa pertractatio — Cap. 1.

Figura et quas numeri distinguunt — Cap. 2.

Signa aliaq. Specierum — Cap. 3.

Canonum et subscriptionum subtilis declaratio — Cap. 4.

Tractat. 3.

De Triphonia proportionalitatis generis subtilis disputatio — Cap. 1.

Medietatis harmonicae adinuentio — Cap. 2.

Primaria Monochordi divisio ad numerorum rationes applicatio — Cap. 3.

Semitonia quae carenda, aut excitanda — Cap. 4.

Organari nominati dal P. Banchieri nel libro delle Conclusioni dell'Organo alla pag. 12.

Vicenzo Fiamengo ha Organi nel Duomo di Portogallo e in Spagna

Baldessare Bolognese p. 12. +

Cosdanzo Anseghato +

Cesare Romani Cortonese +

Luca Perugino p. 13. +

Andrea Lucchese +

Domenico Nardi Lucchese +

p. 14. Domenico da Fabriano +

p. 12. Orazio Vermiggi e Gio Batta Merco Organisti di S. Petronio

p. 12. Guglielmo Arconi Org.ta nel Duomo di Milano

p. 13. Cesare Romani Cortonese

p. 14. Inventore della Spinetta

museo internazionale
biblioteca della musica
bologna

Che il pre
si fran
al fol.

Trimer., giornata 3ª, pag. 137 sul fine

„ Bartol. Ramo nel p. tratt. della 3ª parte della sua Disq. Mus. Pract. così male stampata, come io mi habbia veduto altro libro stampato; che quando io non ne hauessi mai veduto altri che quei della raccolta sin ad hora fattane dal signor cavaliere Hercole Bottrigaro in tutte le scientie, fuorchè di medicina et di leggi, io ne haurei perciò veduto tante e tante migliaia che io ne potrei fare, come ne faccio, questo vero giudicio. „

C. Matty

museo internazionale
e biblioteca della musica
di bologna

che il pre
si fran
al tol

A 80

museo internazionale
e biblioteca della musica
di bologna

Mary

#172.

BARTHOLOM·RAMI de PARELA hisp·
DE MVSICA
TRACTATVS.

museo internazionale
e biblioteca della musica
di bologna

ARCHIVIO MUSICALE DEL LICEO BOLOGNA

Libro istu, sicut ipse Prima Pagina caret, sic multis ex locis defectus pati mihi videtur.

Bartholomeus Rami de Pareia Hispanus ex Betica provincia et civitate Baecza Pienensis Dioces. vel suffragana oriundus. Bononie, ubi Musices Lector Anno Doni 1482. Magistrum habuit Joannem de Monte*, discipulos vero quamplures, eosque celeberrimos; quos inter: Joannem Spatarium Bononiensem, edidit etiam = Compendium Musice vernacula Δ = ubi habetur apud Petru Aron. lib. 3. Cap. 4. pag. 18. a tergo Lucidario in Musica, de que vide pag. 32 huius operis

+ in Studio Salmantino Lector Musice fuit, deinde. vide pag. 32

Fed in tres diuisus Opera

28. Angelo Piccolo vel Rami. vide Gio. Spadaro contro Burtio A. VI

Vella pag. 32 riferisce: Cui in Studio Leg

* vide pag. 68. Magister meus, Joannes de Monte

Δ. Vide pag. 32

Giovanni Spadaro nel suo libro contro Burtio C. VII. che Bartolomeo Rami si partì da Bologna, e si portò in Roma. C. III. tergo Bartolom. Rami era di Statura piccolo vedi il sud.° Spadaro DIII. V. Rami fu nella terra chiamata Salica situata in Spagna nella Provincia Betica per tre giornate distante da la città Biabia

Prologus

Boetii musices disciplina

quinq; voluminibus comprehensa quoniam profundissimis arithmetice philosophieq; fundamentis innititur, nec passim a b omnibus intelligi potest, solet a semidoctis nostri temporis cantoribus quo obscurior est, eo sterilior: doctis vero altius intuentibus quo subtilior, probabilior q; est, eo firmior melior q; videri, quo fit, ut sicut ab indoctis neglecta semper fuerit, ita sit: ita apud peritiores in magno pretio semper habita sit et habeatur. ¶ Unde nos, qui omnibus prodesse et aliquid in commune utilitatem conferre studemus: hoc breui compendio tribus libellis dilucidiore proliritatem eius in angustum: asperitatem in planum, obscuritatem in lucem reducentes. nihilq;, quod ad artem, usumq; faciat, pretermittentes: et cantoribus, quos practicos, et speculatiuos, quos theoricos graece dicimus, opus admodum utile construximus. et q.° ubi id legerint, intellexerintq; plurimum et bonum, et uoluptatis se consequturos esse perspicient: fatebuntur q; hac nostra noua speciosissime artis forma mirifice delectati, nos ad coeq omnium eruditionem presenti hoc labore plurimum adiumenti contulisse. ¶ Hinc quasi ex quodam redundanti, publicoq; fonte quicquid ego longo tempore multis uigiliis, et assiduis lucubrationibus ex probatissimorum auctorum lectione, et clarissimorum praeceptorum disciplina colligere potui; per quam celerrime, facilimoq; studio licebit haurire. et ad summum musice culmen placidissimo gressu peruenire. ¶ Nemo philosophie maiestatem. nemo arithmetice perplexitatem: nemo proportionum formidet infractus. hic n. quilibet, et si usquequaq; sit rudis, modo disciplinae accommodare uelit auditum: et omnis omnino non sit expers, in praestantissimum peritissimumq; musicum potest euadere: usq; adeo naq; intelligentiae seruire studuimus. ea omnis temperies, stiliq; moderamen seruauimus in his legendis peritiores habunde recreari. semidocti plurimum proficere. omnino indocti blandissime queant erudiri. Non philosophos tm̃ aut mathematicos instituendos hic suscipimus. quilz modo prima gramatice rudimenta sit. et doctrus nostra hec intelliget. hic mus et elephas piter natare dedalus et icarus pit volare possint. ¶ Proterea prudentis, et grati lectoris officium erit. veniam dare. si nostro hoc in opere non eum qui apud Cicerone, et salustium est omnis fastidium inuenient. si paucioribus phaleris mi

tia. .2.

musi. et elephas dedalus et icarus

ARCHIVIO MUSICALE DEL LICEO DI BOLOGNA

M· mālus

nortqzculeu sermo noster incedit: licz.n.mihi de musica dicere, ꝓ marcū manlū de astronomia dixisse legiz⁹. Ornari res ipsa negat, contenta doceri. Verū ad hanc egregiā pḥlosophie partē: musicā.s.si quis eius viz: naturā: pulcritudinē: generositateqz cōsideret: nō exortatioibus meis attractus: sz vltrò, et sponte ꝓuolabit sequēturqz Orphei: Thracij Amphionis Thebani. Arionis Lesbi: Mercurij Lini salomonis: Pythagorę Aristoxeni Ptholomei Chorebi Lycaōis: ꝓphrasti: Tiothei: ceterorūqz adorāda vestigia: q hac disciplina freti immortale nomē adepti sūt: ibi fuere; quos venerabilis ātiqtas adeo mirata est: et eos direxit carmis dulcedine mōuisse feras, corda hominū possedisse, aias i corpora reuocasse manes ad mīs cordiā iflexisse et duras trahisse e mōtibus ornos. Que lz fabulosa et fidē excedētia videāt: mirabilū tū opū effectricē esse musicā nō dubiū est. Costat saulē sosimorū regē cū a malo demonio vexaret: habita cytharę modulatiōe solitū curari. Dauid ad vaticināduz psalterij cātu ōsi quodā vehiculo mentē eleuāte vsū fuisse: helisei magni heliē carmeltarū pris discipulū cū ꝓphetare vellet psalten aduocasse. Quis nescit plorētes ifātulos nutricū cātilenis placari: z accensi saguis ardorē muētis extingui: equos ad tubę clāgorē micare aurib⁹. tremere artus. hinniri⁹ edēr largi⁹ exultare. stare loco nescire: pugnā, martēqz sitire: Priscian⁹ auctor est apud siculos fontē ēe: q ad lyrę sonitū saltare videat. Habet igitur pcul dubio maxima musica energiā, et igētez i humanos aios seu mulcere: seu tollere velit auctoritatē: ꝓ si hac nra rēpesta te tot miracula p musicā mimē fiāt: nō arti, q̄ supra naēāpfectissima ē. sz arte male rēūb⁹ iputāduz ē. Si.n. illi; quorū supra memiz⁹. pbatissimi musici ad vitā reuocarē musicā nri tpis a se inuentā negarēt: vsqzadeo iepta, icōcina, dissipataqz quorādaz cātorū deprauatione reddita ē. Ibis igit rationib⁹ moti presens opus edidim⁹ sperātes, et si sint fortasse aliqui nunc viuētes; qui huore stimulati detrahere, quā pficet malint: futos et apō posteritatē ꝓz plures, q sepulto inuidię uenēo nostrū laborē laudēt. et opi nostro vrtis amore ꝓpulsi fauorē adhibeāt. Opis igitur sit ista partitio. In primo libro subtilē practicā ponem⁹. In secūdo theoricā accurate discutiē⁹. In 3° musicā semi arthematicā, semiphisicā ꝓgnua rōe pbabim⁹, primū igit, qd musica sit, qd ve harmonia diceram⁹.

Finito prologo incipit tractatus ubi primo quid sit musica, quid ue harmonia disputat.

Harmonia atqz musica idem esse multi credūt: ueruz nos lōge aliter sentimus. Ex quorūdam .n: musicorū sentētiis longa inuestigatione collegimus harmoniā concordiū uocū esse cōmixtionez. Musicaz uero ipsius concordię rationez: siue perpensam: z subtilez cuz ratione indaginez. Musica aūt triplex est: nā alia mundana: alia humana: alia uero dicitur instrumentalis: mundanā, atqz humanā, qm speculatiue theoricę ꝓz sunt, in 2° libro, tertioqz pertractabimus. Tertia autez; que tota circa instrumenta uertatur: consideratio: pioriez sibi uendicabit locū. Instrūtuz duplex est: aliud enīz natura: aliud uero arte constat. Naturale instrumētū uox hominis est: ꝓ naturaliter uocē eleuare deprimere qz possum⁹. Artis instrumētū dī, ꝓ arte fiat: nō natura, ut monochordū: et cytharā, et cetera, que cātilenę famulantur. Circa quoruz accuratissiāz practicę considerationez tria perscrutanda nobis occurrūt. uox: sez sonus atqz numer⁹ siue mēsura: vox in ꝓposito abusiue pro hominū: et instrumētorū sono sūmitur: ut Aristotelis sententia est in libro de aīa. uox est sonus animati tantū: sz uox etiā in animatorū est: ut instrumētorū musicorū solūz sz similitudinēz: qz discretē sonāt⁹ son⁹ vō nō simplicē: sz ꝓ sono duarū aut pluriū chordarū sil pcussarū: aut hominū duorū pluriū uē sil canētū in presentiaruz accipitur: Numerus uero similiter non simplex: sed cuz habitudine ad passiones consideratur. Prima autez consideratio à neothericis cantus firmus, a quibusdaz uero cantus planus dicitur. Secunda contrapunctus: quam ab antiquis organizationem dicta fuisse constat. et tertia cantus figuratus: que a plerisqz organicus appellatur. Secundūz hanc igitur triplicez consideratione compendium hoc nostrum diuidemus. In prima consideratione tria precipue procurabim⁹. Primo, instrumento per artez composito rectas eius diuisiones erudiendis ad sensuz monstrabim⁹. et chordarū secundū diuisiones percussaruz sonitū: ut memorię mādent, admonebimus. Secundo organuz naturale per arsiz, et thesiz: id est per eleuationez, et depositionez: siue per intensiōez, et remis

harmonia diffinitio musica qd sit

Musicē diuisio

operis diuisio

Aristotelis

museo internazionale e biblioteca di bologna

sionez cũ artis instrumento copulantes.psallere concorditer assue faciemus,quousq̃z sine eo legitime psallere didicerint.Certiõ tõ Odas,vel notulas per quas omnis cantus dignosci,cantari,cõpo nt q̃z possit,in plano designabimus. ¶Cierez quia instrumẽtorez arte constantiũ diuersa sunt generalne varietate disciplina fiat ob scurior,vnaz chordaz diuidendi modũ et regulam dabimus. Cũde monochordi à grecis nomen assũptuz est:postea uerõ per alia tran seuntes ad intentũ finẽ peuenemus.

¶ Ad monochordi elementaris diuisio,seu cõpositio.

Boetius

REgulare monochorduz nuẽris, et mensura subtiliter a boetio diuiditur.sed illud sicut theoricis utile,iocundũq̃z estuta cantoribus laboriosũ,intellectuq̃z difficile. ¶Cierũ quia utriq̃z satisfacere politi sumus:facilamã regularis monochordi diuisionez redãmus:quã non modico labore nemo nos arbitretur inuenisse:quippe qui illaz multis uigiliis antiquoruz̃z recepta lectitantes,et neothericoruz̃ iuranteś enorez cuz sudore reperimus:et eaz quibz ita dũ ẽt mediocriter eruditus facilè intelligere potest.Sumatur itaq̃z cuius uis longitudinis nerius,siue chordaque super lignũ aliquid habens con cauitatis extendatur:locus aũt extrãmus:cui nerius alligat pũcto. a.signetur. Alius loc⁹.è regiõe procl posit⁹ q⁹ nerũ⁹ trahitur:et tor quetur pũcto.q.signetur:quãtitas aũt.q.ex.toti⁹ chordẽ longitudo in duas partes diuidatur equales:et eque distãtie punct⁹.b. littera notetur:Diuidemus iterũ per medũ quantitatez chordẽ.b.a. et in medio diuisionis:d.constituemus.quantitas.b.d .iterato seccabitur: et in sectionis medio.f.collocabitur.Idez quoq̃z de alia chordẽ medietate faciendũ intellige sez hẽq.quoniaz in prima diuisione lo co medio p.signabitur,et in diuisione.b:p.equaliter ab utraq̃z dis tans.ponatur litera l.et inter l. et. p.seruata eadez interualloruũ re gula.n.inuiratur. q̃ sit.f.n.per medũ diuisimus-literã.i.signa bimus.per hanc autez mediaz diuisionez:ulterius ad partes minu tiores.quousq̃z alias diuisiones fecerimus non deueniemus:sed ro tuz.a.q.per tria diuidemus.et.a.litera.q.mensurantes in fine trien tis ponetur.m:et in besse.e.deinde.e.q.per tria iterũ diuidatur:et .a litera.q.uersus.e.ueniente in besse signũ.b.quadruz̃ consiguetur

et quantitate.b.quadr.et.q.duplicata signetur.b.sed iterũ.m.b.per medũ seccabimus:et medũ sectionis punctuz.k.littera colorabimus. q̃ si quantitatez.k.q.duplicemus:in fine duplicationis.c.ponem⁹: sz iter.e.et b. quadr.equalibus utriq̃z spatijs.g.situetur:Si autez.z q.in duo equalia partiamur.o.littera signabitur:sicq̃z totuz monochorduz legitia partioe diuisuz est:et in subiecta figura cogõscis

¶ Datarũ diuisionũ recta cognitio

TAliter autez monochordo diuiso superest quantitates illas altius limatiusq̃z considerare:Scie duz igitur totã illã inter.a.et .b.intercapedinez tonum vocari.et à grecis phtongon:qõ apud nos son⁹ ipretat. Qat hoc tali erẽplo facilius intelligetur:percutiatur nerius in tota sui longitudine extensus,noteturq̃z sonus.deinde supponatur digitus,vel quidpiaz aliud subtilius,et non magna latitudie sparsũ: iterũq̃z chorda percutiatur,fiet,vt aliquãto altiorez sonũ emittat cũq̃z sonũ acutiorez sono grauiorez acuto cõparare volueris,toni esse distantiã deprehendes. ¶Sin verõ sonũ.b.sono.c.uez cõparabis semitonũ fiet,non q̃ toni sit dimiduz:sed q̃ ad integritatez toni vox non ascendit,iperfectus tonus appellatur. De hac tũ semitoni iperfectione practicus non supra modũ sollicitetur, quoniã est maxime speculatiua,et à cantoribus practicis alienz.sed q̃ non sit perfectus tonus practicus cognoscat oportet: subtiles.n. huiusmodi disputationes in secundũ librũ differemus. Illa autem quantitas,siue intercapedo,quẽ inter.c.et.d.extenditur tonus est:et inter.d.e.similiter tonus:sed inter.e.f.semitoniũ :inter.f.g.tonus: inter .g.b.tonus:inter b.i.semitoniuz:inter.i.b.quadr.semitonium inter b quadr k.semitoniũ inter. k.l.tonus:iter.l. m.tonus:iter.m n.semitoniuz fit .n.o.ton⁹.o.p.ton⁹ :et ita soniqui ex percussione affinũ,vicinaz̃q̃z diuisionuz̃ prouenunt:ad se inuicez cõparati tonuz̃ aut semitoniuz̃ emittunt. Sed distantiuz̃ cõparatio tonoruz̃ plures,aut semitoniorez̃ species efficit.Cũde inter.c.et.e. spacium, quoniaz̃ ex tonis duobus constat,ditonus,siue bitonus dicitur:Sz a. c.distantia semiditonus est appellata,quoniaz̃ iperfectus diton⁹ toni medietate sublata cõficit.Sed.b.e. diatessaron :quia quatuor vocũ est capax,siue tetrachorduz dicitur.q̃ quatuor chordaruz̃ diuisio est,et intercapedo.Est.n.vna chorda siue vox.b.alia.c. tertia

si ton⁹ nõ ĩ duo ęqlia diuisibilis nõ dat ton⁹ medietatẗ, tx dytono sublata ipm ĩ semidytonũ redigat

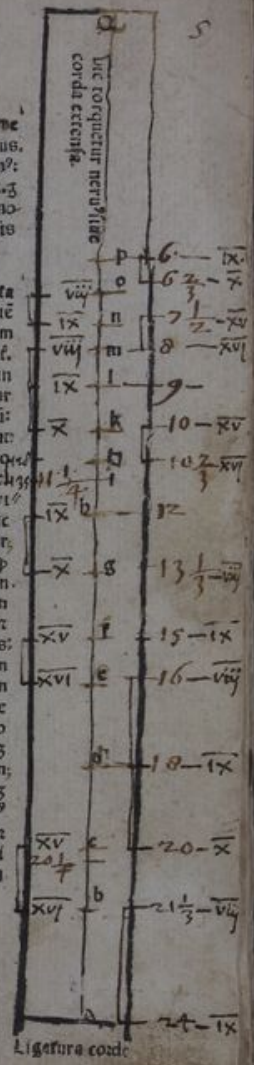

museo internazionale e biblioteca di bologna

Diuisio tetracorda

simphon apellat greci duos tetracorda unū dicitur tinni quinque ut i octacordo

Noia cordae od. 10. cordae diemm

et hanc Boet. cap. 20. lib. 1.

quarta inter quā tria cōdūtur intervalla, duo sēz toni, ⁊ unū semitonū. ¶ Boetius per tetrachorda monochordū diuidit hoc modo. b.c. primū tetrachordū: secundū. e.b. Ita q. e. finis primi, ⁊ secūdi principiū est. ⁊ simili modo b.l.. Sed quando precedentis finis pro sequentis tetrachordi principio sūmitur, tetrachordū cōiunctū dicitur: q. greci synemenō appellant quando autē. b. idest primi, siue precedentis finis pro secundi siue sequētis pricipio nō sūmatur: Sed sequēs tetrachordū. a.b. q̄dr. sūmit institū, ⁊ per. k. l procedēdo i. m. sistitur, disiūctū latinē, grece verò diagengmenō nūcupatur, q. illa cū termia tetrachorda cōi fine nō copulētur: sed pricipiū secūdi à primi fine per toni distātiā diriminitur. ¶ Est qz quintū tetrachordū. m. p. quod hyperboleon hoc est, excellentiū dicitur: cōs. n. illius chorde omēs alioz tetrachordoz chordas acumie, sublimitate, ⁊ superāt: primū autē tetrachordū grecè hypaton quod est principalius, siue inferioz latinē. ¶ Secundū tetrachordū grece meson. romane mediū. sic autē diuisa est harmonia; quoniam natura docente sic regitur, vt post duos tonos semitonto reperetur chordē autē quarū noia sūt diuersa octo numero sunt. hoc est Hypate, Parypate, Lichanos, Mese, Paramese, Trite, Paranete, Nete. Hypate principalis dicitur: Unde greci consulēz, Hypaten vocāt. Parypate hoc est iuxta principale Lichanos dicta est; quoniam (iuxta Boetij sententiā) indice qui Lichanos grecè dicitur, percutiebatur, vel tangebatur, primo digito Hypaten seriē te. Mese. i. media. q. inepta chordo medio loco ponatur. Paramese idest iuxta media: sed trite dicitur, q. ante Nete sit tertia. Paranete hoc est prope nete ⁊ nete iferior non quidēz sono: sed locatione. ¶ Secūdū verò, q. hec chorde in diuersis tetrachordis aptantur, diuersa cū quoddā addimēto noia sortiūtur, dicitur. n. Hypate Hypaton, Paripate Hypaton, Lichanos hypaton, ⁊ sequit hypate Meson, Parypate Meson, Lichanos Meson, Mese. Trite Synemenō, Paranete Synemenō, nete Siesmenō, quōtiēz. Sz à mese disiūgit p tonū Paranete. ⁊ seqt trite diazeugmenō, Paranete Diazeugmenō, Nete diazeugmenō, Trite hyperboleō. Paranete hyperboleō. Nete hyperboleon ¶ Sed qm mese non erat medio loco posita cuz quatuordecim essent nerui, superadditus est nerius: qui a grecis proslabanomenos, vel prosodos dicitur, a nostris verò acqsitus, vel assūptus, vel accessus nuncupatur. Cuilibet. n. tetrachordo si tonū

qd sit synemenon

proslabanomenos, et hypaton hypate Boet. cap. 20. et 21. lib. 1.

addatur species efficitur, que diapente: quia vocū quinq̄ est, vocatur: Aut pentachordū: quia chordaz quinqz intervallorū quatuor tonorū triū cū semitonio est: vt a e. Sed à diapente semitonio subtracto tritonus efficitur vt f b. post diapente puores vsqz ad diatessaron replicantur, hoc modo diapente cū semitonio, vt a.f. diapente cū tono, vt c.b. diapente cū semitonio, vt a.g. Diapente cuz ditono, vt c.b. q̄dr. Sed diapente iuncta cuz diatessaron cōponit speciē: quē diapason dicitur: quod est per totuz, vel de toto latiē: quoniaz omis concentus: quā symphonia greci dicūt, ⁊ oēs harmonie differentia intra ipsaz continētur: propterea ab antiquis recte dictuz est post diapason reiteratōnez semper esse: septē autē intermedia discimen aliquod habent: unde illud sapiēter à virgilio in vi. eneidos positum est. Nec non trabicius longa cū uestē sacerdos. Obloquitur nuēris septez discrimia uocū. Octaua verò similis est primo: ideo gregorius differentes literas septez ⁊ non āpli posuit: ⁊ easdē repetit: ac iterū posit: quoniaz inter primaz ⁊ octauaz maxima conformitatis affinitas, similitudoqz reperitur: adeo ut differre non sentiantur nisi penes acuminis, grauitatisqz diuersitatez: ideo diapason a.b. uocabatur grauis: sed b.p. acuta. Sed eisdez literis: quibus grauis signabatur, acuta quoqz diapasō notabatur. Sed notandū, q. phtongi inter se sono quidez sūt equales: quantitate autez figurē secundū q. plus minus ue grauitatis habent, maiora minora ue spatia continent. Quo fit, ut tonus a.b. duplū intervallū habeat tono b.c. q̄dr. cōparatus: ⁊ c.d. similiter ad k.h. Et pariter de semitoniis, aliisqz maioribus speciebus dicendū, ut in figura monstratur. Et deinceps non ita ponendum, ne ichoantiū offuscetur intelligentia: sed quezadmodū toni inter se sono sunt equales, ita intercapedines ponemus equales. Semitoni oz verò minuemus intervalla, ut manifestē constet tono minus esse semitoniū: omnia aūr predicta subiecta figura patefacier.

Quomodo post diapen. priores usque ad diatessaron replicatur

nota de diapason Pbel. cap. lib.

post diapasō reiterationē semper esse.

poeta. virgil.

gregorius

Litter. 7.

phtongi i. toni

Figura

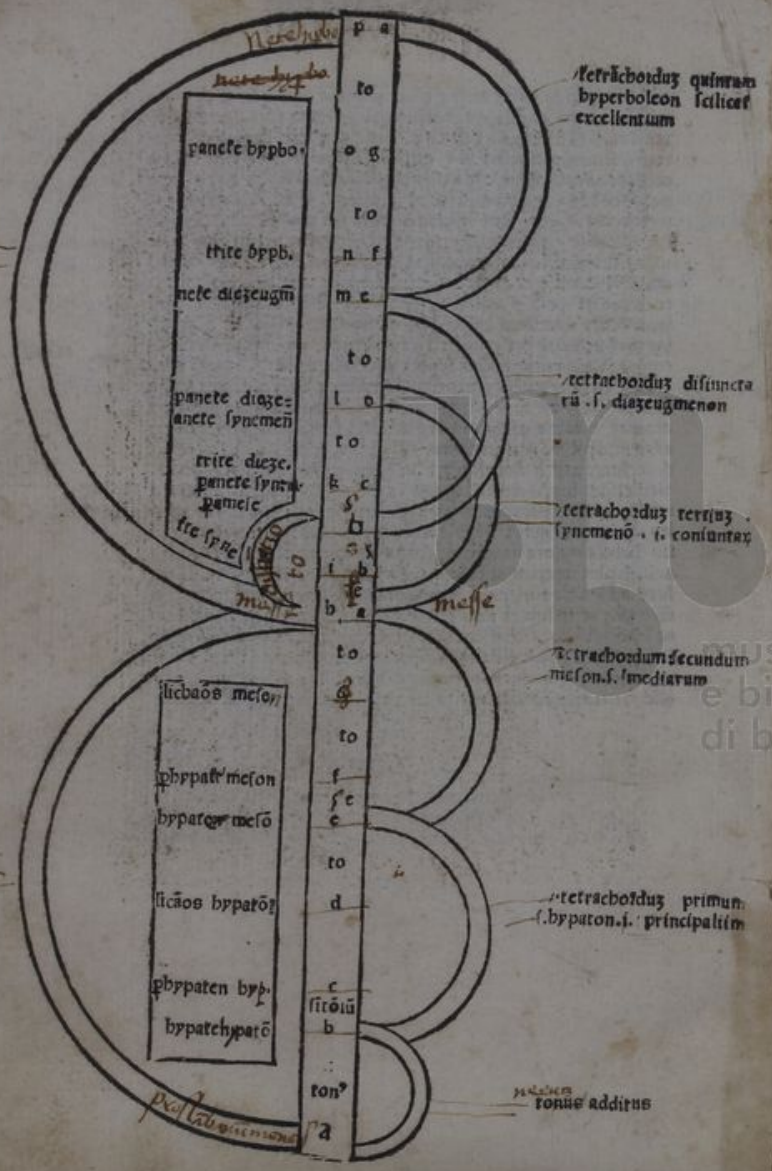

Cap. tercium

Videsne dispositionem figure vbi greca chordarũ nomina, et latinas literas imposuimus. Licet igitur tota musice differentia vnica diapason continetur: duas tñ posuim? quas dicit bisdiapasõ. vt Boetij ac grecorũ doctriãs imitaremur: enchiridion vero disdiapasõ appellat. Ex his manifestat illorũ error: qui male oriũtur incipiunt: nãq; sic viginti sunt littere. ⌐A.B.C.D.E.F.G.a.b.c.d.e.f.g.a.b.c.d.e. Quoniãq; non viginti sed septem tñ sunt vt nerse post quas non alie: sed eedem quasi iterũ renascũtur: Sed hi à littera g. incipiunt finiuntq; in tertia e. quoniãq; primas sui nominis litteras Gregorius ponere voluisse fabulantur: eamq; greca appellatione. ⌐ nominasse; quoniã a grecis musice documenta tradita sunt. Sed et si hoc illis sit permissum, ĩ diuisione tñ a veritate maxime aberrãt: cũ octo graues septem acutas: et superacutas quinq; dicant: nãq; octauas litteras, et primas in acumine tantũ, et grauitatem differre mõstratur est. Sed vlterius Boetij auctoritate (ut aiunt) munire se conantur: dicunt nãq; prias acutas. Messen: que est. b. et littera. a. secũda. Colligitur ergo inter graues ab ipsis. g. collocari: et si à Boetio dicatur. g. inter graues: à gregorio non bene dictus: propter additionem littere. g. qm̃ quẽadmodũ. a. primus ad. b. ⌐. uel ad. a. se cunduxit: ita ⌐ ad. g. se habet. Sed b. ab a. primo in acumine tantũ differt: ergo et. g. a ⌐ in acumine tantũ differet. Datis ergo viginti litteris sic diuisio fieri deberet, vt septem graues: septẽ acutę, et sex fierent superacutę. Sed nec gregorio placuit littere additio; quoniã quindecim tantũ usus est. Tintonus uero ab hac ratione alienus primũ. s. dicit grauissimũ secũdũ est graue, tertiũ acutũ. uerũ unde hic error cãtores inuaserit, paulò post ostendemus. Nunc ad aliorum doctrinã declarandam accedamus

¶ Figure predicte ad usum cantorũ subtilis applicatio

Omnes quidem has litteras viginti: guido, monachus fortasse melior q̃ musicus, tetrachordo utendum exachordum cõponit amplerus est. Et ad huiusmodi exachordum hac ratione cõpulsus est: quoniã senarius numerus à mathematicis perfectus dicitur; quia partes eius aliquote simul sũpte ipsum senarium simul constituunt. scilicet. i. 1. 2. 3. que simul sex cõponunt: et quelibet huius exachordi chorda. a sex primis syllabis sex dictionum

enchiridion Odonis

vanitas vanitatum

g. post tertiam greca littera

Tintonus

Guido

de senario perfectõ numero

Cap. quartum

hymni sancti Joannis Baptiste nomen accepit scilicet. Ut queant laxis resonare fibris. Mira gestorum famuli tuorum: solve polluti labii reatum: Sancte Joannes. Unde si recte post quelibet punctū primaz syllabaz inspexerimus: has voces sex extrahemus: vt, re, mi, fa, sol, la. et vna queq; a sibi propinqua oibus sertatiz positis per tonuz distat: preter fa: quod a mi per semitoni spatiū discedit: habebit igitur duos tonos sub se: vnoseq; supra: et cū prima littera g: quę ⌈ dicitur. vt syllaba posita sit totū, ⌐ Gamaut, nuncupatur: et ex a. littera et re syllaba sit, ⌐ dicitur are: similiter ex b. littera et mi syllaba bmi. Ex c. littera et fa syllaba ⌐ fa. ex d. et sol d. sol. ex e. et la ela. Et vt Boeti doctrinaz imitaretur: que per tetrachorda totaz diuidit harmoniaz: cū ad quartuz locū peruenit: ytz, ⌐ fa: terū exachordum quasi propagine facta aliud emittit: si autez cuz c fa: vt syllaba ponatur totū cōposituz cfaut appellatur: et continuatur cū d sol re et cū ela: mi: vbi primuz finitur exachorduz. Sed cuz ex litteris f sequatur: cuz fa exachordi secūdi. syllaba vt iterū collocatur: que secundi exachordi quarta vox est: itaq; cuz sit f fa. vt sibi iuncta tale nomen accipiet et sequatur cuz g. sol re. et cū a la mi. et ne se ignorasse sit: tudinez extremaruz diapason includentiū videretur rursuz exachorduz collocare incipit. et cuz ex preteritis exachordis duobus secūdo ytz et tertio duas voces habeamus ibi locatas. scilz cū littera g. sol re ut sibi addita tali nomine nuncupatur scilicet g sol re ut. et continuatur cuz ala: mi: re: vbi tertius consumatur exachorduz, duoq; simul conjunctiz copulantur, scilicet fa, mi, cū prio scilicet b. fa: cū secundo b. q̄dr̄ mi. quaq; quidez nocū sicut litterę mō stiatę sunt inequales esse, unā altioriez alia cognoscimus: et sic tonus ille in duo semitonia diuiditur: et sequitur cū c sol fa. quia sicut secunduz exachorduz ad primuz in eo loco, coniungitur. et totum cōpositum sic appellatur. sic sol, fa, ut. Cōtinuaturq; cū d la, sol, re: et sic deinceps e la, mi: f aut: g. sol, re: ut: a la, mi, re: b fa: b. q̄dr̄ mi. Sicut prius. et possent exachorda in infinitū multiplicari. iurta instrumenti sufficientiaz. Sed cū in omni scientia quādoq; ad finez peruenimus: et iterari exachorda iam desinūt, et propterea in c sol fa: nō ponitur amplius, ut. Sed procedimus ad d la sol: vbi sextū exachordū relīqz. Septiūz vo i e: sylla. la: pticie. Itaq; posuit septē exachorda pp 7 voces dintes, ut sibi visū fuit: qō sbēa patefaciet figura. Ides ne recētā guidonis figurā: tpe vo nō sicisz p iūturas poit digitoz bo me

Boetius

nota de positione b. fa. b. mi

nomina secunda quadoq; ad finē repetitur

quare: guido septē tantū posuit exachorda

Γ vt
A Re
b mi
C fa, vt
D sol, re
E la, mi
F — fa, vt
G — sol, re, vt
a — la, mi, re
b — fa, mi
c — sol, fa, vt
d — la, sol, re
e — la, mi
f — fa, vt
g — sol, re, vt
aa — la, mi, re
bb — fa,
— mi
cc — sol, fa
dd — la, sol
ee — la

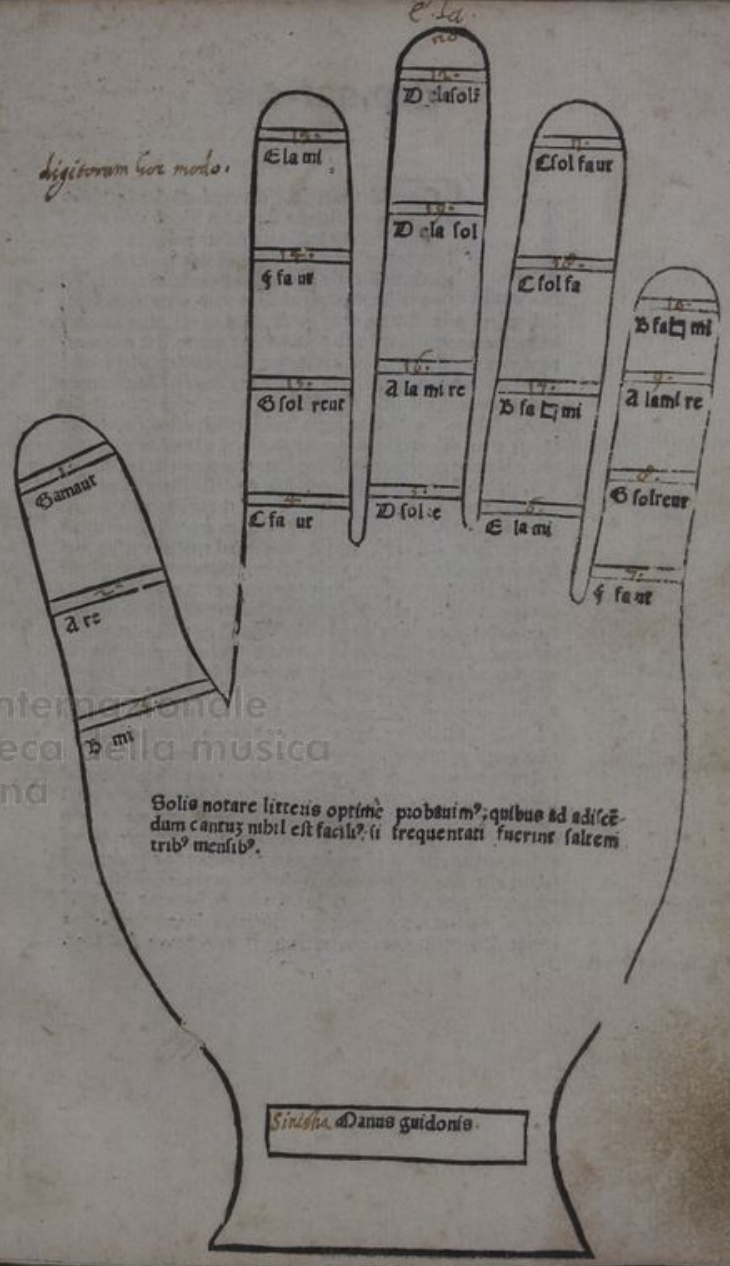

museo internazionale e biblioteca della musica di bologna

Cap. quintum

Quorũdaz errorũ, circa predicta clara ostensio
Licet non omnia, que circa hec ab ipso ponũt,
sint a nobis propalata non tñ propterea
lectorez arbitraturuz reor, id nos temeẽ fecisse: z
profecto si votis conatibusqz nostris fauerit deus,
suis in locis eorũqz ab ipso, z ab aliis inordinata
indigestecqz ponuntur, ne vnuz quidez iota ad rez neccessariuz ẽ
linquetur intactuz. Sed z alia quidez, que minus ipsi cognouerunt, z in quib⁹ illis error illusit, mox edocebimus. Dictũ quippe est supra, z demõstratũ, tetracordũ synemenon esse cõiũctum: diazeugmenon aũt disiũctũ: Quidã uerò ista nescientes: ut longa eũ tristano de silua hispano familiarisio nostro, z accertuni igenij uiro disputatione inuestigauim⁹, cũ ad messen pueniunt, diazeugmenon ponunt. Post hoc synemenon: deinde hyperboleon: z sic distare faciunt nete hyperboleõ a proslãbãomeno per tres chordas ultra bis diapason, quod esse contra veritatez, z Boetii doctrinaz manifestũ est: Ipse nõqz Boetius accuratissimẽ istud declarat primo libro capitulo, q̃ incipit sed quoniã rursus messe, ponit insuper euidenter declaratũ numeris, z mensurata signat quarto libro: capitulo, q̃ incipit duo quidez tetrachorda, que sibimet conuncta sunt: a messe verò disiunctas: sed de hijs in theoricis nostris: neqz hic aliquid allegassez, nisi q̃ multoz circa hoc error ostenditur, z istoz ipsorũ, quoz multi facilè credentes sequuntur disciplinaz. Marchetus uerò non sic: sed a messe ponit disiunctuz: post quod hyperboleon, deinde synemenon: z sic chordas decem z octo collocat, quibus vna inferius, scilicet gama: z alia superius scilicet e. superaddita ad viginti chordas numer⁹ excrescit. Sed si quis sano modo velit ipsuz intelligere posset iudicio meo dicere, q̃ subtracto sinemenon tetrachordo illo m⁹ reliqua disponuntur: deinde post nete hyperboleon, quoniam similis est messe ponitur tetrachorduz synemenon: eo modo, quo post messen sequi deberet: z impediret diazeugmenon ita disposuit multis etiaz alijs modis posset saluari: ego equidez illũ saluuz esse non dubito, quoniam christus in cruce pro hijs orauit, qui nesciunt, quid faciunt. Quidam frater Ioannes chartusiensis gallus saluat euz dicens z indoctuz, z ferula indigentẽ. Ego autem Marchetũ hunc tanti existimo: et marchetos quattuor.

Tristanus

Intrauste Silua

Boetius

i dicens

p. P.

Marchetus.

Marchetus insanus

Frater Ioannes Cartusiensis

Marchetij contemptum.

Cap. sextum

Rogerio caperon gallo simul eno potu deglutiri posse non dubitem. Iste enim Rogerius caperon sic ait. Quattuor sũt figure, que additẽ sunt in cantu. scilicet Corupb, synemenon, apotome, z crisis. Corupb appellat Gãma. quia addita synemenon b: apotome uerò ♮. Sed crisim appellat. e. superacutaz, in qua sequaces Guidonis ponunt la. Synemenon bene dicit esse. b. si intelligat distantiã semitonij ab a i. b. qm̃ ipse non declarat: bene etiam dicit apotomen si intelligat distantiam b. z. ♮: quoniam sic a Boetio z apbtolao appellatur, qõ maius semitonũ dicim⁹ z sic uigintí chordas ponit i erroez decidens alioruz.

corupb

rogerius caperon

Corupb – Gama. T
Sinonimenon – b.
Apotoma – h.
Crisim – ee.

Diuersoz instrumentorũ breuis notitia.

Ostensa mediocriter regularis monochordi diuisione reliquũ est. ut ad huius regulaz uocez humanaz redigentes alternatiz elleuare: depimereqz doceam⁹: hoc aũt meli⁹ assequemur si pu⁹ nobis diuersoz instrumẽtoz dũ sũma seqmur uestigia rez: notitia declaretur. vt cũ alijs et istrumentis organũ naturale cõtẽperare sciamus. Hoz aũt alia sunt, que extensione nimie uoces extenuãt, aut laxatione easdẽ obtundãt, z ad grauitatez remittũt. Sũt etiã chordẽ diuerse z i longitudine, et in grosicie, ut in cytbara z lyra, pollicordo, clauicordo, clauicibalo, psalterio z in alijs pluribus istrumentis: quibus a posteritate noua sunt iposita uocabula: et q̃rũ in secũdo libro planaz faciemus mentionez. Omnia tamen hec nostam diuisionez fugere nõ possunt: cremiz chordẽ monochordi; que eiusdez sunt grosicie i longitudinis, z extensionis si in eadez distantia fuerint percusse: eũdez neccessario sonum emittent. quẽ admodum monochorda repperimus antiqua. Sed secundum q̃ propinquius, vel distantius a loco vbi toqquentur una queqz percutitur: grauiorez, acutiorez uẽ secũdũ proportionez diuisionis superius dataz sonũ emittit. Nunc autem non omnes chordẽ eiusdez grossitiei, nec eadem extensione sũt temperate; Ideo si a memoria caderet creberrimus musicẽ usz⁹ consonantiaz ueritatez per ista monochorda minimẽ inuenire possemus. Sed ad priozem diuisionẽ recurrentes sonos connotaremus. Si quis enim istud concorditer aptare uoluerit, ad nostri instrumenti sonũ conuertatur: z illo perpenso istud cognoscet: Sunt tamen aliqua ex nouis monochorda unã habẽtia

Instrumentorũ genera sum noua nouu.

Cap. sextum

diapason ad partes acutiores isto modo diuisas: quoniã sex salte chordę illo modo sũt tẽperate: et eiusdem sũt grossitiei: et tũc acumen, aut grauitates parua, vel magna chordarũ intercapedo: tonorũ, aut aliarũ specierũ secũdũ commensurationẽ proportionis efficit. Sed quę ita sunt facta facillime tẽperantur: quoniã vnicuiq; sono eiusdem diapason sua octaua facillime concordatur. Sũt et alia quoq; chordę sunt contrario modo disposite: quoniã quanto digitus superpositus ad locũ: in quo torquetur, appropinquat, tanto sonos reddunt grauiores, et è contra. vt lyra. Sed hoc nostre diuisioni nõ obstat: quoniã chordarũ ipulsio nõ fit ex pre medie chordę à loco scilicet: à quo torquetur ad b. sed à loco ligature ad b. sic ergo quanto digitus superpositus magis appropinquat ligature chordę: tanto sonus acutior erit: quoniã chorda breuior: et quanto magis ad locũ: in quo torquetur, appropiat: tãto grauius sonat: quia longior chorda est. Si hoc igitur instrumentũ diuidere voluerimus permutatis litteris, transpositisq; idẽ eueniet: hoc est b. littera: vt prius erat: media remanente transponatur. q. ad locũ. a. et. a. ad locũ q. et reliquę littere vna quęq; in alterius locũ transferantur. Est autem tonus in duo semitonia diuisus in quolibet nouorũ instrumentorũ perfecto. sicuti nostro messes, et paramesses per trite synemenon: de qua diuisione paulo post dicemus. quando uero tonũ in talibus facere voluerimus, duas chordarũ diuisiones transire nos decebit. In hoc igitur instrumento vsq; ad semitonia sic diuiso plures chordę ponunt: alię scilicet grossiores: alię vero subtiliores. Utuntur autem nunc quinq; sic dispositis, vt grossior in tota sua extensione sonet tono sub proslambanomenos: quod dicimus gamaut: secunda parypate hypaton diatessaron distans ab eantertia lichanos messõ ditono altior ista: sed quarta messen pronunciet: quinta paranetten diazeugmenon, siue neteS synemenon sonum emittat: diapason et diapente sonans cũ prima. Nec tamen hoc de necessitate fit: aliis. n. modis diuersis concorditer disponi possũt. vt prima sit proslambanomenos: secunda lichanos: tertia messe, et alię alibi, et itę similiter alibi locari possunt ad arbitrium pulsantis. Sed quia hoc nunc magis in usu est, sic portus posuimus. In aliis uero instrumentis: quę spiritu sonant calamorum amplitudo secundũm superius datam proportionem acumen faciet, et

et quilibet nouorũ instrumentorũ tonus manet in duo semitonia diuisus.

Cap. septimus

grauitates: itaq; calami, qui in duplo fuerint amplioores, diapason grauius sonent: et alij intermedij secũdũ maiores, minoremue grossitiei grauiores, acutiores uẽ sonos efficient. dũ tamen apertura vbi causatur sonus, et longitudini, et grossitiei conespõdeat. Sunt et fistule, et sambuce: in quibus longitudo facit differẽtiam: nam ista saltem octo foraminibus aperiuntur, vt digitis oia possint obturari: nam si plura essent, aut frustra essent: quia claudi non possent inferiora: aut superiora discoperta manerent: et sonũ: quem non vellemus emitterent. Quanto igitur foramina magis ad orificium accedunt: tanto sonos reddunt grauiores: et quãto ad os pulsantis magis appropinquant, tanto acutius clamant: Sed si vnuscuiusq; foraminis medietas digito claudatur, semitonium facit ad totam aperturam. Sunt et alia huiusce modi diuersa tamen: quoniam quattuor tantũ foramina cũ orificio tenent: et illis quattuor quęcũq; cantus in accumine, et grauitate comprehẽdunt. quod marie miranda est. Sed hoc fit quia foramen idẽ sonus diapente, et sonũ diapason, et vtriusq;, et bisdiapason sub, aut supra potest facere, et hoc si spiritus emittitur in duplo, vel in triplo, aut in quadruplo, vel in trienti. Sed de his quidem instrumentis plenam notitiam desiderantes, et de eorũ inuentoribus, qualiterq; ad perfectionem paulatim deuenerint speculationes seu theoricam nostram inquirant: in qua mira et cognitu suauissima reperient: quę si paruo huius primi libri volumine conclusissemus doctrinã fecissent impediriores. his igitur dimissis ad reliqua, ut polliciti sumus, naturale instrumentum deueniemus.

altra opera dell' A. e a dir meglio la 2a parte di questa

¶ Copulandi itaq; cum instrumento modus subtilis.

Multi uolentes nos hac ibaere doctrina eaq; sunt preponenda, ponunt: et è cõtra. ita q. qñ aliqd futurũ ex dictis probare voluerit, et se de illo locis debitis mtiões nullã fecisse ppẽ dũ: alibi ubi minus q̃drat illud interserũt. Inde ergo ista doctrina, lo. siue materia i foris, uel chaos dicit pfusio. nos autem non sic procedendum putamus: sed quemadmodum ex uno in aliud facilius quis duci potest: nos intelligentię seruientes ordine disciplinę conuenientissimo ista digessimus. Uñ uiso sub mediocri cogitõe, qd arte factũ ẽ istrũmto noluz naturale p istõ elleuatiõe ordiata, et depositõe sumatius erudire.

museo interno e biblioteca della di bologna

Cap. septimum

Idcirco monemus, vt teneat discens à nobis factũ ante se monochordũ, percutiensq; chordaz vocez emittat illi vnisonaz: deinde digito supposito, in secũda littera scilz. b. cũprimẽs chordam cũ ligno, percutiẽsq; desup chordaz soni q̃litatez noter: deide ipe uocez emittat chordę sono vnisonaz, z equalez: z sic seriatiz p alias litteras ascendens vsq; ad messez uocez emittat: ac eodem modo remittat: sic. n. ab vnaquaq; littera ad eius octauã facere poterit. Sed quomã oz adiscentez credere, uolumus eruditendos qbusdaz legibus coarẽtare, ita q̃ non à quauis littera scz à, lisa c. vsq; ad aliud c. incbosre pcipim? nec tangẽr primàm b. sz bm ♮ quod tono distat ab a, tã i ascẽsu, q̃ in descensu. Sz dicet qs, qd pferaz ore: vbuz, an sonũ tãtuz: dicimus, q̃ non refert prima, nec secũda uice utr̃ duoz fecerit, sz solũ sonos cõnotare, ac sonoz distantias oz; quę in octo uocibus diapason cõtinẽtur? iclu dũtur: sz postea, vt memoria sonoz recordẽt, vnusq;q; noie pferatur diuerso: quod fuit ãtiqs in more: vt odo. cũcharidis dicebat: noe noan anne cane agis. quę nihil sunt significantia. Alij uerò tu pro de nostrite ad: quę significabãt modoz sedes, de quib? in suo loco dicez?. Alij aũt solũ ifas alphabeti ponebãt: i. a. b. c. d. e. f. g. vt gregori?. Agustin?. Ambrosi?. z Bernar3?, guido uero vt, re, mi, fa, sol, la sicut ãtedixiũs, q̃q; illud ex a. cideri fecerit, quomã et lis oia erẽpla sua demõstrat seq̃ces u? post ita bis uocibus adherent. vt õno illas putent esse musicę ncẽs: qd deridenduz ẽ. Nos igit̃ qui circa huius artis veritatez inquirendaz lucubrãdo, atq; vigilando diu laborauimus dictiões singul chordis impõimus nouas: z effectus totius denorãtes q̃centus; ita vt in grauiori dicat, psal. in seq̃nti, li: in tertia, tur in 4a. p. in 5a. uo, in 6a. ces, in 7a. if, z in 8a. tas. z sic erit cõclusio sylla; psalitur per uoces istas. quomã octo uocibus fit totus cõcentus. Locamus aũt cas a' littera c. graui in lisz c. acutaz quomã perfecte canere docent. iõ à lisa c. sũt incipiendęq; cantus ab eadez lisa incboat: z semitoniũ primũ duoz ꝛꝛ claudit incapedine: z bz inter duas ff. sonat. Primũ igit̃ est e. fi. tur per. Sz q: bz semitoniũ q̃ndoq; fit à lisa a. in b. q̃ndoq; à lisa ♮ in c. acutã ppf tetrachorduz synemenõ, z diazeugmenon, q: sũt ibi tria semitonia diuisiz locata, tria illa loca littera. s. sunt denotata hoc est ces, is, tas. bis z eniz uocibus cũ chordis instrumenti, equisonantes fa

Odo enchiridium
ut, nouan, anne, cane, agis, tu, pro, de, nos, trite, ad, a, b, c, d, e, f, g.
Guido
ut, re, mi, fa, sol, la
Nouã nomi sonorũ istorũ
psal, li, tur, per, uoces, is, tas

c – tas	S.	
h – is	A.	T.
b – is		
a – ces	S.	
G – vo	T.	
F – per	T.	
E – tur	S.	
D – li	T.	
C – psal	T.	

Cap. septimuz

i. vocem — ꝛꝛ. Monochordium

cilẽ poterimus naturale instrmtũ cũ eo: qd̃ arte factũ est concordare. qd̃ si supra diapason scandere uolumus in eodez sono, psal, ut prius, locabimus. Danebit aũt bissyllabũ c. s. tas, psal: z seq̃ cuz d, li: z cuz e, tur. z reliqua sicut prius, sic z in graui faciendus est; quoniaz, ut sepe diximus: post diapason renascitur uox: z q̃ tiens ultra diapason transcendimus, uel descendimus toriens uocez renouamus. De bijs igitur octo tantũz doctrina est recta. Cũ ergo ad octauaz sic graduatiz cantans peruenerit chordaz, eisdez gradibus, syllisq; conuersis pedetentiz uocem remittat: z taz diu hoc faciat, donec absq; monochordi percussione idem facere perdidicerit; quo peracto itez à prima ad secundam ascendat, z itez à prima ad tertiam mediate, ac postea inmediatè psallat: z à tertia ad primã mediatè z postea inmediatè descendat. sic z à prima ad quartam mediate, z postea inmediatè tam intendendo, q̃z remittendo: ac eodem modo à prima ad quintam mediatè, deinde inmediatè in ellcuatione, z depositione se habeat: sed quemadmodum se hũt à prima usq; ad quintam in ellcuatione, z depositione: sic à fa ad sextam à tertia ad septimam, z a quarta ad octauaz iubilare procuret: in hoc aũt exercitio semper in quinta uoce precipimus pedez esse figendum z hoc multis de causis; quę dicentur in tropis: similiter z quando in principio usq; ad octauam conscendit, quiescat in quinta uoce: z iterum in eodem sono incipiens ad octauam pertingat; ita ut dicat; psallitur per uoz: z post interuallo quietis facto dicat, uoces, is tas: sed in remittendo tas is ces uo. postmoduz uocẽ dimissa cum interuallo dicat, uo, per, tur, li psal. deinde à prima ad eius octauam uocem intendat, scilicet psal, tas, z ẽ contra remittat, tas, psal. In bijs, z in alijs tanrũ exercitiũm sibi quisq; assũmat, quantum ad promptẽ, expedireq; cantandum uiderit esse necessariũ: sed ne impediatur soni pronuntiatio multitudine litteraq; in una syllaba, ut uolumus, cantantes rẽouent litteras, quę sequuntur post uocalem, si nocumentum fecerint, ãt ꝛ. p. quę precedit. s. semper remoueatur; quoniaz hic non ortographiam sed musicam docem? Dubitaz tñ aliq̃s posset, nec i. meritò, q̃ ò cẽ. 8. diuisas poim? cũ tm̃ 7 sit dĩntes z à nobis sic traditũ z ? cessuz fuisse meẽrit; dicen? ẽ, q̃ bz maxiz sonę ?formitatẽ z sil'itudinez inf p̃mez, z 8 affueri? in acutis tm̃, z gauitate eas differre nunq̃z ne-

c – tas
h – is
b – is
a – ces
g – vo
f – per
e – tur
d – li
c – tas, psal
h – is
b – is
a – ces
G – vo
F – per
E – tur
D – li
C – psal

nota, q̃ post diapason renascitur uox: et quotiẽs ultra diapason transcendimus uel descendimus toties uocẽ renouamus.

remouẽdo ꝛꝛ sonantes
est impro, nõ ortographiam
hoc enim fit musicam
dubitatio

museo internazionale e biblioteca di bologna

Cap. octauum

gauimus. Igitur ⁊ differentiaz inter eas, ⁊ similitudinez demõ
strauimus, cuz eandez litterã uocalẽ, scilicet a. posuimus, simili-
tudinez ⁊ conformitatez ostendimus. Sed litteris alijs hoc est,
s. in principio, aut c drñtiaz acuminis, ⁊ grauitatis patefecim⁹
Cognita eoruz drñtia, quoniaz graue est cuz ex profundo pecto
ris attrahitur spiritus, acutũ uerõ cuz ex oris superficie sonꝰ
emittitur: quanto magis circa pulmonez profundior fit pronũti
atio: tanto sonat grauius, ⁊ quanto appropinquiori dentibus lo
co uenit, tanto sonat acutius: Sic ergo ⁊ littera iuncta cuz a. ex
contactu linguę ⁊ clausura dentũ fieri cognoscimus. Sed s. iun
cta cuz a. ex applicatione linguę ad palatũ proferri non du
bitam⁹. Manifestũ igitur est ex dictis, magis graue, sal, esse qz
tas, ⁊ si grauitaẽ, ⁊ acuminis drñtiam in prolatione l. ⁊ i in sie
syllabe positaruz perpendamus. Conuenientissime à nobis, talẽ
locationez factaz constabit. liquida. n. littera. l. natura liter; gra
uem sonuz emittit, spiritudo autez litterę s. quasi sibillans in
acumen ascendit. ——— Sibillo. n. nulla uox acutior est.

Cap. octauuz

Sed autez de nũero arguatur quia non tanti ualo-
ris octonarius noster uidetur quanti septena
rius est, quo uoluit mũdus ⁊ orbis. qua de cã Bi
gorius tm̃ septẽ liras posuit. ⁊ cũ nõ sit tante per
fectionis q̃nte senarius cui⁹ grã guido ad sex uoces reduxit cũ
ergo senarius ⁊ septenarius perfectiores sint octonario ⁊ cum
per illos fieri possit idez q⁹ per octonariũ nos facim⁹ iecti⁹ sen
sisse uidebũtur illi quoz quidaz septenariũ quidaz senariũ secu
ti sunt quaz nos qui sequimur octonariũ dicendũ nuẽz octoãriũ
magnaz in musica perfectionez ⁊ dignitatez opinere ⁊ nõ fru-
stra esse sed neccessario positũ. primo probatur eius perfectio per
comparationem sicut enim quidam septenarij perfectionem
propterea q⁹ septem sint planete nos eadez ratione octona-
rij probamus perfectionez q⁹ septez planetis addito firmamẽ
to octoãri⁹ nũerus resultat ⁊ i illoz comparione grauius pecat
qz excellentius est. s. octaua spa dimittit nã dato sillentio sicut
terra cum elementis prima ⁊ grauior est spera lune secunda
Mercurij Tertia Veneris Quarta. Solis Quinta. Martis
Sexta Jouis septima saturni octaua celũ stellatũ quaz cõpacto

quia ex dictis patet. q sal, ⁊ tas, uniuoz sunt; Nam tas, et sal, c acuti designant. Ethimasem est.

7. Sire. Greg.

octonarij numeri perfectio

planetarũ ordo

nez etiã marcibus tulius facit in sexto libro quez de re publica
cõposuit. Alijs quidez uerbis sed in hanc tamen sententiã. Et
hoc quantũ ad septenariũ: quantũ uero ad senariũ quia mathe
matice sunt rationes dicemus mathematica corpora subicijẽda
esse cogitationi ⁊ non sensui in quibus principiũ est punctus q
longitudinez nec latitudinem hẽt nec profunditatez aut altitudi
nez hic protractus efficit lineã que prius dimensionis est: scili
cet longitudinis sine latitudine ⁊ profunditate ⁊ duobus pun-
ctis ex utraqz parte longitudinez terminantibus continetur.
hanc lineã si geminauerit, alteẽ corpus mathematica fiet que.
duabus dimensionibus extenditur in longũ scilz ⁊ latũ carens
altitudine quod superficies dicitur. ⁊ hoc punctis quattuor con
tinetur. datis scz cuilibet duaz linearũ duobus punctis. si uero be
due linee fuerint duplicate ut si subiectis duabus due alte sup-
ponãtur adijcietur profunditas ⁊ sic solidũ corpus efficitur.
quod sine dubio octo angulis continetur. ⁊ hoc uidere possum⁹
in taxillo seu tessara que etcubus greco noie vocatur. Hijs
rationibus geometricis adiungantur nature nũeroz naz monas
punctus putatur quia sicut punctus corpus non est sed ex se fa
cit corpus: ita monas nũerus esse non dicitur sed nũeroz ori-
go. Primus ergo numer⁹ binarius est qui similis est linee de
puncto sub gemina punctoz terminatione protracte. hic nũer⁹
i. binarius duplicatus de se quattuor facit. quaternarius quoq
geminatus octonariũ reddit. qui numerus solidũ corpus imita
tur. dixim⁹. n. duas lineas duab⁹ lineis suppositas octo angulo
dimsione integrã corporis soliditatẽ creare ⁊ hꝰ est qõ apõ geo
metros dr̃ bis bina bis corp⁹ solidũ esse qõ macrobi⁹ ⁊ meorat
i hbz de sõio scipionis alijs quidez uerbis eãdez tamen sentẽ
tiaz continentib⁹. ⁊ concludit a pari ergo nũero accessio usqz
ad octo soliditas est corporis ⁊ prosequitur ideo inter princi-
pia huic numero plenitudinez deputant. Concludimus ergo
nos q⁹ qui octo uoces truncat aut minuit a musica nostra per-
fectionez atqz plenitudinez aufert ab ea. non ergo nũerus octa-
uus imperfectus est. Sed in musica plenus atqz perfectus quoniã
totũ continens est ⁊ totus concentus ut sepe dictuz est octo
uocib⁹ includit. nõ ergo frustrãmo neccessario utimur octõario
⁊ de hijs bacten⁹ nũc ad uocez figuris in plaõ ꝛpñtadã festinaz⁹

alia dimensio

Unitas nũ se numerus sed numeri principiũ

Geometri

Macrobius

Laudes diapason

museo inter
e biblioteca
di bologna

Tractatus secundus in quo ostenditur qualiter & quomodo vox in plano debeat figurari

Ja nunc voces musicas distinguamus vox est aeris repercussio indissolata usq; ad auditus pueniens humana vox duplex est. quedam continua quedam vero discreta continue voces sunt quando comunt fine iunguntur ut si quis neruus percutiat & percutiendo torqueat eueniet ut in principio gravius sonet. & continuo magis acuatur & ita continui fient vocis gravis & acute sonitus sicut etiam in gemitu accidit infirmor idez etiaz quibusdaz legentibus contingit qui vocez legendo continuantes sensim ascendunt descendunt ve. de talibus autez ut verbis Boetij loquar volumus nos tractare quoniaz ab harmonice scientia separantur. Discrete vero voces proprios habent locos. igitur & soni instrumentor discreti & voces harmonice subiciuntur arti. Alio etiaz modo distiguit Boetius in libro primo vocez humanā incontinua & discretā dicit enim continuaz esse qua loquentes vel prosā orationez legentes verba percutimus festinat enim tunc vox nō inherere in acutis aut in gravibus sonis. Sed quaz velocissime verba percurere expediendisq; sensibus exprimendisq; sermonibus continuō vocis impetus operatur discretaz vero illaz dicit quaz cānēdo suspendimus in qua non sermonibus sed modulis potius inservimus. estq; vox ipsa tardior & per modulandas varietates quoddaz faciens intervallū non taciturnitatis aut silentij. sz tardē potius ac suspensē cantilenē. bis ut albinus aurumat ad ditur tertia differentia que medias voces possit includere cuz scilicet heroū poemata legimus que neq; continuo cursu ut prosaz: neq; suspenso segnioriq; tractu vocis ut canticus prōtiamus: Similiter cuz in ecclesia orationes capitula lectiones & bis similia legimus de quibus in tractatu de tropis manifestius apparebit. Vox igitur cuz sit de genere successiuor duz sit estsz cuz facta est non est nō oz eaz regul ac figuris imaginari represētare. figura eiz vocis sicis fieri non potest. prefri in plano depicta: qm̄ cuz pferē nō causat ad modum pūcti fluētis lineaz ꝓstituētis i lōgū tm̄ aut in lōgū & latū: ut lēa & supficies: sz i orbem & in spā diffundit. sic ut per sex positionis differentias ab auribus audiatur. hoc est sursum, deorsum, ante, retro,

Vetusti lib. 5. Cap. iv.

dextrorsuz, & sinistrorsuz. Boetius enim vocez per lapidez instā tem aquam proiectuz representare conatur vndis iactu lapidis excitatis in orbez profugientibus vt intelligatur sic aeres a voce sicut aquas a lapide propelli. Vox igitur in plano non figuratur sed vocis elevatō siue intensio & depressio siue remissio qdam modo representatur: sicut enim in geometrica demonstratione linea picta que loco linee geometrice ponitur: non caret latitudine qua geometrica linea carere intelligitur: sic in musica nostra elevationez ipsaz siue depressionez, que in puncto consistunt, indiuisibili interuallis quibusdam notularuz sensibilibus ostendimus. Cum igitur notulaz sequentez super primā inspexerimus a gravitate incboantes in acumen vocem elevare docemur. Et si secūda inferior fuerit ab acuto in gravez deveniemus. & iste modus in omnibus notulis totius cantus subsequentibus est obseruandus. sed quoniaz elevatio notule, siue depressio quanta in voce tenenda sit, non est facile cognitu contemporanei nostri optimū in hoc moduz excogitauerunt. decreuerunt enim, vt lineē quatuor extendantur, aut quinq; & a linea in spatio & a spatio in linea talis sit processus. qualis in arte facto instrumento voces continuo se inuicez subsequūtur, & sibi inuicez succedūt. & vt cognoscantur loca illius distincta propter intervallorum differentiā, & intercapedinū inequalitatez. signatur vna illarū linearū hō ꝑ sigō vel isto ꝑ quorū primū f. grave secundū pro c. acutū demonstrat. & hēc signa neetherici claues appellare solent: quoniaz loca manifeste demonstrant. Disponemus igitur lineas quōq; cū primo signo media illarū signata ꝙ est f. cadet c. ꝙ sal dicimus, in spatio a linea inferiori, & sequenti cōtento & i linea prima secūda. d. ꝙ la appellauimus. & in spatio sub linea signata contēto e. ꝙ fur nuncupauimus. In hac igitur linea post & i spatio sup ipa ꝓtēto ꝙ est g. uo. & seqtur eodē mō de reliqs scz cef. if. taf. ita ꝙ tas in linea cadet, aliter tamē ꝙ est aliud. c. vbi est alia clauis collocata. Et si volum? cū hac idez facere i'altioti, posita idē eueniet. sed si clauis ista non in altiori: sed in subsequēti ponatur sub linea prima sal ponemus. & sic tas in linea cadet signata: qō etiaz cū prima fiet: si in linea quarta a superiori ponatur. ita ꝙ nec linee, nec spatia in ter lineas cōtenta semp eādez tenebūt voces. sz fm ꝙ clauis magis l'minus

Lucianus

vox i plano nō figuramus: sed vocis elevatio zc

linea picta: que loco linee geometrice ponitur: nō caret latitudē: qua geometrica linea carere intelligitur zc

de lineis

de clauibus neetherici

Tractatus secdus

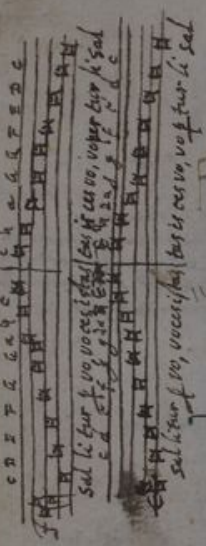

elleuabitur graniora, seu acutiora loca kenebūt. Signabimus igitur nunc duplicez diapasoh vnaz a littera c. in c. acutū z aliaz ab eadez in c. supacutaz vt incboātes p diuersa loca ꝓnotēt uoces

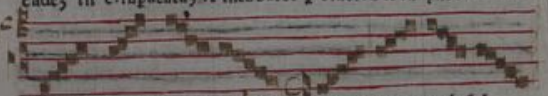

Sallitur per uo uōces istas: tas is ces uo uo per tur li sal

Sallitur per uo uoces istas tas is ces uo per tur li sal

C. D. E. F. G. G. a. b. C. C. b. a. G. g. F. E D. C. c. d. e. f. g. g. a. b. c. c. b. a. g. g. f. e. d. c. Si autez lector non ita facile per notulas potest discurrere cū uocis elleuatione, seu depressione, ad monochordū recurrat: z a tertia uoce incipiens usqz ad eius octauaz conscendat, z ad tertiaz uocez scandat, vt dictū fuit, capitulo. Multi uolentes. torū igitur, ꝓ dictuz fuit debere fieri cuz illrumtoin hō sine eo facere sciet notulis pectis.

¶ Ictē musicē declaratio Cap. fm

Ut autem de hijs signis atqz notulis plenior habeatur cognitio: aliqua circa hō subtilius inuestigabimus. Solent. n. alia signa in cantibus poni per quē distātia intercapedinū cognoscitur iequalis: quoz altez sic. b rotūdo scribitur: alterū. uero sic ♮ quadrū figuratur. Primū signū b molle dicitur siue: b rotunduz, secunduz uero ♮ quadratū siue ♮ duz. ♮ q̄dratū, z b rotundū appellantur a figurē qualitate: sed b molle, aut ♮ duz dicitur ex eo, ꝓ canentes per litteras gregorij, quādo ab a in b faciunt semitonū illud b dicūt molle; qz cū in arsyz, z thesiz sal tus fit per semitonū, magis mollescit uor illa, qđ quādo p tonū sicut à b molle à ♮ quadī duro. sic etiā quādo per semiditonū magis molle, qđ per ditonū. sicut g. b. molle. g. ♮ quadre dure Similiter diatbessaron magis molle, qđ tritonus. sicut f. b. molle. f. ♮ quadre durissime. Et his patet error quorūdā cantoruz; qui dicunt b molle, aut ♮ quadratum: duobus enimz modis errant, primo quia ipsi cantant per syllabā guidonis, z non per litteras gregorii. neqz igitur b molle, neqz ♮ quadre dure pronuntiant. sed fa, aut miscēdo non faciunt rectaz relationez; naz quando dicunt ♮ quadratū debent correspondenter dicere b rotundu;

litteras gregorij canentes

Error quorūdam cantorū

relatio recta

Primæ partis

et quando dicunt b molle. debent dicere ♮ durū. et sic relatio recta fiet. Et hoc fuit antiquis in morem per gregorii litteras cantantibus; quibus propria sunt uocabula: sicut gręcis propria synemenon, aut diazeugmenon: per nostras aūt dictiones canentibus propria ezunt nomina b. si in cōiuncto. et si ♮ in disiuncto. oib' uero comunia tonuz, aut semitonū facere sunt uocabula. Ideo alibi non solūz in paramese signant istius signis tonos, aut semitonia cantores. dicunt namqz ubicunqz fa, sine mi reperitur. ibi mi fa faciendum est. sicut in b fa, ♮ mi. idez quoqz ubi mi, sine fa. quod appellant multi fictaz musicaz. quorū philipetus temerariē loquens sic ait: vna est ficta musica philipetus dicit: Verū tamen ignorauit ꝓ saltē modis debeāt fieri duobus. facere enimz ex mi fa diuersus est modus ab illo; qui facit ex fa, mi. ut paulo post dicetur. ex eo ꝓ ñ uoces coexpodent eo modo; quo naturaliter sē collocate. quando igitur ex mi, fa est faciendus: tali signo perscibunt, scilicet b rotundo: sed quando ex fa, mi: hoc signo notant scz ♮ quadro, uel hoc ✕. locabitur igitur istud b molle in quinqz locis secundū eos. scilicet in b mi. et in elami. in alamire pro in E lami acuto. et in alamire secundo: In his quidez locis dicemus fa, per semitonuz a loco proprio depressuz. Bz istō ♮ vel istō ✕ i c fa ut, i f fa ut, i c sol fa ut, in f fa ut. acuto, z in c sol fa. in quibus quidez locis dicemus mi, per semitonū a loco proprio elevatum; quod etiaz appellant coniunctas propter hoc, quia sicut quando post mesen ponitur trite synemenon; qua de causa totus meses, et paramese in duo semitonia diuidendus est: ita et quilibet alius tonus alibi locatus diuidi debet: Adduntqz ulteius quelibet istarū coiunctaz exachorduz esse: sicut alia quē prius posita sunt. et ideo sicut post f fa ut, in quo, ut dictuz est sequitur g sol re ut: ubi iterū ut, collocatur propter iaz dictaz: sic et in uno quoqz locorū: diffiniunt qz hoc modo. Coniuncta est facere de semitonio tonuz, et de tono semitonū. sic et de semiditono ditonuz. z de ditono semiditonū, z de aliis speciebus similiter. z sic bene dicunt; quia ad moduz diazeugmenon, z synemenon tetrachordorū se habent ista, exachorda coniuncta: Semotus a uera cognitione Joānes tinctoris sic ait. Coniuncta est positio. b. aut ♮ in loco irregulari. naz si signū b mollis poneretur in c sol fa ut, uel in alio loco; ubi fa, esset; inegulariter esset positum,

c

ita mus.

philipeti ignorantia

loca b molle coniunctarū;

loca b duri coniunctarū

quare diuidit coniunct

quelibet pārtiaz coniunctarū exachordū est

coniuncta qd sit

Joānis tinctoris

et tamen coniuncta non esset. ita si ▢ quadrũ. ubi mi: quod si b ponatur in b mi: cõiuncta sit. et tamẽ locus est irregularis ipsius. b. quia octaua est ad. b. ꝛetrahendus: Cum igitur in. b. mi, fa, poatur, octauo loco à fa: quod ponitur in trite synemenon diapason resonans consonantiaꝫ. vt habebit. ꝛ reliquas uoces singulas singulis referendo in diapason consonantia cuꝫ alijs resonantes: sicut igitur fit in synemenon ab ut, diazeugmenon tono superatur, ita ut, ultius à gamaut, tono subeunt: quod appellatur ab ipsis retropolis, quia cũ gamaut in capite policis superpositus sit: retro ipsuꝫ in prima scilicꝫ extremi iunctura digiti ponitur: et sequitur in gamaut re. In are, mi: in b mi, fa: sed in c faut, sol: at in d solre, la: sic et ab mi: quod ponitur in c fa ut elevandũ ut ponitur in are et completur istud exachordũ in f faut. Coniunctę autem quę per semitonii uocęs a loco proprio deparmunt, appellantur ab ipsis cõiunctę b mollis: Sed quę eodem elevantur semitonio ▢ quadrati. do breues autem utriusque coniunctę cognitionem ut. hoc interest: ut cognito loco cõiunctę ab eodem per iuncturas retrocedamus dicentes fa, mi, ꝛ ut si b mollis. aut mi, ꝛ ut si ▢ quadrati. vnde qui bene omnia quę dicta sunt, inspexerit, taliter manus compositã recte conspiciet. In retropolis scilicet ut. in gamaut ut, re in are ut re, mi. i b mi ut re mi fa i c fa ut uero ut re, mi fa sol in d sol re, ut re mi fa sol la. a quo usq; alamire secũdũ in omnibus signis uel locis sex istas uoces repetiemus. post alamire resoluitur. nã id, qõ prius icepit, prius desinit: et ita in secũdo b fa ▢ mi. erunt re, mi fa sol la in c sol fa, mi fa sol, la in d la sol. fa sol, la. et in ela. sol. la. postquã ponunt alias uoces scilicet la. quę distat per tonũ ab ista, quoniam dependet ab ultima iunctaꝫ: et sic erant loci triginti duo. ideoq; post coniunctarum additionem manus perfecta dicitur: qm̃ tota per semitonia recte diuisa est: ipsi autem dicunt perfectã. quoniam triuꝫ diapason est continentia: in ternario enim maxiã pfecto denotatur. quoniam totũ equale est suis partibus quotis et aliquotis simul sumptis: nec aliquis alius numerus hanc sibi dignitatem uendicat: sed ex parte bene dicunt. in hoc scilicet, q̃ ternarius numerus perfectus est: ueruꝫ in hoc errant, quia manus triũ diapason no ẽ ut paulo post ostendemus: Ex his autem quę dicta sunt lectores excogitare poterunt quomodo ex guidonis doctrina confusio suborta ẽ

retropolis

retropolis

ternarij pfectio

ex guidonis doctrina confusio

est. ipse enim consideraui, q̃ semper ubicumq; semitonium esset pronuntiandũ. mi ꝛ fa cantores proferre deberẽt. pp hoc autem crebius exachordia: in tetrachordis tam coniunctis, quam disiunctis locauit: propter quod binas uoces, et ternas in uno eodemq; loco, ut supra monstratu est. de necessitate collocauit: nos at de necessitate eadem sex in locis predictis cõpon ipsi? habito fundamento mathematice demonstrauimus: sed de uocũ in uno loco confusione de guidonis arte proueniente satis hactenus: deinceps autem quę ipsarum proferende sint: quę uero retinende. quod eius sequaces mutationes appellant subtili? discutiamus

Capitulũ quartũ de uocũ permutatione

Superest nobis tanta uocũ cognita uariatione ad quid in uno loco sint collocatę subtiliter disserere. utrũ. s. omnes simul pronũtiare aut unã alia in eodẽ loco dimissa debemus accipere. Cum quod aduertendũ est tres illarũ ascendentes dicit. s. ut, re, mi: Tres uero descendentes scilicꝫ fa, sol, la. vnde guidonis sequaces dicunt: vt re mi scandunt. fa, sol laq; descendunt. et cũ cantus in altũ ascendit pro descendente uoce ascendentes accipere nos percipiũt. ut si sumus in mese cũ la: et cantus petit loca altiora iusta istoꝝ doctrinam la dimittere ꝛ re, aut mi, debemus assumere. et tũc cuꝫ re, aut cum mi. ad altiora loca facilius poterimus peruenire: sic et cũ in parenete synemenon, uel trite diazeugmenon fuerimus cũ ut: et cantus ad ima perlabitur, ut, dimittere: et sol, uel fa iubent accipere: ꝛ sic cũ fa, uel sol cantando descendere poterimus: ꝛ hoc est, qõ ipsi mutationes appellant dicentes: Mutatio est unius uocis in alia uariatio: Alij autem sic diffiniunt: mutatio est duarũ uocum equaliuꝫ interse per diuersas proprietates in uno signo ꝛ una uoce uariatio. permutatio autem dupliciter fit, aut a causa necessitatis scansionis, aut remissionis. aut cõ preponendi postponendi ue semitoniũ: hec autem semper in uocibus: quę eiusdem sunt qualitatis fieri cognoscimus. hoc est ambę ascendentes, aut ãbę descendentes: Illa autem non sic sed ex una ascendente ꝛ alia descendente componitur: Et ut igitur triplex mutatio: una totidem in ascendendo alia totidem in descendendo. tertia uero capit utrũq; sicꝫ quę totidem in ascendendo fit ea est. quę de uocibus ascendentibus composita est: uti in g sol re ut. re ut ut re. in alamira

sequaces guidonis

diffinitio mutationis

cause mutationis

Primapartis

mi re re mi et in suis octauis. que uero notidez in descendédo
fit:ea minimiz est. que ex uocibus descendentibus constat:sicut i
e sol fa ut:sol fa fa sol.in d la sol re.la sol sol la:et in suis octaui
itaqz semper fit inter uoces per tonũ secundũ ordinez distãtes
secũdaz ordinez dico:qz ut supra dictuz fuit,sicut.ut a re distat p
tonũ sic a re:mi:ita etiaz fa:a sol.et sol.a la:Sz qñ mutatio fit:
in loco equali sunt collocate.Tertia uero mutatio dupliciter fit:
qz aut in uocibus que in ordine positis per diatheßaron aut per
diapente distant.per diatheßaron tribus modis:s.fa ut.ut fa:sol
re:re sol.la mi:mi la.per diapenť autez duob?scz la re:re la: sol
ut:ut sol. Quãdo igitur manus ẽ inperfecta in gamaut,in a:re,i b
mi,in ela permutatio fieri non possit:qm̃ unius uocis non est sz
duarũ equaliuz;propter quod etiaz in utroqz b fa ♮ mi non fit.

¶ In ante prima inperfecta ubi igitur tantuz due uoces erant,re
quales :due fient mutationes.una a prima uoce in secundaz. et
alia e conuerso. Sz cũ tres fuerit,hunc moduz tenebunt.a prima
in secundam,et e conuerso fiunt due :r a prima in tertiaz,r ecõ
uerso alie due,r a secunda ad tertiaz,et e ꝓuerso alie itez due,r
sic ser babebũtur.seo cũ secũdo uocez ascendentez nominamus:
mutationez in ascendẽdo causari dicunt:Sz ulterius addunt illi
uocis proprietatez.scz.♮ quadrati . aut b mollis siue natu
re. naturẽ autez appellant exacbordia:que in utroqz c.sunt incboata
♮ quadrati.que a g.b mollis uero:que ab f. ut ergo uno cõclu
damus exemplo pez qõ in alioz cognitionez facile uenatur. di
cim? i g sol re .r.sol re,re sol,sol ut,ut sol.re ut,ut re:sol re in
ascendendo de natura in b molle.re sol in descendendo.de b mo
li in naturã.sol,ut in ascendendo de natura in ♮ quadruz.ut sol
p contranũtre ut in ascẽdendo de b molli i ♮ ouru ut re in ascẽ
dendo de ♮ quadro in b.rorũdũ.hoc.n:modo secuato in alijs lo
cis quisqz perse poterit p ea que dicta sunt has pmutationes ĩ
uestigare:sz r hoc habito fũdamẽto i manu pfecta facile deꝛoib?
ser uocibus in eodẽ loco positis mutationes omnes facere pote
rit:vñ exẽpli gratia capiamus d sol re : ubi ser ꝓuoces fuerũt
locate. iũgemusqz la,mõ predicto:scz cũ uocib? que in ordine p
tonũ aut diatheßaron aut p diapenť distauerit.dicemusqz la sol
sol la babebimus qz duas. deinde cũ mi.scz la mi mi la:r erunt
quatuor,ut cũ re:qz p diapenť cõiungendo itez binas facimus p

equales

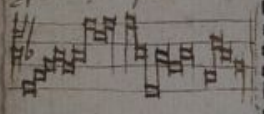

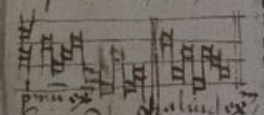

Tractatu scdꝰ

mutationes s.la re,re la:et la igitur ser prouenire nõ dubitam?
qua dimissa sol capiatur.et fient eodẽ mõ ser scz sol fa,fa sol.
sol re,re sol:sol ut,ut sol:la sol,qz dimissis fa capiatur.que soluz
cum uoce.ut.tungi poterit eruntqz quatuordeciz .sz mi cũ re et
re cũ ut cũbinatis quatuor efficiunt. vbicũqz ergo ser uoces rep
ĩtũtur,decez octo fieri mutationes uidentur.in c fa ut igitur. qm̃
deficit la duodeciz erunt:in b mi ser tantuz.sz quatuor in are:in
gamaut duas tantũ babebit:eodẽqz mõ b fa ♮ mi secũdo sicut
e fa ut z ela sicut gamaut:sic z cetera signa uel loca inf ista ꝓtẽta

¶ Capitulũ quĩtũ reprobãs aliqua precedentiꝰ:r rectũ modum
cõiunctaz demõstrans.

Ꝓ Isposita iã manu perfecta et eoꝝ que ad eius persec
tionez requiruntur forma prescripta sup'unt nobis ali
qua subtilius inuestiganda:quoniã z si dictũ sit a d sol
re usqz alamire secũdo ser uoces eẽ in quolibz loco
reptas:r ex illis quoqz ser uocib? decẽ z octo mutationes cau
sari de uocibus quidẽ uerũ est.sz ꝺ mutatioib? minime. Ac cuius
euidentiã disponatur figura cũ uocibus guidonis a gamaut usqz
ela:que dicetur ordo naturalis .et eo ꝓ uoces naturalis sunt dis
positę:sicut ex monochordi regularis prouẽit diuisi one.sz hec e
adez figura ad latus eius sinistrũ sono itensa disponatur. sic et
ad dextrũ p eũdez tonũ remissa.et hac figurę dispositiõe ꝛepie/
mus quẽlibz tonũ ordinis naturalis ab altez accidentaliũ eẽ di
uisuz.qua diuisiõe omẽ instrumentũ pfectũ diuisũ eẽ debet. nãqz
ab are in b mi tonus naturalirez est.qz re mizsz cũ ex ordine ac
cidentali tono remisso sit mi equalis uox ipsi re naturalis:relin
quitur:qz fa uox.que ab ista uoce mi sequitur nõ attinget mi na
turalis ordinis.cũ illa semitonũ faciat.z ista tonũ intẽdat.pere
rea cũ a b mi ad c fa ut ordinis naturalis semitonsũ sit,qz mi fa:
z a re accidentalis sinistri;que illi mi ẽ equalis. sequetur mi ro/
no eleuatuz.relinquitur qõ altioꝛ erit p semitonũ uoce fa natu
ralis.z sic tonus naturalis,qui à c fa ut ad d sol re cãtur in duo
semitonia manz diuisus.rursus cũ a d sol re ad elami tonus na
turaliter sit,qz re mi.aut sol la.z illi re,aut sol naturalis.mi ac
cẽtal' dertzi fit coequalis.segtur uox fa;que semitonũ faciet to/
nũ illũ,qz if d sol re,z elami ẽ didendo ad uocez mi naturalis
ordinis nõ attingeꝛ que ma ꝺ ꝺuoꝛ igit i hoc fe m? terrachordo lec
toꝛ subtil i iniquis facier ispecta figura pcedenti margie poita.

		la
		r
		la sol
	ela	r
	r	sl fa
la	d la sl	♮ mi
r	r	bfa s
la sol	sl fa	♮ mi
r	♮ mi	la mi
sl fa ut	bfa	r
♮ mi	s	sl ut
bfa s	a lãre	r
lamire	r	fa ut
r	sl ut	lami
sl re ut	f	r
r	ff ant	a sl re
fa ut	e lami	r
s	r	sl fa ut
lami	d la sl	♮ sm
r	r	bfa
la sl re	c sl fa	s
r	♮ mi	lãre
sl fa ut	bfa	r
♮ mi	s	sl ũ
bfa s	a lami	r
lamire	r	f fa ut
r	g sl ut	lami
sl re ut	r	r
r	ff ut	sol re
ff a ut	e lami	r
s	r	sol fa ut
la mi	d sol fa	s
r	r	mi
sol re	c fa ut	r
r	s	re
fa ut	b mi	r
s	r	ut
mi	ze	
r	r	
re	sut	
r	ordo naturalis	ordo accidentalis similiter
ser		

ordo vocis guidonis.

Tyr. ordo naturalis guidonis.

Primæ partis

Dicerek tamẽ aliquis, q̃ licẽt possint fieri ad libitũ iste comũ
cetę. mensura tamen nõ ad quod breuiter dicimus ita euidenter
fiẽt atq; sine labore sicut ipse met ordo naturalis facrus fuit i
prima figura. do quod examinãdũ disponat prima mensurata fi
gura, deide faciemus coniunctas b mollis hoc mõ. duplicata quã
titate q.i. signabimus primã b mollis ꝗiunctã sic pria b. eritq; ie
a, et b. deinde quãtitas chordę. i. ꝛ pria b medio diuidatur. signes
q̃ secũda b. quę erit inter d. e. q̃ si secũda b. q mediã diuiserit
quãtitarẽ, signabimus quarta b ite l m, ſz quarta b scẽa b quanti
tate per medium diuisa signabimus tertia b: ſz tertia b: q: quãtitas
si. diuidatur quita b signabitur. bẽbimus igitur ex hac diuisione
quinq; b mollis cõiunctas ex recta diuisione perpensas: Sz si b
quadrati bẽre procuramus coniunctas p tria b. q. diuidemus. et a
lia q. uersus b. uenientes in fine mẽtis ponem⁹ quarta ☐ sc; in
ter n o. ꝛ in bese scẽa ☐ quadrata, quę cadet inter f: g: Sz si scẽ
b quadratę. q. quãtitas per tria diuidatur a lia. q: uersus secũda
☐ quadratą uenientes: in bese ponemus tertiã ☐: eritq; inter
k. l cuius ꝛ q. quãtitas si duplicetur prouẽiet sic p.ª ☐ inter e o si
gnata. habebimus igitur ex hac diuisione quatuor ☐ quadrati ꝗ
iũctas ex recta diuisiõe prouẽientes, ut pz i figura: si ciz quitam
bẽre uoluerimus tertia ☐ q. quãtitatẽ medio diuidam⁹ et erit su
pra p. per duos tonos. uezũ qua nihil sub proslãbanomenõ nec
supra neten hypboleon inmensurata figura sodere uolumus
nõ eã ponimus. nõ ex eo, q̃ fieri nõ posset. ſz q: ista tenuerunt
antiqui ꝛ a boetio sic traditą repezimus doctrinaz. qñ ergo adõ
ze aliquio sub aut supra uoluerimus, nõ in eadẽ chorda, ſz in di
uersis facere poterimus: Cõcordãtes illas chordas cũ bis diuisi
ombus in una recte factis in diapason correspõdẽtes, ut puta, si
unã chordã addere sub proslãbãomenõ uoluerimus ratiez disp̃ẽ
mus, quod in sono diapason equisonet lichanos meson. ꝛ erit
gamaut. ꝛ si aliã sub ista cũ parhypate meson equisonabit i dia
pason: diapẽte cũ hypate hypaton diatessaron cũ prima cõiun
cta: hec chorda erit quã dicũt moderni retropolis, ut supra iã dixi
mus, in qua pene oia moderno⁹ istrumẽta, quę pollicho:da i ita
lia repimus incepta eriã organa, ꝛ alia instia cõpleta, quę p seiro
nia fũt diuisa. in hyspania uero nõa ãtiqua monochorda et etiã or
gina in c graui repimus incepisse: ſz modernoꝝ pollichorda et ẽt
organa octo uoces sub c graui in ordine ponunt naturali non tã

Tra. scda

retropolis

bñt uoces cõiũctas ☐ quadrati siue b mollis sub proslãbanom̃
nonis ſz tm ẽ diapent recta sub gamaut: ita ut gamaut sit octaua g
solreut: retropolis octaua siue diapasõ ffa ut ꝛ alia diapason cla
mi aliaq; d. sol re ꝛ alia c faut: octaua sub d sol re, id est diapasõ.
tã hic bononie reppimus pollichordũ ſz sub c faut nõ nisi in hys
pania. rex ñ refert ubi quis incipiat mõ chordaꝝ mõi ꝛ diuisioes
seitoniorꝝ ꝛ tonorũ obseruentur. habẽt se igit ista tetrachorda
sicut synemenõ ꝛ diazeugmenon: ñ ẽ ergo q̃ isti cõtẽporanei no
stri cõiũctas appellãt. ſz ẽt disiũctas ipropie uocãt: qñ sine mu
ratiõe ab una proprietate i aliã se trãsferũt, ut puta si recipiãtur in
c sol fa ut dicẽtes fa. ꝛ ad f fa ut descẽdere imediate cogatur. et
deide ad graiores. tũc ille descẽsus dr̃ disiũcta qz fa i altiori uo
ce ꝛ fa in iferiori pronũtiãt. sic ꝛ qñ p diapason saltus fit, ubicũ
qz fit, sẽper disiũcta fiet neccessario: dixi i diapason neccessario
qm̃i diapẽt nõ sp̃ fit de necitate: ſz solũ qñ diapẽt ẽ mi, mi: ut et
☐ aut fa fa ut ☐ k. ſz si fiat ab alamire existentes cũ re ꝛ descen
dãt p saltũ diapent. imediate illo re mutatur i la: ꝛ dr̃ re la're qm̃
tũc bñ sequtur illud re ab illo la: sic ꝛ in g existẽs, cũ ut saltu fac
to p diapẽte imediata nõ fit disiũcta, ſz mutatur in sol. ꝛ dicitur
ut sol ut. qz bñ sequitur li ut ab illo sol. tritonus imediat⁹ sp ca
usat disiũctas ut si ab f fiat saltus uſqz c sol fa ut transiens ☐ ui
ca notula tũc dr̃ i f fa. ꝛ i b fa ☐ mi. mi: ꝛ sequitur c. fa ꝛ tũc dis
iuncta dicitur. qm̃ illud mi nõ sequitur nec dependet ab illo fa gra
uiori. alij saltus: quę maiores sũt diapẽte sp̃ faciũt disiũctas taz
in iecẽdo: q̃ remittendo. preter quã ubi la possit accipi i exachor
do: ut si i alamire re, aut mi tẽ mutẽtur saltus nec saltũ ad c fa ut rẽi
tatur. tũc la ẽ accipiẽdũ ꝛ dr̃ mi la ut: aut re la. ut aliter ãt supra
diapente sp̃ disiũta fiet Sz uidẽdũ nobis ẽ, qd̃ erat probãdũ: utp
s. decẽ ꝛ octo mutatiões i unoquoq; locorũ p uoces ꝗiũctas fie
ri possit: qd̃ si bñ ispiciatur figꝰ facillie dignoscetur. q̃ solũ i d sol
re. g sol re ut ꝛ eorũ octauis. decẽ ꝛ octo fient mutatiões: quõiã
i hys tãtũmõ locis. ser ille uoces equaliter sũt collocatę: ut pz i
figꝰ alijs uero, quoniã ñ oẽs uoces i eadẽ linea cõuenũt, ſz aliq̃
altiores. aliquę uero ponũtur iferiores. ñ oẽs fiẽt decẽ et octo. i
clami ergo ubi fa, et ut sũt iferiora nõ decẽ et octo. ſz tãtũ erunt
i 2. hoc mõ: ex la ser. ſz ex sol tãtũ due. s. sol re re sol: quoniã ne
qz cũ fa cũbãt fr, neqz cũ ut: ex mi cũ re ꝗbiata alię duę: et sic fi
to. ſz fa cũ ũ. qz iter eq̃les ſz ꝗ alijs sit iequales alias bẽbimus

museo inter
e biblioteca
di bologna

Primæ partis

duos. ⁊ sic erũt 12. sic ⁊ in ffa ut ubi la ⁊ mi sũt iequales tm̃ 12. bẽbimus bꝰ mõ la mi mi la tm̃ due sũt. ꝫ ex sol 6 prouenire ñ dubitamus. ⁊ ex cũbinatiõe fa cũ ut ⁊ re cũ ut quatuor euẽire ce tuꝫ est. ꝫ duodeciꝫ sic in elami: ꝫ i alãire ubi solũ fa ẽ inequa le quatuoꝝ deciꝫ erũt: hoc ideo q: quatuoꝝ cũ eo erãt fiẽde f. solfa fa sol. et fa ut ut fa. ⁊ in c sol fa ut siliter. at in bfa ☐ mi duode ciꝫ. ⁊ ita in eorũ octauis: ut quisq; p se recte poterit uidere. ap parꝫ igꝫ ex his: quomã ñ oibus in locis 18: mutatiões fiant: sic et app et falsitas manus perfecte. q: ñ ẽ pfecta rnb diapasõ. quoni aꝫ excedit p sẽitonũ. cẽt n: perfecta si illa uox ultia ordis accũta lis sinistri rãtũ distaꝫ per sẽitonũ a sua propinqua. ⁊ tũc faceret cõtra ipsũ guidonẽ suosq; sequaces. q: f. inter sol ⁊ la ñ toni. seo sẽitonij rãtũ cẽt distãtia: notãdũ igꝫ ex hoc q: cãtare per ordinez accẽtalez aliqñ idez est q: per naturalez. sola est sigõꝝ et lẽarũ dĩa: qõ sẽitonũ nõ eodez loco respõdeat. ut in naturali: nã si in nãturali ordine sẽitonũ erat ab e in f. per signũ b in eadez e posi tũ deprimit. et fit a litera o in e sic et si in f põatur ☐ f. eleua tur et fit ab f in g. vez cũ per aliquez accẽtaliũ ordinez cãtare uo lum: sẽitonũ sequit post duos tonos. sic et ꝛũctũ: sic ẽt et distũctũ retrahordũ. quod dictũ fuit ficta musica. et tũc cauẽdũ ẽ a naturali sicut ab accẽtali qñ per naturalẽ. vez sectatores qui dõis cõtẽporanei nõ ñ ita faciũt sed ab accẽtali ad naturalẽ ⁊ e cõtra frequẽtez se transferũt: quidã forte et rãu q: ñ intelligãt cã t? ?positionez: quidã võ ex industria astutẽdꝫ: Sꝫ qui ex idustria hoc facũt signãt lieã l spatiũ hoc sigõ b.l hoc ☐ siue isto ✕ et tũc ꝫ illõ signũ cãtãdo prosequũtur: dicũt tñ, q: si i pricipio sigꝰ põitur sit p totũ cãtũ ordo tal observãdus ẽ: et si ñ i principio. ꝫ i pro cessu põatur dicũt, q: cãtũ illa nota, cui appõitur illus signi subia ez l.gi. vñ et uarias faciũt ?siderationes i notul eleuãdo f. a loco proprio deprimẽdoqz: nñ si i b mi notul fit hoc sigõ b sigãta: ⁊ po illã sequata: a: in c faut isto ✕ quãqꝫ sẽitonij i ordie naturali sit in reiecapedo pp depressiõez prie. et sublimatiõez secũde i sẽitonij trã sit interul lũsie ⁊ in oibus locis sẽitonij distantiaꝫ ickdẽtibus: q si ũa oba in elami pscubatur hoc sigõ b.r a: in c faut isto ✕ ꝫ di tõi sit interul lũ quertitur in tõi distantiaꝫ: sic in qbuscũqꝫ locis pl dictaꝫ distantiaꝫ ickdẽtibus: eoõ mõde alijs maioribus spẽbus fi ẽduꝫ doxmatizant et tal dicũt ordo seruet q: sp signũ in loco ꝛ ꝛũctarũ ☐ quadrati põatur: et hoc b i ill in quibus ꝛũcte b rotũ

demostratio quomodo cõ uictus positio nõ permutatur

notu

Tra. scd's

di locãtur: Joães rezo de lõdois ⁊ alij miũs piti dicũt: quẽ aymõꝫ i bfa ☐ mi ãbo sigꝰ possũt locari: ita ⁊ i alus locis. vbi nec fa, nc mi: q: ita fieri possit: mi me negꝰ estuar q: debeat, ꝓcedẽdũ ñ ab tor. propiea igꝫ si p iaꝫ dicta tonus i duo se: manz, dissus, fau stra fiũt reliqꝰ ĩsuecanea. qm̃ ad hoc istõ permittit, sicut tã dictũ est: ut tonũ et se: a qualibz uoce possimus bẽre, sicut a bfa ☐ mi. dicũt nãqꝫ si in gsolieur sit uorula sigꝰ bꝫ ꝓcedẽte. ⁊ in eodez sit a: uito ☐ ꝓcedẽte, ꝫ uisonus uideãt: tñ pp prie depressionẽ: ⁊ seo de eleuationẽ sẽitonij sicut mi fa. cuplicq de cã mal dicũt. primõ, qm̃ ẽt si p sigꝰ nõ bẽret. secũda tñ cẽt altior ea, propiez sigꝰ saltez p se: secundo erãt, q: si pria iaꝫ per aliud sẽitonũ deprissa ẽ ab illo loco, ⁊ ?alio sẽitonio ab illo loco eleuata, duo se: sunt. ergo toni dia, ⁊ ñ sẽitonij ẽ tanquaꝫ ut, ꝫ: Eodez mõ dicũt in dsolrez ⁊ isto ruꝫ octauis: bozqꝫ dicta sunt ex: sul tñ l ctor ?linguis inuenien da: ita ut ãtuoꝝ aut quinqꝫ extendat lineas, ⁊ aliquaꝫ signet illaꝫ lĩa siue clui alt: duaꝫ supradictaꝫ. ⁊ notulas dispõat ꝛ sigis. sic di xisꝰ Jncipit ex hoc dmrazi ex guidõis doctr: prolapsa ?fuꝰ eiꝰ n. sec ratõis pertiacitez cõdũt. ⁊ pro idubitato bñt, q: nisi int ia, ⁊ mi ñ possit fieri se: dicũt propteẑa. q: mi claudens os ausfinitez deno tat. fa vo laxans os mlticiez signat bꝰ ꝗ mlt esse rõnbꝰ sirissimus ⁊ marbe. cog: mus dĩa curabꝫ oñdere C?ri?q: musẽia ñ e iqualꝭ

Est n. dia musi quant: arb uel tbcb ?tiu: ñ aũt ꝫ i quant: i magnit: siue fortitu: aut uocis vbi ne: collata ?n. in ar te guidõis ꝫ. uocũ proprietates int se differẑ pẽant. nec cesse est int voces equales diaꝫ põat. nez in gsolut. sol nat: a re b mollis, uel ab ut ☐ duri diaꝫ faciat. necesse erit. sic ⁊ ẑ, ab ut, q: equales ñ st: et p sequns mut: in eis fieri ñ possẑ. et tñ ipsi faci ũt p suaꝫ doctrinaꝫ laꝫ supꝰ propalataꝫ. q: ipsi sibi ꝛadicant ne cesse est. Quidaꝫ vo ut mi: osmenꝰ bpl pãnꝰ qui tract? quendaꝫ in hoc edidit faculꝭ putat se ad inuẽiens ducẽ bꝰ omis si ñ dñt fa et sol in solfaut. n pocerent. q: frustꝭ fit p plura. sic gꝰ ponũt. q: dic ferũt. ita et reliquе uoces alibi locare: ꝫ istõ inuenien nulꝰ est. qm̃ ponũt ibi ad faciend se: lõgꝰ aut propinquꝰ ex q: proueniet dia musꝭ naꝫ si omis ĩtercapedies essent equales. tõrũ, aut semiti? nulꝭ essẑ mi dia, q: si p inuenien solueẑ uolueꝫ mulꝭ ñ rationibꝰ bꝰ iõ facẽre poterꝫ ?n. dicant voces ☐ duri a uocibꝰ b mollis diffꝭ iõ a se ipso diffꝭ ne scientes ?senũt, qõ aliquibꝰ exemplꝭ ?probaui mus. est n. i c faut fa ☐ maifeste ponũt ibiõ mi p ☐ ꝛũctã ?pp bꝰ

d. de lõdoms

Ut re mi fa sol la

Sicut ñ conuenit

Magister ulmerius hispanus

disimiter

A semitono dia musice quarto

Primæ partis

n. ponūr, qz differēriā inter fa et mi magnā cogōscūt. et tñ utrqz
uox ē ♮ quadrari: ergo idē differt a se ipso. q̃ erat probādū. sic et
in alīte ubi ē mi b mollis ponitur fa cōiūcte b mollis, ergo b mi
le, differt a b mi li. Absurdū certe ē i musica differēriā inter uo
ces ♮ duā z b mi lis aut nature pōere. qd fr iobēs de facto pōt
nico mī in theologia cōatus ē affirmare: uerū qz libzū nllū cōpo
suit, nihil de eo diceduz. sz fr ioānes orbi ālicus carmelita, q sēto
nū datū pōit. et mi le, atqz naturale. lōge petius cogouit: bñ qui
dez in suo mōchordo nūeros assūpsit: qz eos dē, quos in suo boe
tius pōit: diatā tñ illaz sēitonij nō ab illo: sz ab aliquo idocto f
or accepisse. sz mihi de eo dicei, q̃ fr iohānes cartusiensis de mar
cheto dicere solitus est; a seculo n̄ est auditū triplex pōere sēitoūū
Chromaticū s. enharmonīū atqz diatonicū. qz ut ait quis ūquā au
diuit ab aliquo vero doctore triplex esse sēitonū nisi ab isto mar
cheta: fr iohānes orbi credo ab ipo aliq̃ sūdamentū assūpserit.
sz ñ miror qz sequax guidōis est. ē go. n: caput cōterei uolo. ut
corpus istud in ertorib cōstitutū: Cadauer iā fiat. nec āplius ui
uere possit: preterea iste mī ofmenf iaz alegatus dicit istę tres
proprietates s. ♮ duz b mi le et natura sic se hāt sicut illa tria
gēra melodiq̃ que ponūtur a boetio s. diatonicū chromaticū et enha
mōicū quoniaz diatonicū q̃ aliquantula dur est dicit ♮ quadrati
similitudinez tenet: enharmonīū uero q̃ magis ad mi le coaptatum
est b mi li opat. chromaticū uero q̃ iter utrumqz meduz tenet
natureq̃ imaginez seruat. hoc ait iaz cuz in studio legere m salmanti
no pūte et coiaz eo ī dargumus. et in tractatu quez ibi in hac
facultate linz materna cōposuimus ipsi in omnibus contradixi
mus. adeo ut ipse uiso et examinato tractatu meo hoc dixerit: ñ
sum ego adeo boetio familiaris sicut iste. naz ego quidez probaui
in duobus aliis generibus esse ♮ duruz et b mi le sicut in isto: ibi
dez n. tetrachordum synemenon repiri nō dubito. et a ptrtto illo
ruz est: alia vo istum: partiamur. n: tetrachorda c hromatica per se
mitoniaz. semitoniuz et triemtoniuz: hoc est primuz interuallum
est semitonij et sedz semitonij. sz z est triemtonij, siue semidito
ni. Enharmoniaz vero genus semitoniuz diuidit in duas partes;
que dieses appellantur. et sic duo spatia p singlas dieses tenent.
at vero z interuallum diatoniuz amplectitur. de his tamen generi
bus nihil ad presens tractamus; quoniaz in fine huius primę p
tis cantipraticaz pōemus notul signatis. nūc autez qualiē nō sp

notu: quemadmodum ergo idē differt a se ipso

fr Io: de sancto dominico

fr Io. de Ryglico

fr Io: Cartusiensis de Marcheta

fr Io. de orbi

m. ofmensis

hoc se multū iactat auctor

Chromatij Tetracordum

Enarmonij Tetracord.

in diatonico cognitio de quatuor semit. ipsa tria subsist proportionij

$\frac{16}{15}$ $\frac{135}{128}$ $\frac{27}{25}$ $\frac{25}{24}$

Loca sunt in fragilla materia demonstrata.

Transcdts

iter mi z fa sit semitonū declaremus. z qualiter mutationes cō
iūctarū sint neccessarię pōemus. uel uoces tonales efficientur se
mitonales: z diatonales semiditonales, z ē contra: iuxta qd recte
intelligendū: quę sequūtur diligenter pscrutemur ¶ Capitulū sep
timuz reprobans guidonis sequaces z uentratez rei subtiliter de
monstrans

Perscrutata entz musicę differentia atqz pspecta restat
probādū qualiter uoces tonales fiant semitonales: z e ?
tra iuxta quod sciendū, q̃ cantus in ascensu. vt dicit io
hanes de uillanoua uult uocē fortificari. z in descensu molle fieri
unde dicit ipse, q̃ si cātus psalat a c v. z nō reuertatur ad c: quā
uis deberet dici re, fa, sol: ut ordo demōstrat. debz ramē dici ut,
mi, fa propter hoc, qz a. c. nō est semiditoni. seo ditoni iteracpedo:
aut illis mer uocibus. sez re, fa, si pronūtierur, dicatur diton sub
intellectus: Jtez si cantus fiat sic g f g: z iterū nō tangat: f est sēi
toniū subintellectū quisq̃ dicatur sol fa sol, siue re, ut re. Jdez ē
arbitratus: semp synemenon fiendū cū post notulā posita in b fa
♮ mi sequitur alia in mese: siue a grauibus lis ad ipz pue
nerit, siue ab acutis descendēs ipsū tetigerit: presentiz si plu
ries eundē locū repetierit: Jdez quoq̃ si cantus hūc progressuz
fecerit d b c d c d d. z suis octauis b c ē tonus. z c d sēitoūū bis
factū: z sic aut subintellecte uoces tonales tenebūt se aut muta
tō fiet mi in re: quę uox est cōiūctarū. ēt dicit ipse ioānes ex di
tono sēiditonū fieri hoc mōdo si cantus dicat la, fa, sol, sol ñ uēiēs
iterq̃ ad fa, aut subintellecte sēiditonus erit, aut mutatō fiat la ī
sol, ut dicatur la sol, mi, fa, fa z ad hūc mōz diligens lector de eis
ipsis poterit iudicare hoc mō dispositis et tales note debent esse
signate hoc signo sez ♮ uel isto ♯ Ad maiorē euidēciaz? igi
tur qui cantū cōponere uult, multū dz aduertere circa hec de q
bus ēt subtilius i secūda pte dicemus: nūc uero ad cōfusionē ex
guidōis uocibus cōsequaz declarandaz pauca ista sufficiāt. bñ
quidez dixit de his mutatōibus ipē fr ioānes cartusinus. nō dico
uocis i uocē mutatōnē sz ab abage i ambage uariationē solū ffert
tonos z sēitonia anotare z p lias gregorij canere hoc equidē de
uocibus meis dico: naz qui per nias cantare uoluerit uoces uni
caz tm mutatōnē i ona diapasō facēt rēbūtur. quod ē cū cantus
ultra c acutū cōscēdezit tas i psal mutabimus z sic fiet mutatio
tas sal. dt cū deorsū vēit uoluerit psal i tas mutabūt. hoc n. mō

fr Io: cartusinus

Etiā p uocis Guidōis possum? cantare ter tertia disiuncta sphaera dz diuision guidonis sine mutatione

Primæ partis

ꝛ in graui fiendum. atq; etiã hoc facere non cogant adiscentes: qm̃ quandoq; unum pro alio dicere pmittimus, sz solũ regulas supradictas addiscere: hoc est species tonorũ aut semitoniorũ obseruare consuescant. ita ut non unã pro alia faciant: sicut contingit solfizantibus ut aiunt per uoces guidonis in tantum enim neothericorũ fides catholica circa guidonis uoces creuit pp consuetudinis longitudinem. ut ugolinus vibeuetensis ferantq; in ecclesia cathedrali recl usus cum de uocibus tractare incipit eas dictiones grecas appellat, ꝛ adhuc greci tantum habebãt quinq; sez remi, fa, sol, la, Cantentes, ut. probat hoc, qz ars illorum a proslabanomeno incipit: qõ est, ar: inde cõcludit intentum suum. verum hoc ñ esset in lucem, ꝛ in publicum adducendum: seo pro ridiculo, ꝛ ludibrio habendum. nos igitur in hac noua nostra speciosissime artis forma mirifice delectati statuimus in cantum icboare rum qz illa uox nobiliorem tonum tenet ut post dicetur: ñ etiam, qz ut ipse guido ait natura numerorũ eas reperimus primas: faciemus igitur sibi diapason unam in grauiori pte, aliam q; in acutiori. ita ut tribus diapason musica nostra ꝓtineat, ut non solum sit utilis ecclesiastico cantui: sed etiam seculari curiosiori. Erit igitur musica gregorij ambrosij augustini bernardi isidori oponis enchiridion guidonis qui ab istis quasi totam assumpsit suorumq; sequitur. sicut lex scripture que ñ omnibus data fuit: nam aliqui sine ea odiem na die cantant. nostra autem catholica siue vniuersalis erit sicut lex marie que legem scripture in se continet atq; natuze sic etiam nostra totum quod isti ecclesiastici uiri sapientissimi musici antiqui dixerunt ꝛ inuenerunt continebit. Cum igitur octauam sub ponimus uocem ne mirentur italici: qz constat ñ esse nouum sz frequentissime usitatum ꝛ omnia fere polichordia neothericorũ illud bñtantionem vo monochorda in eadem c graui fecisse principium reppitur p instrumenta: inde ergo nos in cantu in eadem littera statuimus principium. in monochordo autem fm̃ grecos hoctium sequti in a. nunc autem autem memoratinam hoc ē p dmitorũ iunctures litterae canendas cum uocibus hoc modo in palma collocamus. non sine rõne. ut guido ad libitũ sed cũ maxima rei similitudinẽ voces disponemus hoc mo: sit concauũ instrumentum cõcauo manus vbi silentium ponatur: qm̃ ibi nulla vox fieri debet erigq; sicut terra. deinde prima vox in restricta ponetur sub qua gravior non sit ponenda quia silentium erit: nam concauũ manus

Ugolinus vibeuetensis. 1434.

Cantum incohat a C

Tractatus secũdus

catens iunctura motu carer distincto. sz restricta motum hz primum ex applicatione mõtis pollicis ad pinguedinẽ manus. Jnd igitur qz motus ibi est sonũ locabimus, deinde secũda uox in radice pollicis i parte exteriori, vbi alius motus ab isto distinctus ē: tertium uerò in alia iunctura pollicis exteriori, ubi motus ē: est distinctus. quartã uerò i penultima exteriori eadem ratione: quinta uerò, qm̃ maiorẽ conuenientia hz cũ prima quã ipã quarta in uertice policis ponemus cõuersam. i. respicientem primã. hoc ideo, qz illa uox ꝛ alie tres sequentes eiusdem qualitatis sunt cũ pmissis quatuor, sez diatessaron, ꝛ sic sextam uocem ponemus in sequenti iunctura interiori respicientẽ inferius. ꝛ sic etiam septimam ꝛ sic septem differentes differenti mõ ponẽtur. Hz octauam; que similis est primę, acutior: ramen in radice indicis locabitur. ꝛ qm̃ digitus ille subtilior est pollice clare monstratur: Chordam subtiliorem uoces reddere subtiliores. alia uerò diapasõ hoc mõ disponemus, ut sil' cũ octaua huius primę diapason sez, tas, põamus primam sequentis s. psal, in ipsius indicis radice, ꝛ in secũda iunctura, hzn tertia, tuzat in summo per. aqua sumitate usq; ad digiti medij sũitatem duas lineas protrahemus talũ q; uidanẽ illi duo digiti aligati superius: ꝛ in sumitate medij digiti ponemus, vo, conuersam eadem ratione, qua de alia diximus. sic et uoces sequentes sequentibus iunctuis aptabimus: ita ut in radice ipsius medij digiti vox octaua colocetur, ꝛ i radice indici, psal, i unisono ponatur. ꝛ idem fiat de alia diapason tertia cũ auricularis; in cuius radice, tas faciet finem: non qz ultra procedẽ ad acutiores non pose dicamus: nec sub grauioribus alas pose remittenemus: sz hoc dicimus, qz his tribus diapasõ satis est dilatata doctrina. ꝛ in grauibus chordis uocis est modus, ut non ad raci tumitatem usq; gravitas descendat: ꝛ in acutis ille custodit acuminis modus: ne nezit, ut dicit boetius, nimiũ tensi uocis tenuitate rũpatur. seo totũ sibi sit consentaneũ, atq; cõuenientem: totam hoc igitur subiecta parefacient figura. locus manus sequentis

hoetius

pollex

index

medius

minimus

Figure sequentes declarant

hanc igitur figuram sic dispõita ita ymaginamur, ut pollex p medium secetur. quasi ad concauum manus: ꝛ pars interior erigatur simul cum indice a medio disparato: sic ꝛ medius super ligatura que utrosq; per capita ligat, erigatur. fiet, ut uoces, que litteris ꝓ uocibus signare sunt, erectis figurentur: medicus autem a latere

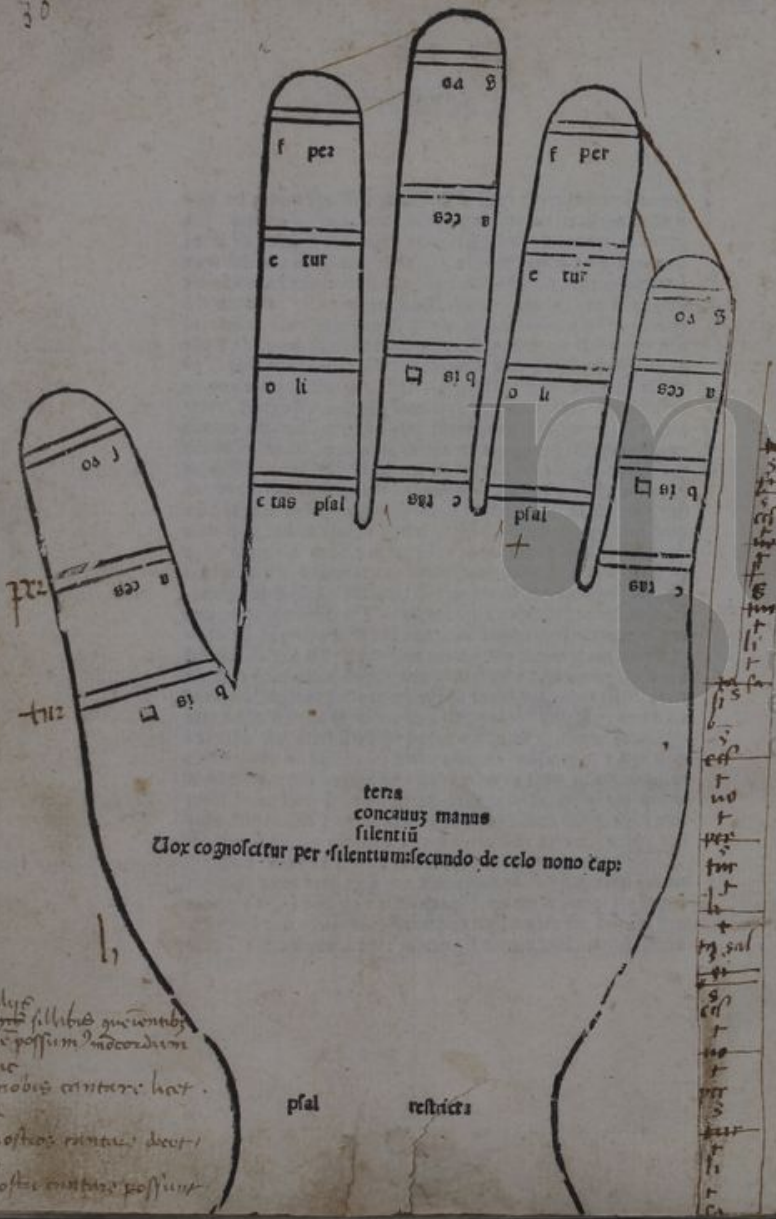

Tractatus secd's

medij stans exacte auriculare: et per capud conuertet exigendo: ita ut radix eius in acumine sitiet ita primus quindecim chordis, siue uocibus similitudinem antiquorum demonstramus: ideo poniz eas in una erectione: sed illas octo quas iungimus ad perfectionem, ibi iungimus denotandas, ut pz i figura: Dz de his hactenus. nunc ad priores species; quae prius dictae fuerunt; quoniam in illis tota uis pendet harmoniae, conuertamus orationem.

¶ Capitulū octauū, in quo subtiliter quot modis una quaeqz species fiat, declaratur.

Animaduerte lector: quod una quaeqz spēs tot modis fiet quot intervalla continet hoc ideo quia semitonium, quod iter uallum bz inaequale per alia intervalla rotat. vnum quandoqz i primo: quandoqz in secundo, aliquando vero i tertio collocat intervallo. spēs uero, quae semitonium non iz unico mōdo fiet, etiam si plura teneat intervalla, ut diton' et tritonus unico sp fiūt mōdo. Semiditonus uero, quando bz intervalla, vnum scz tonum et aliud semitonium. duobus mōdis fiet: uno, quando semitonium est in altiori intervallo, ut a c: siue d f: uel g b: aut b d disiunctiz. et in istorum octauis. alio mōdo quando semitonium est in inferiori intervallo ut b d siue e g aut h d conjunctiz et i istorum octauis. diatessaron quia prima prinz istae intervalla duos tonos scz et unum semitonium tribus fiet mōdis quando quaeqz semitonium ē in medio ut a d et d g atqz g h conjunctiz et b i disiunctiz et in eorum octauis. et iste dicit primus modus quomodo ars boetij incipit ibi: Secūdus uero est quando semitonium est in inferiori loco ut b e et e h sic et h l cōiunctiz et i istorum octauis. Tertius modus est, quando semitonium ē in altiori ut, c f f b g a et i istorum octauis: diapente uero quatuor modis fiet quoniam quatuor continet intervalla tres vz tonos: unumqz semitonium: primus igit modus habebit semitonium in secundo intervalo ut a e l' d b sic et g f in conuncto b m in disiuncto et in eorum octauis. Secūdus modus habebit semitonium in primo ut e d et b m in cōiuncto et in istorum octauis. tertius uero modus habebit semitonium, in quarto intervallo, ut f a disiuncto b n et in suis octauis: Quartus uero modus habebit semitonium intervallo intervallo, ut c g l' f k in priuncto aut g l. in disiuncto et in istorum octauis hoc in ordine intelligitur nāli: quando in accidentali ab vna quaqz chorda ad aliam uenientes ~~veni entes~~ diuersas omnes. quatuor possumus facere diapente sic

auricularis

hic possit dici quod toni non semper uidentur equales quod apte monstrat in diuersis ordinibus modorum, nam tonus inferior loco maiorem quantitatem habet quam habet tonus superior

Prime partis

~~sic~~ ⁊ alias species. sed ista ponimus ne doctrina fiat confusa et cantus ecclesiasticus intelligatur. qui regulariter est ordinatus. alij uero cantus potius laicuia quā uenustate compositi nunquā uel raro regulari seruant; de qua paulo post loquemur: prius tamen de omnibus speciebus loquamur quę tredecim a multis esse putantur. species uero secundum boetium est quedam positio proportionum formam secundum unum quemque genus unius cuiusque proportionis consonantiam facientis terminis constituta sec ab equalitate discedentes usque ad diapason per additionem semitonij fiunt: prima igitur equalis dicitur unisonus. post hanc minor quantitas est semitonium: deinde tonus qui habet duo semitonia: post hunc semiditonus qui tria semitonia continet tonū sec cū semitonio: sic deinceps: ditonus, diatessaron, Tritonus, diapente, diapente cum semitonio; quę greco nomine exas minor: quoniam sex uocum capax ē, ⁊ ultra diapente tantū hꝫ semitonium; diapent cū tono appellatur exas maior uel exachordum: hꝫ etiam tonum supra diapēte. sic epras minor, ⁊ maior, siue eptacordum. quia septem cordarū aut uocum est capax: Diapente est cū semiditono ⁊ diapente cū ditono. Diapente cum diatessaron: quę ut diximus, simul iuncta faciunt diapason: igitur sumatim dicam. species quibus omnis cantus regit, hę tredecim esse putantur: ut unisonus, semitonium, tonus, semiditonus, ditonus, diatessaron, tritonus, diapente: cum quibus replicantur priores usque ad diatessaron: ⁊ isto modo cōpletur ipsa diapason. Diceret tamen aliquis, quare dicimus diapente et diatessaron, quę simul iuncta replent diapason: nūquid enim idem facit ditonus cū exade minori aut semiditonus cum maiori: sic et tonus cū eptade minori et semitonū cū maiori? dicendum, quod uerum est. Sed quia ille sunt partes maiores, sec diapēte ⁊ diatessaron. In quas ipsa diapason primo diuidit, dicit diapason ex illis integrari; nam qui bene inspexerint quantitates chordę i prima figura b.a. In medio equaliter distat ab utraque. et diatessaron cū a: et diapente resonat cū b. Est igitur tanta quantitas chordę diatessaron o.a: quanta diapente o.b. igitur minimum si semper de illa quantitate diapason perfici dicatur in quam prius diditur: sic et cantus i suo processu suum? procedit per illas uoces: quę has species formant: quę per alias: ut paulo post dicetur: non tamen arbitrent aliqui ex hoc esse tantam quā

boetius

quomodo species ab equalitate discedunt

Tractatus tertius

ritatem diatessaron in sono quantā est diapente. quā per tonū me dictū est excedit. est tamen alia quantitas, quę quasi nihil differt in sono, in quā diapason diuidi pōt. ut puta tritonus, et diapente imperfecta, quę uocatur semidiapente. ut b f, ⁊ f ♮ quā tanta distantia est inter f biquādra inter f ♮ nec differt practicorū oīa secus tamen theoricorū. qui differētia semitonij speculatur. in sono tamen non minus discors est. quā ipse tritonus. immediate considerata: Ideo nō fecimus mentionem semidiapent: loco ⁊ tritoni accipitur in sono. notāter tamen diximus immediate. quā si p uoces intermedias procedatur tā in ascensu quā in descensu suauis est, ⁊ lasciuus. ut f e d c b et ē cōtra b c d e f. non tamen debet cantus quiescere in f, quando ascendit: sed conuerti ad e. sic ⁊ in descensu conuerti debet ad c. tritonū facere. ut frater iohānes carthusiensis dicit. nō est peccatū mortale, ut multi credūt. imo necessarius est. nā alias non esset dare tertiam speciem diapent: qd esset manifeste falsum, et contra ueritatem. loco et enim suo necessarius uidetur, ut si cātus ascendat, hoc mō f g. a ♮ c. dulcior asē suo est quā iste f g a b c. in descensu tamen contrario mō: sed de his hactenus. nūc autem de speciebus ipsius diapason quot sunt, et quę, et quomō disponūtur dicendū est. in quo tota uis pendet harmonię. et dicūtur modi, siue tropi, aut etiam toni.

nota de tritono F. Iohānes Carthusiēs

Tractatus tertius; in quo de tonis, siue modis, aut tropis plena cognitio ponitur.

Reuoceamus igitur ad ipsam musicę speciem: quę tota harmonię uis dicitur continere. Cū igitur ex octo uocibus fiat septem cōtinentibus intervalla: quinque uero tonos? duobus semitonijs septenis fiet modus: quoniam si ex diapente et diatessaron recte conficitur. et diapent quatuor diatessaron tribus modis fit: relinquitur ipsam diapason septē modis esse mirandum: igitur a proslabanomeno ordiamur: usque mese erit p. species: quę diuiditur in diatessaron, et diapent per licanon hypaton diuidentes chordā per medū. habebit igitur hęc species diapason primam diatessaron à o. cū prima diapent d b. quā semitonū uertusque in secūdo collocatur interuallo. secūda species diapason erit ab hypate hyperon in paramese: quę diuiditur per chordam equaliter medio diuisam per hypaten meson. habebit ergo secūdā diatessaron sec b e, et secūdā diapent sec e ♮. quoniā semitonium

atriusq; in primo collocatur interuallo hoc est in inferiori. tertiã igitur species totius cõcentus fiet a hypate hypaton in trite diazeugmenon, que diuiditur ut alie in parapaten meson: habebit igitur tertiam speciem diatessaron et tertiã diapente, qm̃ semitonium diatessaron in tertio collocatur interuallo. et diapente in quarto. Quartã uero species diapason facis a lycano hypaton in paneten diazeugmenon diuidendo p lycanon meson: habebit igitur quarta species diapason primã diatessaron. sed quartã diapente. quoniam semitonũ in tertio collocatur interuallo et in hoc a prima specie satis cognoscitur differe. verũ si diapente fiat a lycano meson in neten sinemenon idẽ erit q̃ prima. nec aliqua ẽ differẽtia. qm̃ semitoniũ erit in secũdo interuallo sicut in prima. et quia diatessaron omnino similis est, relinquitur nullã esse differentiam inter has species sic disposites. nisi quis dicat eas differre. qz diapente primę speciei fit a linea in lineam, ut d b. et diapẽte quarte a spacio in spaciũ, ut g l. ista et enim cognitio nulla est. qm̃ linea, uel spaciũ nõ arguit differentia in musica, ut frater iohannes carthusiensis conatus est probare fuisse solũ quindecim neumos ab antiquis positos propter hoc. quot arc, et alamire secũdo in spatiõ collocantur: sic et reliquę chordę quę post alamire uenitur, simili modo respondent. nã si sic tertia spẽs diapentis similis essẽt primę. et quarta secũdę. quoniã eodẽ mõ lineas, uel spacia tenent. ñ ergo distinguitur primę: sed eadem est quarta spẽs diapentis si sumat tetrachordũ synemenon hoc etenim mõ chordã diuidentes ñdum quatuor species diapason facimus differentes, nec plures esse poterunt: verũ si per chordã nõ per mediũ: sed per tria diuidimus alias quatuor differentes faciemus, non q̃ omnino differant. sed qz diatessaron erit supra diapente, et nõ inferius: ut quinta a lycano hypaton in paranaeten diazeugmenon. qm̃ diapente erit eadem quã tenuit prima supra ipsaz intendatur diatessaron: et satis in hoc a prima differre uidebitur: Sexta uero diapente meson in neten diazeugmenon: quę diapente habebit eandem, quã habuit secunda diatessaronq; similitez. sed intensã supra diapente. et in hoc differt ab ipsa secũda. Septima uero species diapason fiet a parhypate meson ita trite hypeiboleon sumẽs diapente, quã tenuit tertia. intendensq; supra ipsaz diatessaron. octauã facimus hoc modo a licano meson intendimus diapente eadem: quã tenuit quartam paranete diazeugmeno: supra quã intendimus primã diatessaron in paranete hypboleon. Si autem sumat synemenõ erit sicut quinta: propter hanc igitur differentiã coniuncti sez, et disiuncti additur species diapason octaua. Quomõ autem ex his speciebus mõstrauerint prouenient nunc diferemus.

¶ Capitulum secundũ de origine tonorũ:

Et diapason igitur speciebus, ut ait boetius, existũt, qui appellantur modi: quos eosdem tropos, uel tonos nominat. sunt enim tropi constitutiones in totis uocũ ordinibus, uel grauitate, uel acumine differentes: Constitutio uero est uelut modulationis corpus ex consonantiarũ cõiunctione consistens. Appellat enim boetius hos modos nomine proprio distinctos: ñ dicit ipse, quo enim una quęq; gens gaudet, eodem nomine nũcuparus est. ut dorius qz dorici eo gaudebãt sic appellatus est. et ex prima specie diapente, et prima spẽ diatessaron intensa supra diapente constat: s. d b et b l. quaz diapason in quarto loco locatam utrimus esse. Cum autem hec diapente habet sub se diatessaron remissa idest d. a appellatur hypodorius. qz sub dorio collocatus est. Secundam uero speciem diapente cum secunda diatessaron intensa ut e ☐ ☐ m appellat phrygiũ quia apud phrigios erat in usu. Sin uero secunda species diapente secunda sub se remittat diatessaron hypophrigius dicitur ab ipso ut e ☐ e b diatessarõ remissa. tertiam uero diapente cũ tertia diatessarõ intensa appellat lydium. q̃ in lydia unde tusci trahũt originem maiori cũ gaudio frequentabatur ut f k diapente k n. diatessaron intensa: quod si diatessaron nõ supra sed infra tenuerit, hypolydius nominabitur, ratione predicta ut f k diapente f c diatessaron: Quarta uero diapente spẽs cũ prima diatessaron intẽsa caret nomine proprio sz quia iuxta lydium proposita est mixolidius est appellatus. ut g l diapente intẽsa l o diatessarõ intensa: quod si diatessaron supra se non intenderit. sed sub se remiserit hypmixolydius est nuncupatus ut g l diapente g d diatessaron remissa. propter hanc igitur conformitatem tam in re, quã etiã in nomine greci et etiã nostri antiqui tantũ quatuor esse dicunt modos, quia spẽs diapente quadupler est. et sic prima species appellatur protus grece, nõ latine primus interpretatur: Secũda deuterus grece latine secundus. tertia tritus grece latine tertius. quarta tetrartus grece, latine quartus.

Dorius
Hypodorius
Phrygius
Hypophrygius
Lydius
Hypolydius
Mixolydius
Hypermixolydius
Protus
Deuterus
Tritus
Tetrartus

Primæ partis

Quando igitur protus diatessaron habet supra se. dicitur protus auctenticus idest primus auctoralis siue magister. sed si diatessaron sub se recipit auctentica carens elleuatione, plagis protus nũcupatur idest collateralis, uel discipulus, ut dicunt moderni. quod si utrumq; habuerit mixtus dicetur sic et de aliis tribus intellige. de hac tamen mixtione nunc superficietenus dicimus. quoniam tantum de ipsius diapason speciebus tractamus; ex quibus illi octo proueniunt toni: quando uero isti toni suam quilibet implet diapason singuli perfecti sunt: Si uero deficiant, sunt imperfecti. si superabundant superflui. non autem sunt plusq; perfecti ut vgolinus asserit et iohannes de muris quem ipse nimium laudat ac marchetus reprobatus a fratre iohane: ego enim dico. tonum qui implet suam diapason nec plus nec minus esse perfectus: qui autem excedit, uel deficit imperfectus est superfluitate aut diminutione. Sitos enim octo modos moderni sic appellant. ut protus auctenticus dicitur primus. Eius plagalis secundus. deuterus auctenticus tertius. plagalis quartus. tritus auctenticus quintus: eius plagalis sextus. tetrardus auctenticus septimus. eius plagalis octauus. Sed uidendum nobis est, quomodo tropus siue modus intelligatur: utrum scilicet simpliciter intendendo diapente. intendendo uel remittendo diatessaron, uel a prima uoce. idest ab inferiori usq; ad superiorem per omnes intermedias, ut alio quodammodo sit procedendum in cantu: quoniam sicut quatuor differentes posuimus. ita in cantu differentiam teneant, erit necesse. Qualitas enim unius in modum bystorie recto tranquilloq; ferrur in cursu: alter uero anfractibus et saltibus concitatur. alter garrulus: alius autem seuerus in sublime uocem erollens audientium animos ellcuat: alter uero placidus lectitiam indicans morum. Ex quo notandum est, q; musicus morus ab ipso modo protos scilicet, uel deuterio aut alio qualitates trahit et differentiam de hijs ergo singulatim dicendum est

Vgolinus. Speculum

hec oppinio ex uerisimili adhercat sicale possit impugnari.

Magistri fratrum

de modorum qualitate

Tractatus tertius

Capitulum tertium in quo musicę mundanę, humanę, ac instrumentalis per tonos conformitas ostenditur:

Ista enim musica instrumentalis maximam habet conformitatem, et similitudinem cum humana, mundanaq; cum humana quidem hoc modo; nam quatuor illi modi quatuor complexiones hominis mouent: Unde protus flegmati dominatur: deuterus uero colere: tritus sanguini: tetrardus autem segnior, ac tardior melancolię. protus ipse modus flegma mouet a somno excitando. et sic eius figura colore cristalino depingitur; quoniam celum cristalinum ex aquis ferrur esse factum: quod elementum flegma creat. Sed ponimus cristalinum, et non alium aquarum colorem; quia non omnes homines flegmatici sonum suauem perpendere ualent: Sed uiri ingentosi, et sicut cristallum perspicui; qui cum aliquantulum aut cibo, siue capula, aut aliquo alio extrinsecus accidenti flegmate grauantur: soporem, aut aliquam pigriciem inducente, uel tristiciam proto modo personante alleuiantur. At uero suus plagalis contrario modo se habet; nam primus tonus, ut dicit lodouicus sancij est mobilis, et habilis ad omnes affectus: scilicet optabilis, ut in canticis. Secundus uero est grauis, et flebilis: et miseris, et pigris maxime conuenens. ut in threnis, et lamentationibus hieremie. Ex tristicia enim sonum ob flegmatis motionem prouenire non dubitamus; unde illud. erant oculi eorum granati pre tristicia. erat autem pythagoricis in morem; ut cum diutumus in somno curas resoluerent, hypodorio utrentur; ut eis lenis, et quietus somnus irreperet. expertecti uero dorio stuporem somni, Confusionem q; pugnabant: Scientes nimirum (ut ait Boetius) q; tota nostre animę, corporisq; compago musica coaptatione conuincta est. et ut se se corporis affectus habet: ita quoq;

Lodouicus Sancij

pulsus cordis moribus incitantur: Deuterus uerò modus cole
ram mouet incitando, et ad iracūdiā prouocando: inde ergo igneo
colore depingitur; quia seuerus esset incitatus in cursu suo for-
tiores habens saltus, ut suo loco dicemus. hic tonus hōribus sup
bis, iracūdis, et elati asperis, et sevis maxime uēit, ꝛ eo gaudet ōbr. oic
boetius. qui asperiores sunt geratiū duioribus delectantur mōs.
qui uerò mansueti mediocribus. Boetius hoc tono dixit iuuenē
rauzonomikanū incitatuz, ita ut seorsi fores frangere accingeret:
et hypodorio fuisse sedatū, eius vo plagalis, i. tonus quartus dici
tur blandus, garrulus, adulatoribus maxime conueniens; quia i ps
sentia uerbis blandis homines mulcent: seo in absentia pungūt;
ita hic tonus uidetur esse lasciuus, sine uenustate tamen: et quā
doqz incitatiuus secūdū mixturā. tritus autez tropus auctenti-
cus sanguinis dominiuz obtinuit; ideo tonus iste a beato augu-
stino dicitur delectabilis, modestus, et hilaris: tristes, et anxios
lectificans: lapsos, et desperatos reuocans. ideo sanguineo colo
re depingitur: de hoc dicit Boetius, ꝙ hypo: qui maxime iucūdi
sunt, et lēti: hoc delectantur: ꝛ presentiz eorū mulierez, a quibus
russi exorti dicūtur; qui maxime choreis, et saltationibus oblec-
tantur. Eius uerò plagalis est pt. lachrimabilis conueniens illis;
qui de facili prouocantur ad lachrimas: quia uocez hz maxe coa-
dunatastur dicetur in eodez. Tetrartus uerò auctenticus partez
habet lasciuie ꝛ incūditatis. ptezqz incitationis, uarios hūs falt.
et mores adolescentie repzesentas: ideo melācolie dominiuz te-
net, quandoqz scilicet resistens: quandoqz uerò auaugens. et hoc
secundūm cōmixtione; quā cū alijs facit ut paulo post dicetur;
propterea luteo colore semicristalino depingitur. plagal uerò eius
suauis, et moratus, atqz motosus secūdū modū discretorū. ut ā-
brosius refert. Mouent igitur septimus, et octauus melancoli
am modulo suo tristes homines, atqz remissos ad medius addu
cendo, uidelicet auctenticus incitando. plagalis uerò lectificādo.
Ex his igitur patet musice instrumentalis, ꝛ humane cōueniētia.
ꝙ autez musica mundana cuz instrumentali maximaz habeat ꝛ
formitatez, patet habita ruiij comparatione; nam a prosłambano
meno usque ad mesen disponitur ordo planetarum cum firmam
tonta ut luna sit prosłābomēos, Mercur. hipate hip. ven. par. hip.
Sol licanos hip. Mars hipate mesō. Jupiter paripate. n. esen.

ordo planetarū cū firmamēto.

Saturnus licanos mesō: celuz stellatuz mese: Si igitur luna pro
slābanomenos, sol uero lycanos hipaton: liquet istos duos pla
netas in diatbessaron specie cantus collocandos; atqz ideo luna
hypodoriū: solez uerò dorū moduz tenere. Ex quo liquido cōstat
lunaz flegmatica, ꝛ humida homini auaugere: solez uerò ipsa hū
da et flegmatica desicare: inde ergo isti duo planete, quia principal
ꝛ luminaria sūt, primū moduz regunt. cū secundo hoc est pōtum
auctenticū, ꝛ plagalez prori jnā dorius primus auctenticoiuz rec-
tè solt comparatu: qz principatū tenet inter omēs motos, sicut
sol inter omēs planetas; jnaz omnes exhalationes terrestres: et
uapores marini solaribus radijs eleuantur; ex quibus impressiōes
metheorice creantur: conueniētia igitur inter solez, et lunā clara
est. ista lucet nocte: ille noctez fugat. hypodorius somnū ducit.
dorius uerò expellit. Concordant ergo et loco ꝛ cōformitate in
diatbessaron consonātis. Mercurius uerò hypophrigiuz reget. nā
iste modus adulatorū est. qui uiciosos, ꝛ sapiētes: prosoqz quo
modo collaudant ꝛ ad utriqz prem facilē conuertuntur, hoc ē ad
lamentuz, et adlecticiam: ad incitationez, ꝛ ad sedationez qual
est natura mercurij; qui cū bonis bonus: et cuz malis est pessim.
Mars uerò phrigiuz tenet; qui totus colericus est, et iracūdus:
nā omnia mundi bona iracundia sua cōtur destruere: Junctus er
go mercurius cū eo: aut in aspectu quodāmodo malus est sicut ipse
mars; nax ille ense uulnerat: ista uerò lingua. hipolidius uerò ipsi
ueneri est attributus; que fortuna est, femina tamen: qz prouocat
ad lacrimas pias quandoqz. lidius uero icui fortune maiori. qui
homines sāguineos cu benuolos ciet. miteqz atqz iocūdos ꝛ
cte comptatur cū semp gaudiuz notet. Cōuenientia cū uenere in
diatbessarō atqz i bonitatis fortuna concordāt. nec differūt nisi
uocuz differentia. ifezior enim uox nō ita dulcis est sicut acuta ne
que suauis. mixolidius uero attribuitur saturno. quoniā circa me
lancoliā uersatur hypmixolidius uerò totalitez pomtur castalin.
quoniam celo attribuitur stellato siue firmamento. nā hic mod.
sup omnes alios habz quādam istiuz dulcedinez cum uenustate
ꝛ ī munis ē ab omnibus qualitatibus ꝛ omni negotio cōueniens
guido ꝛ odo dicūt ipsum gloriaz: representare nec multū descen
dūt. ut dicūt per septē etates. discurētes laboramus: i octaua vō
requiez ab omnibus laboribus expectamus. Ex his ergo pz mu-

Guido. odo.

Prima partis

sice bũane ⁊ mũdane cũ istrumẽtali ꝓueniẽt: ſz hꝰ ſupficieten⁹ dic⁹ est. in Po.n: ⁊ 3º libº metra ſum⁹ dicturi. hec ãt hic poſuiz⁹. ut ite/riz aliũz lectoris aſſuefaciaz⁹. ⁊ alli ignoratã ſigãtiõis auferaz⁹. pz igꝭ ex dictis ꝓparationib⁹ ⁊ auctoritatib⁹ unũquẽqz tonũ diuſaz ab alto qualitatẽ hẽre. q ſi adhuc id̃ certi⁹ ꝓbare libz. auct⁹ ⁊ com pariõe pio a qº mu⁹ traxit originẽ. ut heſiodo placz. Muſas nouẽ filias iouis ⁊ mẽonie talit diſpõez⁹. ut eã que bella narzat marti tradam⁹ ⁊ ſic tono phrygio ita ⁊ eã que tragoedias ſiue cedes cõ mẽorat. ſacno. ac p hꝰ mixolydio: que vo lecticã indicat uenen. ⁊ ſic unãqqz muſaꝝ locis debit̃ collocat⁹ pz marciani ⁊ macrobij auctoritates. ſic ⁊ unicuiqz vt ũ iponez⁹ pez que ꝓueniẽt: cũ muſoe noteſ. diſpõez⁹ gꝰ eas ſic ut thalia ſilẽtiũ teneat ſicut ẽtn. deiñ cli onez liñe attribuez⁹. Bz calliopen metrꝰ dicabiz⁹: ac terpſichorẽ ue nen affigez⁹ melpomenen ſol ꝏcolorabit. eratho martẽ icitãbit ⁊ euterpees iupit̃ deiuolã fcit ⁊ letã. polymniã vo ſatum⁹ ꝓtriſtar. vl tie vo euranie celũ ſtellatũ dabit decorẽ ac regez. cũ igꝭ a pri. a ſi lentio ad ultimã circꝰ facim⁹ ⁊ ad paz totũ xcentũ remittentes ꝓ curriz⁹ hypodoriũ procteam⁹. quẽadmõuz igꝭ de iſtis fecimus de reliqs faciꝰ eẽ arbitramur. ita q ſpiras facere ñ ceſſez⁹ donec ad ultimã muſã peruẽiam⁹ a qº ſuperflua ſi fiat erit iteꝰ quoniã ꝓpli catõ prioris eſt. ut zogen⁹ capezõ alebat eſſe criſiz nocez illã ſu pra neten hyperboleõ addita ⁊ corrupb que ſub proſlãbanº ipſe et eiz credo i die eretico artez totã poſuerit ⁊ cũ ad corrupb peruenit, ipſe ꝓ tota corruit. nãqz probatũ eſt iſtaz muſã ſilenꝰ aliã vo ultriaz nocez altiorez teneꝰ: nos vo caueamus ab ãtiquitat auctorum. aliquid trãſirere. erit igꝭ prior nor proſlãbanomeos. ultꝰ vo ñ re hyperboleon in quorũ oiuz exꝰ ſubſcriptã ſubiecimus figurã.

Ex hac igꝭ figꝭ diſpõe pz, qꝰ tropi dicti ſint: qz unꝰ ſ. ex aº pro creat; naqz iſtorꝰ ſic ordo procedit: ut ſi quis primã speciez dia paſon a proſlãbanomeno i meſen cũ bis; qs extremẽ voces me dias claudũt, i acũez i tendat toº, hypaꝰqz hypatõ eõd tono ate nuet, ceteraqz õs tono faciat acutiores, acutior totus ordo pro uehet quã fuit primuſquã toni ſuſcepexet intenſionez: erit igꝭ tota cõ ſtitꝰ acutior efecta ꝓpfrigius mõuz: ⁊ i aliis quõ ſikis eſt i acũez, intenſiõezqz processus. ñ ergo tropi dicti ſt, q ꝓ i graubus incipient: i acutas ſe trãſfit voces, ⁊ ad fiñez ꝓcurrent. i graubus finiũt. ut placuit lo: ſcto: aliqui. n: ſt; qui ñ i gra. ꝓ i acut incipiũt. ut paulo post dicet. ô unoquoqz ſigulati pertractantes. pꝰtñ quedã oibus ſignalia pez quẽ cãtus cognoſci incognitus ſi ſit cotrag. ſi minus bñ ꝓpoi tus ertat ⁊ de nouo aliũ recte ꝓpõere ſcire poſſimus: diſſeramus.

Bort. lap. lib. iij.

Tripichi

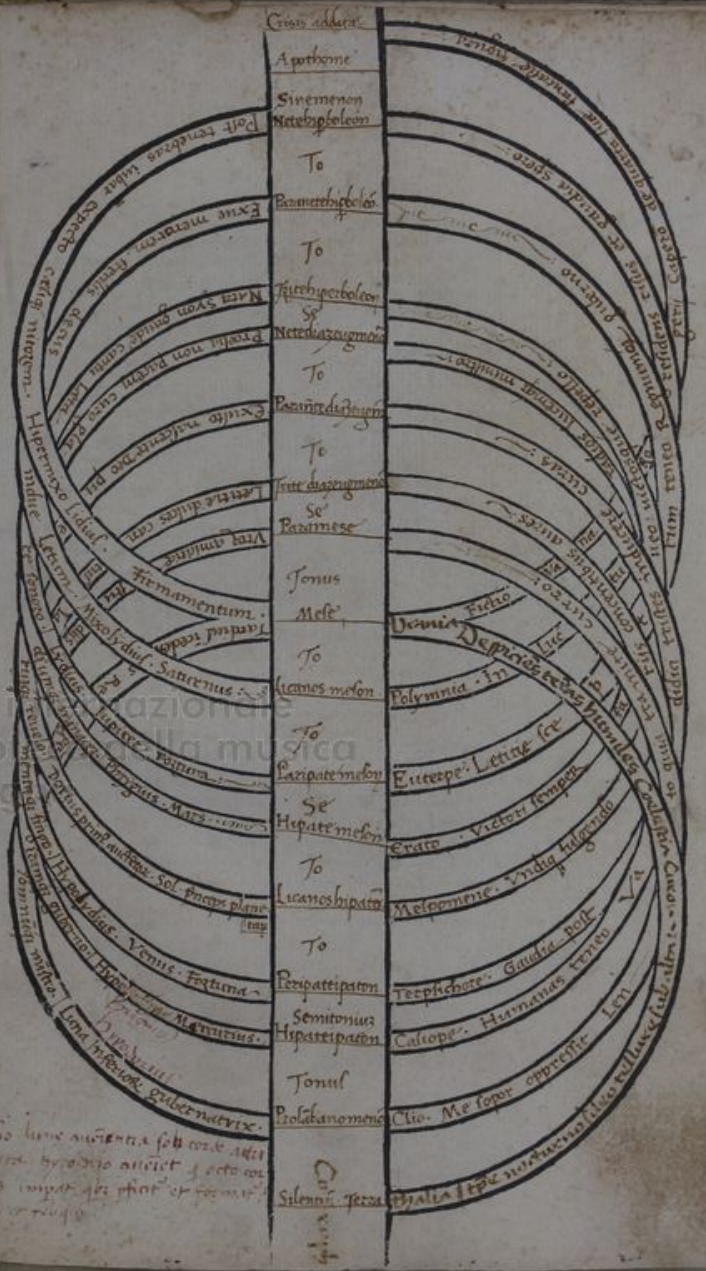

Tractatꝰ primꝰ

Secunda pars idest contrapunctus

Capꝰ primũ in quo noticia ꝓñtiuꝫ uocũ ⁊ dissonãtiũ ponitur.

Aliter hucusq; prosequti sumꝰ. ut tantũ de uocibus successiuè prolatis aliqua loqueremur. nũc autez quę illorũ duę simul, pluresue percussę, siue cantatę consonent, uel dissonent, breuiter explicetur. Qualiter autẽ consonantia, aut dissonantia aurez ingrediatur, et utrũ uera sit platonis opinio. aut nicomachi, quoniã speculatiua est in secũdo libro iuxta ingenij nostri uires declarare, et diffinire conabimur. nũc autez quoniã practicos paulatiz ad doctrinaz hanc attrahere procuramus, breuiter, ⁊ quasi per modũ corolarij ea :quę ad practicã pertinent explicemus. Dictuz est totũ corpus musicę unã esse diapason, quę uocibus octo constat. Si igitur has octo uoces inuicez referendo declaremus, sufficiet. per moduz igitur doctrinę scias uoces ęqlles concordare, idest unisonũ, secũda dissonat cũ prima, tertia consonat primę. quarta sola cũ prima discordat. Concordat autez quarta, ⁊ sexta: Septima discrepat. equisonat peroptime octauę: Cuiẽ admoduz igitur fecimus ad primã omnes alias referendo, sic ad secũdaz, et tertiaz, et ad reliquas ita ut tertia dissonet cũ secũda, quarta uerò consonet. et ita de ęteris hoc modo: ratus ordo monstrabit, et autez iconsonũ sciamus cuitare. cõsonũ uerò eligere. dicemꝰ discrepantes uoces esse tres uidelicet secũdã: quartaz. septimã. Secunda uerò maioz, aut minoz quia tonus aut semitoniuz. Quarta similiter. qz diatessaron, aut tritonus: septia eod modo, quia beptas maioz, aut minor. sed concordantes sũt unisonus. tertia. quinta. sexta octaua. de unisono tamen nulli dubium, quia idez a se ipso non differt. nec propterea inter cosonantias computatur: quia consonãtia nõ est similiũ, sed dissimiliuz in unuz redacta concordia, aut dissimilũ sonus pmixtus et consoris suauitez; qz sunbus accidens. Dissonantia uerò aspera, ut ait Boetius et in iucunda collisio: quia utez; qz integez nititur peruenire: nec alter alteri cedit. ut latius in theoricis demonstrabimus. Est tamen unisonus i musica sicut unitas in arithmetica pãcipium numerorũ, fons, et origo consonantiarũ. unisono igitur pretermisso dicemus species concordantes quatuor esse scz tertiam. quintã: sextã. ⁊ octauã: quarũ duę sũt perfectę quita scz octaua Imperfectę uerò tertia, et sexta: Imperfectę enim dicũtur, quoniez

Liber 2.

falsum

minime

hic declaratur 4ta natura duarum nullo ratione deducta

Consonantiarũ diffo. & cosonantiarũ

Secd'a partis

uariabiles sunt. quia per additionē semitonij uel subtractionē consonantia nō mutat. sed semper bene sonant hoc est tertia ditonalis uel semiditonalis: sed differt in hoc q̄ illa dicitur maior ista uero minor. Sic de sexta dicendū. diapent cū tono uel cū semitonio est maior minor ue. Octaua uerò nec augmentū recipit nec decrementū quin dissonet ⁊ discordet. q̄ semper quiq̄z tonos et duo semitonia uult habere nec plus nec minus. ideoq̄z perfectissima uocatur ⁊ equisona. q̄ eque uidetur sonare cū prima sicut unisonus. unde si uir cū puero psallat in unisono uidetur et tñ sunt in octaua. Quinta uero si augmentū uel decrementū recipiat semitonii. uel in sexte trāsit proprietate: uel in tritoni duricie ac discrepātiaz conuertitur. qua propter perfecta quidez. Sed nō ut octaua. Alias autez rationes mathematicas in theoricis dicemus. quas practici non multū curarent. si hic poneremus. nec etiā recipere possent. quoniā oportez illos prius scire proportiones ⁊ proportionalitates. Assentiant igitur rationibus dictis quoniā omnino circa practicā uersantur. et ita lacticinia comedētes ad cibos duriores adducentur: his igitur sic cognitis: si a q̄cūqz specieꝫ siue consonantiarū octaua intēdimus uel remittemus. eādez speciez sine dubio procreabimus. quoniā sepe dictuz est totū esse concentū diapason. quicquid igitur de prima et ō. q̄ octaua: similiter erit differt tamen in hoc quia acutius aut grauius sonat. erit igitur octaua sicut fons. nona sicut secūda. decima uelut tertia: undecima sicut quarta duodecima uelut quinta tertia decima sicut sexta. sed decimaquarta discrepat ut septima. Decima quinta equisonat sicut octaua: eodez modo a decimaquarta usq̄z ad uigesimā secūdā faciendū esset sic rātuz quatuor species sē differentes cōsonē. quē per diapasō augmētuz sepius replicantur, uocabūtur autē primē simplices, alię compositę. tertię decompositę, ut patet in figura. Itaq̄z si spēs creans dissona est, uel perfecta, aut imperfecta: ⁊ procreata: ista autez procreatio cōsonātiarū secūdazū est, quādocūq̄z est altior cātu plano spēs a que intēditur octaua, uel sub eodē, q̄n remittit: Sz quid si fiat e conuerso. hoc est si a spē inferiori intendat diapason: uel a supiori remittatur. decēdū, q̄ a tertia, sexta, prouenit: ⁊ a sexta, tertia: ⁊ a quinta quarta. ideoq̄z tertia, et sexta eiusdez sunt conditiōis; quoniā ipsęte ꝫ quita, et quarta maxē uenūt: de quo i theoricis nāis Sz i hoc

Tractatu primu

nolumus, quando de pluribus uocibus tractabimus dicturū me policeor. ad presens autē sit satis scire, q̄ quantū quinta habet perfectionis. tantū quarta ad dissonantia accedit, ⁊ a cōsonātijs recedit: sicut q̄n sexta ex tertia procreatur: et ēcōtra. si creās ē maior: creata prouenit minor: et ēcōuerso. Idez quoq̄z de dissonātia, q̄ a sexta fit formatur, et ēxtra. Sz si maior est creās erit minor creata, ⁊ ēcōtra. nūc autez quoniā sup datū cantū organizare curamus. quasdaz regulas breues antiquorū prius iseremus, quarum prima est. incboādū ⁊ finiēdū ē in spē perfecta. aut in unisono. secūda nō una post aliā similez facere nec unisonū licet. 3a. tam perfecte due, aut plures una post aliaz posse dari. 4a. si cātus cōtinuetur in eodez sono per duas uoces, aut plres, organū i eodem sono nō quiescet: sed per diuersa loca mutetur. Quita regula sexta maior cōiungit ad octauā: minor uerò distingit ad quintez. Sic ⁊ 3a. maior ad quintā disgregat. Minor autē ad unisonū adducit. Sexta si tenor ascēdit: Corrapūctus descēdere procuret. Septima enīz regula sic declaratur. cū incipimus organizare ponamus uocez in quinta, uel in octaua, aut i aliqua alia ab istis cōposita. Sz uocis cōmodiatez. et etiam in unisono. ⁊ cū finimus hoc idez faciendū: hoc autē ē propter hoc q̄ alię cōsonātię nō sunt tātę perfectionis. q̄ te sūt iste. ideo in principio meliorē facere ⁊ in fine debemus. i medio uero, ipsę certiores intersecare licitū est. Sa regula intelligitur sic. nō debemus dare, hoc ē bis perfecte consonare cuz tenore ascēdente, uel descendente simili specie pfecta: quoniaz tūc idez processus uideretur. nā si tenor d c ⁊ organū l k. in octaua eadē uox uideretur esse. sic ⁊ de unisono etiā si dicat b g prohibetur eadez ratione: nō q̄ omnimoda sit similitudo sz q̄ magna. Tristanus uero ne silua i quinta ut ait, nō prohibet totaliter. quoniā pōt fieri quinta post quintā: cū tñ una sit semidiapent, alia vō diapent: sicut reperimus in cantilena sois enpzantis: ⁊ in alijs ātiquionibus: sz hoc nō est cōcedendū in integris. bñ tñ in fractis. idest i diminutione notulaꝫ; de qua paulo post dicemus. Dissimiles tamē perfecte possunt fieri permixte. hoc est post quitā octaua: aut post octauā quita hoc mōdo: si tenor d. e. c. d. organū uerò l. k. b. ⁊ sic i alijs. 3a. regula sic est intelligēda. si tenor ascēdit c. d. et organum poterit codez mō ascendere e. f. g. Idez in descensu, ⁊ eod mō cuz sexta sicuti in alijs locis. nō tñ ex hoc arbitretur organizans

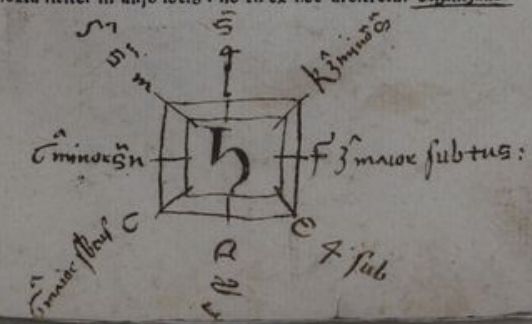

ſi tenor ſteterit p duas, aut plures notas in eodez ſono, duas aut
plures in eodez loco imperfectas cū organo facere poſſe. ⁊ ſic ᵭ
claratur rĺa quarta quāquā iſtud nō nimis ꝓhibitū ē a multis
preſbriz i cōpoſitione triū aut quatuor uocū; quoniā ibi licitū ē
Quinta ſic declaratur ſi tenor deſcēdit d. c. nos aſcendimꝰ ◻ k.
quoniā ſi deſcēdit ab e in d: uel alio ſimili loco. nō dz facere or
ganū k l. qꝛ ſexta minor, qd̕ ſi facere uelimꝰ oꝫ nos k eleuare. ſi ab
inferiori aſcendimꝰ parte aut ſubſtinere ſi a ſuperiori deſcēdimus
uoce. ꝙ ſi depingatur debet ſic figurari . Ex quo ſe
quitur unū notabile documentū et ē. ſi cātus deſcēdat ꝑ f. e. d. or
ganū k k l facere nō licet. quoniā ſequit unū duorū icōuenientiū:
vꝫ aut a ſexta minori inoctauā cōduci. aut i eodē loco uoces i-
equales pronūtiare. loco cuius decꝫ facere l k l. aut b k l: quoniaꝫ
tūc i pᵒ mō ſolū deſcendit per ſemitoniū ſubintellectū: in ſcdo; uo
per ditonū aſcendit ⁊ ſi depingatur ſignetur ut ſupra. unde aduer
tendū eſt: quod in pª parte diximus de ſemitonio ſubintellecto ⁊
conſiderādū qñ nota eſt eleuata a proprio loco uel depreſſa. ⁊ ca
uendū a ſpeciebus pfectis ſi cōtrarie ſint: ut ſi tenor d f g: pſallat
⁊ tales cōditiones habuerit per quas a loco proprio f ſit eleua/
ta, organū nō uniſonū neqꝫ perfectā ſpecieꝫ faciet ſuper eādeꝫ.
eodeꝫ mō pſallens tenor d c d inmediate reuerſus ſupra c nō ſo
nabit perfecte, ſecus ſi pauſet in c. aut diſtictioneꝫ ibideꝫ faciat.
ꝙ auteꝫ ſexta minor diſiūgat ad quintā ſic probatur. Tenor
ſtans in eodeꝫ p duas uoculas aut plures uti d d d: organū faciat
b b b. Simĺr ſi cātus deſcēdat p ſemitoniū realiter aut ſubintelle
cte organū ſtans in quinta maneat in eadᵉ. ut ſi tenor ſit f e f. or
ganū erit k k k. quidā uerᵒ iſtud prohibent ſ. organū per tres no
tas in eodeꝫ ſono uagari. quāquā ſpēs ſint diuerſe: dicūt propter
hoc qꝛ cōtrapunctus uideret eſſe cātus firmus. ſed iſtud minīe ob
ſtat qꝛ utraqꝫ uox recte dici poſſet organū ⁊ tenor cū notulā inte
graꝫ utrobiqꝫ ponamꝰ. ſꝫ qꝛ ab uſu comuni diſcedere nolumus.
qd̕ nō faciāt cū eis ꝯcordātes prohibemus: ſ. qd̕ ultra duas notulaſ
non quieſcat organū in eodē ſono. gᵒ in exᵒ prehabito dicat b k k
ꝙ auteꝫ 3ª maior ad quintā diſgreget ſic exēplificatur. ſit teōr
b g f: organū k ◻ k qua propter cauendū ſicut in ſexta ſi tenor cā
tauerit g e d. organū nō faciet g g h: ſꝫ potius e g h aut ◻ g b et
e g ditonus eſt ⁊ ◻ g ſemiditonus ⁊ ſic efficit tertia maior cum

tenore quoniā g eleuat proprio ⁊ ſi depingit ſignet ut ſupra: Jd
quoqꝫ ſi dicat f d c. organū f f g nō faciet: poterit tñ hoc facere
b f g. aut d f g. ⁊ tñ b f ſemiditonꝰ eſt. d f uero ditonus: qd̕ ſi depi
gatur dꝫ ſic ſignari ꝙ aūt 3ª minor cōiungat organū cū teno unisonū
re pꝫ ſi tenor dicat f e f. optime ſonat b g f. Sic ēt ſi tenor ſit
f g h. organū k h h. nō tñ k ◻ h. quapropter cauendū ſi tenor ſit
f f g. organū nō faciat k h g. aut ſi tenor ſit g g h. organū nō fa/
ciat l ◻ h. bene tamē l h h: Si autē tenor pſalerit hoc mō g f g.
poterit organū facere g b g aut ◻ b g: quoniā illa tertia ⁊ ſi maior
uideatur ſubintellecte efficit minor. iſtud tñ de 3ª maiori. aut mi
nori pleriqꝫ ñ obſuant propter qd̕ eoꝝ cōpoſitiones ⁊ ſi prima
facie delectent qꝛ iaudita eſt cātilena cū ad frequētiorē uſū conſe
runtur in dies magis ac magis diſplicēt ⁊ ignorāt cauſas cātoꝛis
⁊ has quas diximus: ⁊ alias quas de diminutione paulopꝰ dicemꝰ
Sic igī cōtrapūctus ad ſpecieꝫ propinquiorē dꝫ icedere. ut a ſexta
in octauā uel in quītaꝫ: a tertia in uiſonuꝫ uĺ i quītā. ⁊ ſic de ſpe/
ciebꝰ cōpoſitis ac decōpoſitis. Sꝫ aliqñ organū pſalat p diatheſ/
ſarō ⁊ diapente aut et diapaſō: ⁊ tūc a 3ª pōt i octauā uenire. ut ſi
tenor ſit f e. orgᵒ b m. uel ſi tenor g f. orgᵒ g h: aut ſi tenor d d
c d d e d: organizatio bona hec eſt f n m b l k l ⁊ in alijs tropis ſi
militer. Eſt tñ modꝰ organizādi optimꝰ. qñ organū imitat teno
reꝫ i aſcēſu aut deſcēſu nō in eodeꝫ tēpore. ſꝫ poſt unā notulā uĺ
plures icipit in eadeꝫ uoce eūdeꝫ cātū facere, aut ſimileꝫ i diathe
ſarō, uel diapente, aut ēt diapaſon: uĺ in ſuis cōpoſitis, ac decōpoſi-
tis ſub, aut ſupra; quē mōꝫ practici fugā appellāt: propterea ꝙ
una uox aliaꝫ ſequit ſimili arſi, aut theſi. ut ſi tenor cātet: l n m
l n m o. organū pōt eū ſequi in diatheſſaron inferiꝰ poſt primaꝫ
notulā ⁊ dicere h k ◻ h k ◻ l: ſic ⁊ in diapente ſupra eadᵉ pauſa ꝑ
uata organū dicet p r q p r q s. Jdeꝫ quoqꝫ de eoꝝ cōpoſitis.
de uniſono aut diapaſon: Si tenor d e f g d c f e d. organum pꝰ
duas notulas ideꝫ poterit i octaua iſonare: qꝛ l m n o l k n m l:
Jdeꝫ in uniſono ac in ſuis ſub ⁊ ſupra octauis. ſꝫ in his exēplis
pōimꝰ illas ultimas uoces in organo tenore ñ hñre aliquid pro
ris. ut ſimilitudo oſtenderet. qꝛ ſupponimus ꝙ uoces que ſequēt
in tenore nō diſcordent cū illis: qꝛ cū fuga icipit diſcordare in ſi-
militudine fiat imediate diſſimilitudo. ita ut non faciat contra re-
gulas ſupradictas. Sexta auteꝫ regula ſic declaratur ſi cantus ſtet

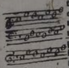

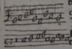

derit uocez: discātus remitat ad spēz opportunā secūdū regulas assignatas. Et si tenor descendeat cōtrapūctus ascēdz. et hoc ē quod frequentius in cōtrepūcto est obſuādū; naz ex hoc fertur assūpsisse uocabulū: Secūdū in quo ertor quorūdā reprehenditur: z ueritas demonstratur.

Omnia autez predicta intelligūtur ferè, qñ tenor gradatiz intenditur, uel remittitur. Sed quid si per saltus z anfractus dicendū, q̄ quādo taliter incedit, tūc magis orgā. oz uoces suas coadunare: ū si tenor psallat d b d. organū faciet l k l. dur l m l: siue l m n. sic in alijs modis diapent. q̄ si diatbesaron hoc modo d f c. organū l k k. uel si tenor c f d: organū k k l. egolinus quibusdā barbaris metris regulas posuit communes de omnibus speciebus tam simplicib. q̄ cōpositis. quas aliquē uetum tenent. quēdā uerò minime. Sz ū ūtas elucescat: falsitas et erubescat, z q̄ndāt easd̄ breuit hic explicabo. mō dicendo. pn. de uniso. o ascendenti. Tertia sit infra unisonus si tendit una. tertia ul quarta si tendit: infra diapent tenebit. si quitā ascēdit diapason tantū terminabit. Scēda rē. de uisono descēdēdo: tertia sit supra: unison. si remittit una. ad quitā tendit si ternaz quartaz ue remittit: octauaz petit si quintā uel ultra deponit. si plura pertrāsit rationis ordo docebit. 3ª rla Unisonus fiat unā si tertia tendat. si plures tendat unisonus tandez fiat. tertia remittit si ter uel quater ascendit.

Quarta regula de tertia descendendo

Quinta ter fiet si ternā solā remittit: si plures fuerint eas quinta terminabit. si tertiā uel quartā octauā superintendas. quinta supra fiet. si cū octaua ūngat: 5ª rla de 5ª ascendendo

Quinta quezit ternā si fit ascensus in unā unisonū dicas si ternā uel quintā intendas. 6ª rla de quinta descēdendo.

Octauā quinta petit si solā unā descendit. exit octaua sexta si alteri sit sociata. post quintā octaua fiet si ternaz infra remittet si quartā uel quintā decimā intendere sinat. 7ª rla ò sexta ascēs

Sexta ternā cupit si supra notā intendit 8ª rla de sexta descēs

Sexta uult octauā infra si tendit ad unāz et plures fiūt si antecedunt octauā: uult decima sexta tertia remittens z infra.

nona regula de octaua ascendendo

post octauā quinta si cātus intendit una: si quartā uel quinta psa

lit: tertiā iure poscit. Decima regla de octaua descēdendo.

Octaua decimā si solū deponit unā. tertia si fuerit tūc duodecima fiet: vndecima regula de decima ascendendo.

Decima uult octauā unā dū taxat intensaz. plura si transcendit tūc quita locū bēbit: duodecima regā de decima descēdō

Decima descēdēs duodecimā cupit habere: 13ª rla ò 12ª ascēdō

Unaz intendens duodecima decimaz querit. octauaz tertia quaz taqz quita quintaz qz sequentez 14ª rla de 12ª descendendo.

quinta cū decima pā duodecima fiat: Si sociatur tertia cū decima detur: tertia cū decima quintaz undecima poscit.

Prima regula sic redaiguitur. si tenor psallat f g. organum ita potest dicere f c sicut f e: q̄ si tertiaz ascendit. ū ipse dicit melius organū manet in tertia quaz nadat ad quintaz. q̄ si quartaz bē g k tenor. orā recte faciet g c. q̄ si diapent sicut f k orgā ita recē faciet f f. sicut f c. Scēda rō rla si tenor descendit d: orgā ita bene faciet f f sicut f b. 3ª uero regā si tenor psallat f e d c. organū ita recē faciet b g ▭ k. sicut b g f g. Simiēr si tenor fecerit f d. orgā ita bene faciet b b sicut b 4ª regula reprobat sicr quia si tenor psalerit f b orgā ita bene facit z melius k f uel k k: quaz k b: z si tenor d b: orgā 1ª bene dicz b f. sicut b b: z quandoqz b k sz ratio nisi uariationis causa. Sexta rla saris bñ transit, uezū si tenor psalerit f c: orgā 1ª bñ k l. sicut l z m sicr si g c tenor orgā 1ª bñ l l z sicut l m. Septa saf bene vuz si tenor e f. orgā 1ª bñ l z l z sicut l z h. q̄ ex sex. mi orā bñ tēdim. f quitaz: 8ª rla bona vz. sz ex tenore dicente f d orgā posit dicez l l sicut l n z nona redarguit q̄ si tenor direxit e f orgā potezit l z l z dicere sicut l z b 10ª reprehēdit q̄m si tenor psalat e c orgā melā faciet m m, quaz m o vndecima uerò multū discedit a uentate. q̄ cū tenor saltus facit z anfractus, organuz debz uoces suas coadunare: naz si ambo per saltus, z anfractus discurrant, certamen potius quaz barmonia dicet. ut si dicat c d organū melius faciet m b, quam m l: z tunc tantum quantum tenor incipiat saltus, z anfractus facere tanē: organum incipiat coadunare ū cum tenor c e: organuz m ▭: tenor c f. organuz m l z tenor c g organum m l. In hoc enīz exemplo si aduertas maxima est cōueniēn. quoniam tenor a secunda usqz ad quintam paulatiz incipit psalere orā vo c7ª a qnta usqz ad secundaz uoces coadunauit. hoc

10ª
11ª
12ª
13ª
14ª
p. Reg.
2ª
3ª 4ª
5ª
6ª
7ª
8ª
9ª
10ª
11ª

museo inter
e biblioteca
di bologna

nemodo harmonia generat i animos audientiū quādaz istā dulce
dinez, quę nō potest explicari p̄mone. verū nostri cātores hęc, mi
nime videāt, fz illud tātū: quod imaginationi, seu fantasię suę
placet fz accidentez dispositionez credūt oibus aduenire. r inde
est, q̄ nullus ad musicā, uel ut uerius loquar, ad harmoniaz nouā
non ita spōte uertitur: sicut solebāt antiquitus, verū de his ratio
nibus in secūdo libro euidentissime dicemus. hęc aūt diximus, ut
quosdā cātores ab opinionib⁹ eronetis abstrahere mus: r ad uerā
musices agnitionez reducere mus. Diē regulę satis ueritati ꝓ
nantur: uerū i hoc sūt reprobāde, q̄ supflue: nā ultra diapasō semper
est reiteratio primę. r si dicat, q̄ propter quintā, uel quartā dicem⁹
propterea dedimus modū coponendi quītā a quarta, et ē ꝯtra. r
reliqua diligenti idagatori relinquim⁹: hīs eteniz paucis regulis
tota ars contrapūcti uel organi poterit ꝯstringi. Cetera uero quę
circa organizationez accidere possent in arbitrio canentū reliqui
mus, dū tamen cōtra regulas aliquid facere caueāt, quoniā r si mi
nime probātur. a vitate tamen non discedūt. fuet quoqz modum
i asi r thesi. b⁹ est ab iferiori uoce ad altiorez sui ipsius sit mo⁹
ordinat⁹ ut tropus: r pneumata fuet, r pausationes i dādis per
fectis specieb⁹. ut si ton⁹ sine modus sit primi consonātię per
fecte in d in b l frequentēr: quādoqz aūt in f, uel in o: raro in g. uel
in k. nū quā tamen in e, uel in b. q̄ b⁹ tamen est intelligend cū di
stinctione: q̄m alias ubicūqz possūt fieri. Seruet etiā organizans
pneumata tropoz, ut pneumata pneumatib⁹ correspōdeant. nam
si pneumata tenoris fuerint primi. r organizātis erūt. ut si te
nor f d c d g e g e f d. Or⁹ non faciat b ☐ m l ☐ ☐ k ☐ k:
b ☐ Sed port⁹ b l m l l n m l m k l. Quoniaz p⁹ organizatio est
pbrgui. secūda uero dorsine quis arbitrari possit ista pua exēpla
non sufficere ad rota doctrinā capescendā sub r supra p rotā manū
damus eis modū subtiliorez. ut pez lineas r spacia ista disponāt
ex⁹ deinde idez q̄d fuit dorsi ponat in pbrgio r in lydio r i mi
xolidio, et de suis plagalib⁹ similiter fiat. et quando spēs aliqua bo
naz consonantiaz non fecerit, eleuet per signū aut deprimat ut cō
sonantia p⁹ rotaz sui recipiat quantitatez. aut dimittat si quid su
perfluū fz. ut aūt oia, que dicta sunt facilius teneantur ante oculos subiciatur ex⁹ renoz d d e d f e f d c d e d. f g f g h g b b o
f e f g e d. Or⁹ l b k l l m b l m l k l. b ☐ l l k b⁹ b h l b g b b⁹ h l

lib. 2.

hic se erauerit aut te nō probāt ꝯpositis ꝯtrapūcti

hic triēs possit ꝯpositio nari ponis mutari ꝯfindit q̄ instituit

Exēp. 1.

Exēp. 2.

Exemp. p.m

Exemp. 2.m

Tabella literaria cū sonis.

Vide Boēt. lib. 4 Cap.

Liquet bis paucis exemplis p̄missis tota ars cōtrapūcti
cōcludi per uariationez exēplo: per diuersa loca per sic
taz per rectāqz musicā eadez uariata. sicqz per idez ex⁹ in
diuersis tropis parua facta mutatione mirificas uarias crescit. q̄ si
unū pneuma tot modis uariatur, ut dictū fuit i tropis. quāto ma
gis cū cōsonātijs diuersis uariabit: r sic predicta in hac parte suf
ficerent: fz cū tot r tāta superuacanea incomoda inutilia prolixa
atqz superflua in prima parte artez guidonis mu⁹ tribuisse mon
stratuz sit, sequaces et ceco ducatu claudicātes subtilia se credēn
tes uestigasse: peioza prolixioza inutilioza tribuerūt: est aūt, ut ip
si dicūt, qui ꝯtrapūctare procurat exachordū nō exeat cātu plano
supra uel subter psalente, q̄d dicūt ipsi gama b⁹ est, q̄ tota ma
nus illoz gama r ela cōtenta est. cū uno exachordo in theora al
sūpto concordet, et sic septez gamata faciūt. Juxta septē exachor
da r pri⁹ appellāt ☐ bassuz. fz naturā bassuz. 3.m b molle bassum:
quartū ☐ medianū. quītū naturā altaz: Sextū b molle altū. 7.m sep
timū ☐ altū. hoc autez superflū esse etqz diminutū rationibus
firmissimis demōstrabimus. ipi ponūt gamata, quę per alia pote
rūt i uestigari, r dimittūt alia, quę sūt necessaria, fz cōsūctaū. nos
uero qui abagere fugere r ueritatez in lucez adducere, falsitatez q̄z
confūdere r prolixitatez euitare curamus, oia gamata reperiendi
r diminutionez eoz adiplendi falsitatez q̄z euitādi facillimū dabiz⁹
modū. Accipiam⁹ igī p⁹ exachordū s. tetrapolis, q̄ terminatur
i d sol re. log mu. n. per terminos ipōr: respiciez⁹ igī per totam
manū, quę uoces et ꝯcordēt. et sic istud cōponem⁹. gamaut ig ē
ex isto exachor⁹ hēbit re, quia unisonuersa, qz 3.a la, qz quita. dre
ut 3.a subtus. mi unisonus: sol 3.a supra bmi re 3.a subtus unisono
carebit: la 3.a supra cfaut ut, mi, sol: dsolre, ut, re, fa, la: elami, re, mi,
solffaut. ut, mi, fa, la: gsolreut, re, fa, sol: alamire, ut, mi, fa, la: bfa ♮,
fa, la: ☐ mi, re, la. r bucusqz differētia fuit i quolibz loco: postea ne
zo csolfaut, sicut cfaut, ut, mi, sol, obtinebit: sic dlasolre, sicut dsolre,
ut, re, fa, la ne differūt, nisi q̄ si illorū sunt simplices istoz ꝯpōite
sūt. q̄ si prioz opōsite istorū deposerūt ō qua ꝯpositiōe iā diximus
supra: idez quoqz ō ālīqa locis seriatiz dic⁹ q̄ si facillie uolum⁹
r alia gama⁹ sine mag⁹ laboze ꝯponēz. dispōito p⁹ sic faciez⁹. cfa
ut, quīto loco sedz ab ista ꝯnūc: sic g⁹ quīntis i locis se rūdebūt ar
guez igī sic: tātā distātia est iē s r s quāta inf gamaut r dsolī ut
g⁹ se buit illō s r sūt ita istō r dsolī, qm z, fa, la, ē ut. biqz dsolceū sē

Guido
Seqnens Guidonis

f.m b bassum / 2.m Naturam bassum / 3.m b. molle bassum / 4.m b mediānum / 5.m naturam altam / 6.m b. molle altum / 7.m b altum.

tetrapolis

sol

sic elami cū are qz i ultroqz ut mi sol ratio est demōstratiua quo niaz tantū distat elami a suo gama: quātū are ab eo cui opparatur sz cū puenim⁹ ad ffaut ⁊ b mi nō tanta distātia est qz aliō per semi tonū aliud vo per tonū distare monstrat nec sil⁹ signa inter se di stant per diapenť quēadmodum ipsa exacorda siue gama. vñ in b⁹ non eod modo procedit arg⁹ qua propter cauendū ⁊ in bis ⁊ i ali is cū ita contingerit ne ꝛsonātia perfecta in altero illoꝝ signorū ponat sic ergo b mi tātum habebit re la 3ª sub ⁊ supra. sed in bfa ♮ mi loco siue signo qui duplicez locū hz idez sempez faciendum quoniā primū gama perfectā hz cū fa fz uero cū mi ita ⁊ i suis oc tauis. 3⁹ gama ponimus hoc modo diat remissa ab isto fo uerit in gamaut. qualz q⁹ se hz gama ad gama ita ⁊ signa que in eadem locata fuerint differentia. vnde sicut fz i d sol re ita 3⁹ in are ⁊ ī alijs quoqz unde ffaut ac b fa: re sol tantum tenent sed ♮ mi insu per mi obtinet quātū sic cū ad elami acutū peruenit ♮ mi ⁊ elāi ut mi sol la tenent: sz b fa la, qz quinta mi, quoniā octaua perfect carebit: unde aulgatū est a practicis mi ꝛra fa, nec e⁹ in spē per fecta nūquā fiendū. i i perfectis autez bene; quia recipiūt maiorita tez, ⁊ minoritatez-erant tñ in hoc per defectū qm illud idez et d alijs potest dici uocib⁹ ut paulo post ostendemus Cū aūt quar tuz gama ex istis ponere uelis: ra 3º diapenť ita sensa in d sol re ca dit: vñ signa diapenť distātia easdez ꝛsas habebunt-nā sicut i 3º est are. ita et in quarto elami: qz re, fa. la, sz cū bmi ac ffaut diapenť ñ differant ffaut perfecta carebit sz quartū in ♮ mi sicut 3⁹ in elāi, qz ut, re fa la, bfa aūt perfectis carebit. quod si 5⁹ cleare ♮ procuras diat ab isto remittas qd are notat: igz sig⁹ que diat distāt easdem ꝛsas habebūt. vnde sicut 4⁹ i elami ita 5⁹ i bmi ⁊ i alijs eod mō distātibus. sz in ♮ mi qātū habebit qd quartū in elami tenuit acu to at tamen bfa qz nulli proportionatur in istis duob⁹ exacordis siue gamatibus ideo maxime ab oibus dīt: quoniā tantū habebit mi fa sextā maiorez atqz minorez ⁊ ī alto ab illis cōpositas Cumqz sextū exacordū cleare procures a primo diat intendas quod inter are bmi locatur coniūcta g⁹ sicut gamaut i p⁹ ita ffaut in sexto ⁊ sic de alijs locis diat distātib⁹ ⁊ sicut ffaut b fa ut mi fa la sz ♮ mi perfectis carebit: quod si septimū gama iā ꝛplere d sideras. quartā a sexto intendas que ite: elami ac d sol re cader. sig⁹ ergo que diat ab isto alīora distarent ttr se habebūt g⁹ sicut

ffaut in sexto ita ffaut in sept⁹ ⁊ sicut sex⁹ in ffaut: ita septimū i bfa qz ultrobiqz ut mi sol sz ♮ mi. Cassus perfectis mi solātēn bit sic. nisi pectis documētis poterit oia gāma: sine labore ꝛplez nec credas b⁹ supflue positū si documēta guidonis nec⁹ ponis. tu qui sequeris ipsū nā ⁊ crebrius uenīūt semitonia subintellecta quam realia quibus cauēdū ē a perfectis nisi per istas cōiūctas supleatur. vñ bñ ꝛponētes uidebis immediate signare. Sz bene⁹q dē a pte superiori perfici gama pñt mō predicto dices uez ab i feriori qualr. sit tibi documētū generale: vñ aspicias pro uno quo qz loco iplēdo ei⁹ octauū ⁊ bita formetiōe predicta bēs itērum ꝓ si siplices fuerit vz unisonⁿ ⁊tia quita sexta octaua ñdebūt b⁹ mō pro sexta 3ª pro octaua unison⁹ realitez sēper habebis. sz pro 4ª 5ª ⁊ extra pñ animaduertas oz ꝓ si i sig⁹ cōpōito bēs fa qn tā i ponēdo sequētez uocez accipias sez sol qm illō fa 4ª uox ē sic ⁊ de alijs uocib⁹ faciēdū. Ut i gama: ꝓ ffaut carenti aspecto c solfaut ut mi fa la per ornato bēbim⁹ ffaut ut mi sol la adiplez tuz: sz scias oz ut cū pro mi fa est accipienda poni nō dz sz ille locus quinta carebit ut i eod gama ♮ mi re mi sol cōpositus est sz bmi solas re sol obtiebit quoniā fa que loco mi erat accipient diapenť ñ eit. sz alamire ut re fa la: dre vo ut mi fa la sic ⁊ gama ut re mi sol. qz gsolreut ut mi sol obtinere usū est sic g⁹ babes ꝛ pletū gama hz sicut nisi tō gama ꝛpletū est ita ⁊ alia ꝛplenda tibi relinquo Zē notādū est qz quemadmōz loc⁹ ponend⁹ carz diapenť cū fa pro mi est acceptur⁹ ita cū ꝛpōit⁹ cass⁹ sit pfecta qz mi: po nendus obtiebit ut ī gama: quito f d sol re loc⁹ c solfaut carult mi quita quoniā ꝛra fa fieri ñ potuit tō tātū re sol obtinuit vuz cfa ut re fa sol sibi uendicat iherere sz si ꝛtigat la 5⁹ ꝛpōitū locū ha bere ꝛponend⁹ carebit eād q⁹ nū ultra la nīla uox est i ista doc⁹: fu⁹ Cuz igz alia gamata ꝛpōere uellis signis & ꝛparatis id euenet ut et i ꝛplemento id faci⁹ que oia in sugiectū figura cōtinentur.

Patet ex hoc; qz nec fa, nec ut cōtra re fieri potest, ut tertiū gama, ⁊ septimū in are. nec re, nec la, ꝛra fa fieri posse. pz ex ꝛpatione tertij exacordi ad ffaut. sic et alie uoces ꝛra ali as in diuersis exacordis fieri non poterūt, quod diligenti lecto ri reliquiz⁹ idagādū: Animaduerte igitur lector quanta a sequa cib⁹ guidōis secuta mira vñr. totū istō tñ asse uendi pōt recte i el ligentib⁹ nāz doctrinā: ipsi aūt p⁹ q̄ doctrinā uni⁹ gamatis cogō scūt multa se scire arbitrāt ne dū cū duo, ut ab uno i aliū iuicez

hec demostrano difficile papit et admodū confusione gradit

Ela	20 19 17 re mi sol	17 15 13 12 ū mi ſſ la	20 19 17 15 ū re fa la	15 13 12 re fa sol	19 17 15 ut mi sol	17 13 re la	13 10 mi la
Dlasol	20 19 17 15 ut re fa la	15 13 12 re fa sol	19 17 15 ut mi sol	15 13 12 10 ū mi fa la	17 15 13 re fa la	17 15 13 12 ū mi ſſ la	13 12 10 re mi sol
Csolfa	19 17 15 ut mi sol	15 13 12 10 ū mi fa la	17 15 13 re fa la	13 10 re sol	17 13 ut sol	15 13 12 re fa sol	13 12 10 8 ut re fa la
♮ mi	17 13 re la	13 12 10 re mi sol	17 15 13 12 ū mi ſſ la	13 12 10 8 ut re fa la	15 13 12 re fa sol	13 10 mi la	10 mi
b fa	17 15 13 re fa la	13 10 re sol	17 13 ut sol	13 10 ut fa	13 ma 13 mi mi fa	15 13 12 10 ū mi fa la	12 10 8 ut mi sol
Alamire	17 15 13 12 ū mi ſſ la	13 12 10 ut re fa	8 15 13 12 la re fa sol	12 10 8 ut mi sol	15 13 12 10 ū mi fa la	13 12 10 re mi sol	10 6 re la
Gsolreut	15 13 12 re fa sol	12 10 8 ut mi sol	15 13 12 10 ū mi fa la	10 8 6 re fa la	13 10 re sol	13 12 10 8 ut re fa la	10 8 6 5 ū mi ſſ la
Ffaut	15 13 12 10 ū mi fa la	10 8 6 re fa la	13 10 re sol	10 6 ut sol	13 10 ut fa	12 10 8 ut mi sol	8 6 5 re fa sol
Elami	13 12 10 re mi sol	10 8 6 5 ū mi ſſ la	13 12 10 8 ū re fa la	8 6 5 re fa sol	12 10 8 ut mi sol	10 6 re la	6 3 mi la
Dlasolre	13 12 10 8 ū re fa la	8 6 5 re fa sol	12 10 8 ut mi sol	8 6 5 3 ū mi fa la	10 8 6 re fa la	10 8 6 5 ū mi ſſ la	6 5 3 re mi sol
Csolfaut	12 10 8 ut mi sol	8 6 5 3 ū mi fa la	10 8 6 re fa la	6 3 re sol	10 6 ut sol	8 6 5 re fa sol	6 5 3 1 ut re fa la
♮ mi	10 6 re la	6 5 3 re mi sol	10 8 6 5 ū mi ſſ la	6 v 3 1 ut re fa la	8 6 5 re fa sol	6 3 mi la	3 mi
b fa	10 8 6 re fa la	6 3 re sol	10 6 ut sol	6 3 ut fa	6.m. 6 mi fa	8 6 5 3 ū mi fa la	5.f.3 1 ut mi sol
Alamire	10 8 6 5 ū mi ſſ la	6 5 3 1 ū re fa la	8 6 5 re fa sol	5 3 1 ut mi sol	8 6 5 3 ū mi fa la	6 5 3 re mi sol	3.f. 3 re la
Gsolreut	8 6 5 re fa sol	5.f.3 1 ut mi sol	8 6 5 3 ū mi fa la	3.f.1 3 re fa la	6 3 re sol	6 5 3 1 ū re fa la	3.f.1 3 ut mi sol
Ffaut	8 6 v 3 ū mi fa la	3 1 3 re fa la	6 3 re sol	5 sub 3 ut sol	6 3 ut fa	5.f.3 1 ut mi sol	1 3 5 re fa la principiuz
Elami	6 5 3 re mi ſſ	3.f.1 3 ū mi sol	6 5 3 ū re fa la	1 1 3 5 re fa la principiuz	5.f.3 1 ut mi sol	3.f. 3 re la	augmentuz 3 5 6 mi sol la
Dsolre	6 5 3 1 ū re fa la	1 3 5 re fa la principiuz	5.f.3 1 ut mi sol	augmentū 1 3 5 6 ū mi ſſ la	3 1 3 re fa la	3.f.1 3 ut mi sol	3 6 re sol
Cfaut	5.f.3 1 ut mi sol	1 3 5 6 ū mi fa la augmentū	3 1 3 re fa la	3 5 6 re fa sol	3.f. 3 ut sol	1 3 5 re fa sol principiū	3 5 6 8 ū mi fa la principiū
b mi	3 sub 3 re la	iii 6 re sol	iii.f.i iii ū mi sol	iii 5 6 8 ū mi fa la	i iii 5 re fa la principiū	augmentū iii 5 6 mi sol la	augmentū iii 6 ut mi
Are	iii.f. i iii ū mi sol	iii 5 6 8 ū mi fa la	i iii 5 re fa la principiū	5. 6. 8 re mi sol	augmentū i iii 5 vi ū mi f. la	iii 5 vi re fa sol	vi io re la
Γ ut	v iii v re fa la	v vi 8 re mi sol	augmentū i iii v vi ū mi f. la	vi 8 io re fa la	iii v vi re fa sol	iii v vi 8 ū mi fa la	6 8 10 ut mi sol
Gammata septem	primū tetropolis	secundū c faut	tertium gamaut	quartum d sol re	quintum Are	sextum Bmi	septimum elami

PARS TERTIA

Tractat⁹ primꝰ

Tertia pars in qua de numeris harmonicis copiose pertractat

Binas longas maximā, binasqꝫ breues longā, atqꝫ breuez duas semibreues: sꝫ ⁊ semibreuez duas minimas intra se cōtinere, iā liquido mōstrauimus per geometricā demōstrationez in prima parte tertio tractatu capitulo de notulis. In ista uero parte, quę tota nūerorū ē, qualiter eadez nota tres, aut plures pos sit ualere, dicendū restat. Cōsideratione tēporis accepta; quę in pulsus noscit palpitatione scire nos oportet utrū duplari, aut tri plari, aut quadruplari eaz contingat, aut etiā dimidiare, aut trifa riaz, siue quatrifariaz diuidere. prima eniz cōsideratio modus di citur, non amodulando, uel a mouendo, ut supra dictū est. sꝫ a tē porū modificatione, uel cōputatiōe dictū arbitramur. Secūduz uo magistrū frāchonez est coniūctio soni, tēporisqꝫ longis notulis mensurati; ꝙ nihil aliud est, quā ꝙ modus est coniūctio proportio nis, quę consurgit ex notis lōgis, et breuibus uiaz mēsurę men surando scꝫ tempus ipsuz. prolatio eniz a proferendo: qꝛ cū tē pus diuiditur ī partes melius profertur: ut in uersuuz cōtingit scā sione. Egidius uero de morino dicit, ꝙ ideo dicitur prolatio qꝛ tempus diuidit in partes minutiores, ut melius proferatur. naz absurduz esset, ut ait, quod potest pronūciari, nō possit scribi. Ind in hac parte tertia nūerorū species habemus tres, ut sit modus tempus et prolatio. ⁊ sicut modus pōt duplicari ita prolatio in dio diuidi. Cū igitur modos coniūgimus inuicez modū maiorē appellamus. E contra uero cū prolatio secatur maior prolatio nūcupatur: si eniz tempus pro unitate in medij digiti ponamus summitate modus in indice correspōdebit ex augmēto. minori pro lationi in medio posita ex diuisione. sic et in police modus ma ior in auricolari prolatio maior recte collocabuntur ⁊ cuz maxia rei similitudine. supra quidez tactuz est notulā siplicez dici tēp⁹ Modus ergo minor hēbit longā. Maior uero maximā que duplex longa a plerisqꝫ est appellata: prolatio minor semibreuez, que et mi nor est nuncupata seu maior minimaz post quas scilicet odas poni tur punctus augentans diuidens aut reducens. postquaz diminute notule scilicet semiminima cursea. Minima fusea. haꝝ autez noīa ⁊ quot modis una queqꝫ notula figuretur in capitulo de notulis latius diximus. hic uero stricti ⁊ per moduz correlarij earuz noti tiaz breuiter ostendez⁹, quarū cognitio a breui procedit; que notu

cap. hoc de notul. no habet. in hoc lib.

Modus qd.

Magr Francho

Prolatio qd.

Egidi⁹ de Murino

la est quadrata sic . seo si ad latus dextrū tractū i sursuz aut deorsuz habuerit hoc modo . efficitur longa. q̃ si lōge corpus fuerit duplicatū sic . Maxima nūcupatur, a modernis; ab antiquis rectus dupl'ex longa dicebatur, hoc enīz accidit in augmento ipsi breui. q̃ si ab angulo in angulū secetur dimetraliter hoc pacto . due semibreues efficiūtur que ab antiquis minores dicebātur . veruz si semibreuis in sursuz aut deorsuz habuerit tractū . efficitur minima. q̃ si minima fuerit ōnigrata semiminima; que si ad caput sit retorta . cursea siue cursuta aut croccea. que si fiat sic . minarta. que si hoc modo . fusca est appellata. z isto modo oēs notule cognōscūtur. nerū semibreuis, breuis, z longa alijs modis: dabimus igitur modū longi, et semibreuez cognoscendi. z sic breuis cognoscetur: que diuersis z uarijs modis figuratur in ligatis ligaturis duaruz pluriuz ue notaruz habens primaz altiorez sequentis se carentez tractuz ex parte sinistra sursuz aut deorsuz longe dicit. seo si aliqua istaruz defuerit cōditionū longa nō erit: veruz si q̃drata non fuerit siue altior siue inferior fuerit carens tractu alterius semper est longa: vltima uero contrarias si habuerit conditiones longa dicetur: Ex? ligatura uero duarū pluriū ue notularuz in arsi aut thesi quadratarū siue non aut prime quadrate z aliarū nō habens tractuz ascendens ex parte sinistra due semper prime et si fuerint sole semibreues dicūtur: Exemplaz signabiz? igitur longas littera l semibreues uero signo s. cōsignabimus ut cū postea in cantibus similes ligaturas repperirimus. que sint longe que uero semibreues facile cognoscamus. Ceteras uero odas que nec semibreues nec longe fuerint, relinquūtur esse breues. dubitaret tamen aliquis nec immerito, quare iste notule sic appellare sint: noscemus quia breue est tempus notula temporis breuis appellatur. vnde illuo quoniam mille anni ante oculos tuos tanquaz dies externa, que preterijt. longa uero quia maior est ipsa breui. Semibreuis uero nomē habet ex re: cū breuis in duas sēi breues secetur. Tuz uero in tres appellantur minores: Maxima uero z minima dicte sunt per cōparationez. nā posita breui in positiuū respectu fractionū magna dicitur. q̃ si magna longa maior necesse est. z sic sequitur maxima in superlatiuo. seo eadez breuis pua dicitur respectu longe z et maxie q̃ si parua minor ē

Breuis
Longa
Maxi
Semibreuis
Minima
Semiminima
Cursea
Fusca

d ligaturis

d nominibz notularz

Semibreuis minor glarioro et ipsi pfecto et ipsecto semp z equales non sēp duas minimas equales sp̃bendit

est semibreuis et sequitur minima in superlatiuo. nomina autē fractionuz a modernis inuenta sunt. Ideo non sunt tante auctoritatis: ut dicatur semiminima quoniaz media minima sic et cursus a cursu simili modo deriuata : Minarta ¿arta minima quia in ualore minor precedentibus est. fusca uero quidam dicunt a similitudine figure. quia ad moduz fusi facta. alij uero quia cantuz necemus circū uolentes cū fusis. sed de his hactenus et ipsa diximus capitulo de notulis: nūc autez ut ualorez istaruz notularuz cōprehendere ualeamus sciendz nobis est tres numeros esse quibus utimur in hac parte. perfectuz scz: imperfectuz z diminutū. perfectus est cū notula triuz sequentiuz ualoris est. imperfectus cū duas continet. diminutus cū pro una tantuz ponitur subsequenti. perfectuz dicimus ternariuz non persuasiue nec ex cōparatione ut ioānes de muris dicit: qz trinitas in diuinis z in anima intellectiua nā defectus est in mathesecos disciplinis per cōparationez aliqua probare. la muratio terna corporis dimensio lineaiz aliquantulū est naturalis sit tamen eaz etiam improbamus quoniaz eodez modo senarius prior z perfectior dici poterit. quia sex punctis terminatur z punctuz prius est in mathematica abstractione: rationez uero quaz tradimus nos mathematica est. s. quia perfectus numerus dicitur ternari? quoniaz partibus aliquotis z quotis simul sumptis est equalis : excedit ergo senar? in perfectione. nā pars quota dicitur quelibet pars infra ipsuz numeruz cōtenta. q̃ omnis ergo pars aliquota potest dici quota non tamen econtra . quando igitur aliqua in alijs scientijs debēt probari . ad mathematicas necesse est recurrant demonstratiōes : quomaz hic demonstratur illic āt comparatio sufficiet : illi igitur qui in musica perfectionez dicūt per cōparationez : perfectionez suaz auferunt ab ea. hec de numero perfecto . Imperfectus ārnumerus dicitur binarius quia per unitatē vitat a perfectione. sed diminutus quia per binariuz : qui uix numerus dici deberet nisi quia in hac facultate notule frangunt z per respectuz ad duas medietates ueruz tenebit. Aliter aūt in arithm? ponitur numerus triplex. perfectus scz, superfluus, et diminutus : per cōparationez ad partes aliquotas: vnde sena? cuius partes aliquote sunt. 1. 2. 3. que simul iuncte sena? iplēr, nec exceduūt . dicitur perfectus . sz. fz. cuius partes 1 2 3 4 6 simul

Numeri nūcupati cantus

quare numerus per Iodan. de muris ternarius dicitur pfect?

illi q̃ musica pfectione dicūt p cōparationē nō pfectione pua auferunt ab ea

64321.

sumptę suaz tot excedũt, superfluus habetur. diminutus numer iorquia eius partes. s. i. 2. 3 ab totius sũmaz non accedunt. et 8. similiter cuius partes. s. i. 2. 4. septez nõ excedunt. itaqz omnis inęqualitas aut in maioribus aut in minoribus terminis consistitur. illi enim inmoderata quodazmodo plenitudine proprij corporis quantitatez partiuz suauz numerositate excellũt. illos aũt uellut pauperiate inopes, opressosqz quadaz natuzę suę inopia minor quã ipsi sint partiũ suma cõponit. sz de his hactenus. nunc uero differentias numerorũ colligamus.

Capitulum secundũ in quo figura per quę numeros distinguunt:

Ad uerũ igitur istorũ numerorũ cognitionez: quędam signa, quę ab antiquis ex geometricis figuris fuerunt adinuenta, declarem. deinde alia, quę neoterici ponũt subiungemus. quadzãgulus cũ tribus tractibus b. mõ IIII pro m. perf. ponebatur. et cuz duob. sic III pro imperfecto. seo pro tempore cũ prolatione perfectis ponebatur o cũ tribus punctis in medio sic ⊙ et pro imperfectis ☾ cũ duob. punctis in medio sic ☾ ꝗ si ☾ cũ tribus sic ☾ tempus erat imperfectus et prolatio perfecta. se si ⊙ cũ duobus ponitur sic ⊙ tempus perfectũ z prolatio imperfecta credebatur. alij uero figurabant indoũ figuris hoc modo 3 3 2 2 inferior ỏnotãs tẽp. superior ỏo prolationẽ. nki 3 2 3 2 ỏo ꝛẽporãet partiz geometricis partiz indoz utũtur figuris: namqz unũ modi ɔ tempore ponãt aliud uero temporis cuz prolatione. utrũqz uero quadruplicatet factuz. modi cũ tempore sic 03 c3 02 c2. seo temporis cũ prolatione hoc modo ⊙ ☾ ⊙ Cibic modus significandi hac ratione cõperatus est. quia circulus figura perfecta perfectaz denotat speciez. seo cũ due circuli tantũ partes ponũtur. duas illius speciei partes amissa tertia denotant. de hoc uero signo 3 uel de isto z non est ambiguitas: primuz esse perfectũ secundũ uero imperfectuz. in primo et enim signo quadripartito Circulus aut semicirculus mo. ostendunt minorez, 3. autez. tempus subtilis igitur lector per ea, quę posuimus siue modi siue tẽporis perfectionez poterit inuenire. In secundo uero signo qõ i alio moduz in hoc tempus designat. si enim punctus in cent.

03 · c3
02 · c2

03 02
c3 c2

ponatur prolationis demonstrat perfectionez ꝗ si non, imperfectionez. ita et in semicirculo. ut patet in figuris.

⊙ figura mõi cũ tẽpore ☾ figura tẽporis cũ prolatione

Has igitur figuras sic dispositas hac ratione repeximus. quia contrarias nnẽrorũ passiones inter se custodientes cognoscimus. naz in primo signo quadripartito signuz superius qui sinistraz tenet legentis. z temporis z modi perfectionẽ affirmat in sua uero cõtraria modi qui uniuersalior est perfectio denegat idezqz in subcõtrariis reperitur. inferius uero qui dextraz tenz legentis: contrarias oio recipit passiones: sic et sinistrũ inferius cõtra dextrũ superius. naz io quod negatur in una. affirmatur in alia sua contradictoria z econtra ꝗ si utrũqz negatur in una ambo affirmantur in altera sua contradictoria. subalternę uero poterunt dici eo ꝗ modus qui uniuersalior est idez esse uidemus. sic z de alio signo quadripartito dicenduz est, ut patuit in figuris. Uerũ quia in hac parte quicquid per uarias fractiones diuersas qz diminutiones canitur ad quandaz certaz integritatez determinatazqz mensuraz reducitur scire nos oz per signa diuersa in quibus notatis mensuraz integraz debemus tenere: mensura enim ut dirimus est illud tempus siue intervallus inter diastolez z sistolez corporis euciatõ cõprehensuz. De cuius inęquali alteratione insurgunt inęquales musicę proportiones. de quibus paulo post dicturi sumus. Cuz igitur cantor recte z cõmensurare cantare desiderat instar pulsus istius pedez aut manuz siue digituz tangens in aliquez locuz canendo moueat. Et cũ per primuz cecinerit signuz quadripartituz mensuraz istaz ponat in breui: tũc enim longa in istis 03 02 tribus temporis modalis mensurabitur in istis uero c3 c2 duabus. Duplex uero longa in his 03 02 sex: seo in istis c3 c2. 4 tantuz ualebit. ipsa uero mensura in istis duobus 02 c2 per mediuz in duo tantuz scibreues secat. quatuorqz minias: In istis uero 03 c3 equalis in tres diuidit scibreues sex quoqz minias. nisi cõparatio inęqualis fiat cuz tenore. quoniaz tunc insurgit quedaz inęqualitatis habitudo, de qua in proportionibus dicez. Sin ỏo ꝗ secunduz cecinerit signuz quadripartituz modalaz poner in scibreui, et tunc breuis tres menras ualebit i istis ⊙ ⊙ duas ỏo tantuz i his ☾ ☾ et sicut i alijs diuisa fuit e

qualiter in duas aut in tres ſcibreues. Ita in iſtis duas minimas aut in tres prout ſignuz perfectionez aut iperfectionez denotat diuideruz. ſic et in 4. aut in ſex ſemiminimas. ꝛ iſtud ē quod frequentius obſeruatur. Alii autez propter cantus nimiaz dimutionez. cantores menſuraz quę in breui erat obſeruanda ponunt i ſemibreui. Et ſi erat in ſembreui tenenda tranſferunt illaz i minima. ralitez ꝙ iaz pro maiori parte omnes tenent ꝛ ſcribunt i cōpoſitione pro hoc ſigno ⊙ uel hoc ☾ ꝙ menſurę morula i minima teneatur integraiter ſi in tenore ſignū diuerſuz ab alijs ponatur. ut ſi ⊙☾ in tenore ꝛ hoc ⊙ in alijs minima tenoris tantuz valet. quātū aliazū valet ſemibreuis qz morulaz integraz. Et ſi in alijs iſtud oz ponatur: quātuz breuis. et iſtud ſeruat olregam Buſnois duſai ꝛ tohannis de monte ꝛ alij uiri in hac facultate fāo ſi: tintoris uero uiā uentatis ignorans quedaz ponit, quę in lucē non eſſent deducenda. uerū in proportionibus aliqua dicoz de eis ne rectus ordo perturbetur. ignorantis opinione. nāqz Buſnois ꝛ iſti magni uiri fundantur in antiquitate ꝛ ſicut quantitas ex uno latere creſcendo ꝛgmentatur, ſic ex alio diuidendo minuitur. ſi enim antiqui ponebant menſuraz in breui in longa et quandoqz i maxima ita nos in breui ſembreui ꝛ aliquando in minima: ſed ō menſuris hactenus: nūc de perfectione aliauz ſpecieruz dicam.

¶ Capitulum tertium, inquo ſigna aliauz ſpecieruz:

Reſtat quoniaz ſumas numerozis in omnibus ſpeciebus diuiſuri per ab imperfecto in mō prolationōqz maioribus quibus figuris diſtingatur declarare hoc autē melius aſſequemur ſi prius pauſaruz notitiaz quaz in pa parte poſuimus ad memoriaz breuiter reuocemus. quaruz quidez cognitio ſicut in notulis ab ipſa incipit temporis pauſa que alinea in liaeaz totuz ſpaciuz implens figuratur hoc modo quę ſi duo uel tres linearū ſpacia occupet ſic pauſa longa dicitur: ſi uero quatuor ſpatia amplectitur hoc modo pauſa maxime ultra quaz nulla maior appellatur. ꝛ pauſa generalis quando generaliter omnes adueniente in cantu nō terminato quieſcunt appellatur quoqz finalis; quoniaz ſē per i fine cantus ponitur. ꝙ ſi pauſa breuis diuidatur medietaz; quę a linea pendet ſuperior eſt ſembreuis ſi pars uero quę ab inferiori erigitur pauſa minime nūcupatur; quę ſi ad caput ſit hoc modo retorta pauſa ſemiminime nominatur. Aliazū uero frauctionū

ob nimiaz ſui breuitatez pauſa non repitur. verum quidaz ut ſo banes uede kaſſimus noſter regis hyſpanie caſtelle magiſter pauſas poſuit curſee hoc modo perſcriptas fundat in hoc quod notulis accidit. ſemiminima enim ſi caput habet retortuz efficitur curſea medietas ſemiminime. ꝙ ſi curſea dupliciter ſit retorta efficit minarea. medietas ſcilicet curſee Sic igitur de pauſa fiendum qz ſi pauſa minime ad caput ſit retorta efficit ſemiminimā ergo ſi bis ſit retorta curſee. nos āt illud poſſe fieri non negamus qz ratione fundatū arte cognouiz? uerū non debuiſſe fieri cōcluſimus. quia cū notula illa tante ſit leuitatis quantis poteſt in cantu cōprehēdi quomodo in pauſatione ſpiritus i ea quieſcet. non ergo illud eſſe fiendū cōcedimus ſed euitandū fore proponimus. his ergo pauſis ſic cognitis facile perfectionez ꝛ imperfectionez in alijs ſpeciebus cognoſcimus Cuz enim tres pauſas longe poſitas ſimul aut una precedente alias duas ſimul uel omnes tres ſolutas in aliquo cantu iſperexerimus procul dubio maiorez moduz ꝛ ex inde maximaz longas tres ualere uia artis intelligimus. ꝙ ſi binę ponantur et binę. imperfectuz eſſe iudicamus. uerū ſi eadez pauſa longe tria occupet ſpacia. minorez perfectuz ꝛ ex hoc longaz tres breues ualere arte cognoſcimus: imperfectuz uero ſi duo tantuz occupet ſpacia: ſic ergo minore existente imperfecto maior perfici poteſt ꝛ econtra ſicut in alijs ſignis. perfectio etiaz temporis pauſis breuiuz denotatur. arte ꝓ nos ab: uero ꝓ antiquos quoniaz ut ait magiſter franciſcus ſi pauſa temporis occupat totuz ſpaciuz totuz tempus denotat perfectuz. ſin uero duas ſpacii partes occupauerit duas temporis partes demonſtrat. ſi autez tantuz unuz. unicaz partez morule qz unaz minorez oſtendit. neoterici uero non ſic: ſed quando duas temporis tertias uolunt inſinuare duas pauſas ſembreuis unā iuxta aliaz hoc modo diſponunt ꝛ tunc perfectuz eē tē pp recte cogōſciz? qz tota pauſa breuis z maiores ualere ſi eligimus. ex qo ibi due tertiez nō tota integraiter poſita ſt. nā qñ tēp? ē iperfectū pauſa tēporis tātū ualz quātū pauſe duaz ſembreuiuz. ad qd gs oebeient poni due ſic Si una hoc ſufficeret. fuſtra fit pluza qd pōt fieri per pauciora. eod mō ōd de prolatione pefecta quoniā ſi duę pauſe minie hoc repeniant. perfectā ēnotāt prolationez et ſi aliud nō fuerit ſig? nā qñ prol? eſt imperf? tātū uaiz pa? ſcibreuis ſic tātū due pis minie hoc igit ſic ō tēp? ſig? ꝛ

Erraui ꝙ ſicuto q no tilazū ꝙ ſtrictē quantitatē uocant et coz ruptē ſine canone et ſpor

Ego qem tmetozio doctinaz Phozū dideruz ſamozē ipa ex pientia didici quāq multaz ꝛ ſentiaz uzidaz ipiguauī

Georgium Jorna de Mot

Nota ſonimus pauſam ſemiminime ſic et ſi ſonus ſonitus ſemiminime uo ſic

per quod ꝑfectio, aut ꝑfectio in maiori prolatione distinguat non omnibus cantoribus cõstat nec musicis quibusdaz, ut tristão de silua amico nostro; qui crassaz Io. de muris opinionez affirmat. dicens prolationez perfectaz esse maiorez, imperfectaz ꝫz minorez quã et antiquorũ auctoritate, et nouorũ prouectorum exemplo et mathematica demonstratione uolumus improbare primuz sic: Egidius de marino de minima tractans ait merito tertiaz debet amittere partez: punctuz uero quia nihil habz sub se tantuz medietatez. Si igituz minima tertiaz potest amittere partez quero quid aliud quã semiminia illa pars tertia est. tres g̃ tertie totũ integrũ implent. relinquit ergo minima tres semiminimas posse ualere quod patet exemplo io. olregã in missa alome armet. vbi quando debebat semiminimas duas pro una minima scribere ut uolunt cantores cũ musico tristano de silua. ponit minimas euacuatas ad caput retortas hoc modo quas dirimus apellan curseas. Ex quo musici speculantur minimaz tres ualere semiminimas: neduz q̃ auctoritas ipsius egidij et ã triquorũ clare in contrariuz monstratur. Cũ dicit, sunt z alie figure, quę uocantur minimę imperfectę hoc modo factę et habent maiorez effectuz quã semiminimaz, q̃ sunt plenę z minorez effectuz quã si caput haberent erectuz; ex quibus uerbis pz ꝙ nos; qui econuerso facimus nigruz scilicet pro albo ponentes. Cuz pro minima duas ponimus albas curseas, ut ipse io. olregez facit, quia maioris ualoris est hec ⟨ alba quã ista ⟨ nigra. si curseę duę minãz iplent: semiminias tres fore necessarias. mathematice uero probatur supposito quod ipsi met faciunt scilicet ꝙ mensura in prolatione perfecta ponat in minia. si enim integra tẽporis mouula in minia est. z tẽpus perfectionez z imperfectionẽ recipiat: sequituz ipsaz minias quandoqz in duas quandoqz in tres partes equales diuidi posse: ꝙ si non nec scibenis Cuz ponituz i ipso nec bienis eadez ratione. Alijs autez modis illa duo signa quadripartita a quibusdaz perfiguantur antiquis ut puta modi cuz tẽpore sic. oo. co. oc. cc hic autez modus ab illo ñ differt naz id quod denotatur per z patefacit o z quod intelligiz per z per c cognoscizꝫ. Si igituz hec signa in prãs disponant figuza. idez erit quod fuit in illa Alij uero ut magister meus Iohanes de monte qui fuit primus qui me musicis ~~iburs~~

Tristan de Silua
Iohann. de Muris
Egidius de Marino
Io Olregã
Tristanus de Silua
Egidij et aliorũ
Io de Monte
Magister noster

imbuit
~~uos imbuit~~ rudimentis ad latus signuz unuz ut disposuimus negabat esse ponendum et unuz sub alio concedebat hoc modo o:c.o.c. ut si geometrice signre indorũ katatheibus misceantur o.o:c.c: bꝰ .o.c.o.c. Ita tamen ut superius signũ istoz teneat uicem z.z.z.z. priozis aliorũz antiquorũz ratione fundatus. nã si ipsi disponunt tempus cũ prolatione hoc mõ z z z z Cuz nihil aliud sit z quã o nec c quã z rationabile z z z z uideturut si militer de modo cuz tempore faciazꝫ tempus uero cũ prolatione quod diximus sic figurandbz o ⊂ o ⊂ diceba sic esse ponendu ⊂ ⊂ ⊂ ⊂ quoniaz tunc recte monstratuz prolatio intra tempus reclusa. perfectio et imperfectio utriusqz clariori modo cognoscituz. nos uero diximus illi primum moduz esse subtiliorez. fundari eniz in hoc unamquãqz notulam duaruz sequentiuz ualorez tenere naturz geometrica demonstratione probauimus. Cuz igituz aliud signuz non reperietur contrariuz naturz sua canendus est cantus. sez per binariuz numerũ ut cũ uia ternariuz facimus aliquo signo perscribimus tra ꝙ et si notula duas tantuz ualebat natura. per artez facimꝰ tres Cum igituz alteruz istorũ o:c ponimus signuz: prolatio quoniam signuz eius nõ est imperfecta iudicatur. cuz uero signuz idest punctuz in medio circuli aut semicirculi ponituz perfectio circuli designatur prolationis perfectionez denotantis. Magister robertus anglicus proprietates notularũ in geometria ignorans contrariuz dicebat: hoc est quando signuz temporis non reperit perfectuz esse tempus abbreuatur omnes fere cantus signis carentes male compositos esse dicebat. ipse eniz inscius doctrinę artem preponebat naturę. cuius contrariuz manifestuz est quia ars imitatur naturam inquantuz potest. non tamen dicitur ꝙ natura artez imitetur. cuz sepe artez aberrare uidemus naturaz uero raro uel nunquam

Alijs autẽ a hoc signis perfectuz dicemus ab imperfecto ut puta si notule nigre inter albas in aliquo cantu sine societate propinqua ꝑstant signum est ꝙ ponit nigra ut ceteram partez amittat nõ ergo tertiaz ptem habez nisi tres ualez. gꝰ cuz notulas sepimus nigras sine societate propinqua illas spectez dicimus esse perfectaz notant tamen sine societate dicimus propinquas

Robertus anglicus

~~dicimus propinqua~~ quoniã si aliquæ nigræ eaꝫ sequantur ita q̃ tres pro duabus ponantur nõ claræ distinguitur naꝫq̃ potest hoc in utroq̃ accidere numero perfecto scꝫ et imperfecto priores vo musici atq̃ cantores notulas nigras ut nos albas rubeas uero ũ nos ponimus nigras depingere solebãt. ponebãt etiaꝫ albas id/est in medio uacuas ut nos facimus modo quando scꝫ in prũ/tu rubeꝫ colorem ut placet egidio de marino non habebant. ugo/linus uero ista non bene scrutatus: in codeꝫ melo nigras rubeas q̃ notulas posuit ⁊ uacuas: quoniaꝫ uidebatur sibi ut nigræ cẽnt perfecte rubeæ uero imperfecte uacuæ ãt diminute. sed hoc q̃ nꝫ ab aliquo alio factuꝫ reperimus utrq̃aꝫ. a nullo esse fiendum censemus. Alio etiam modo secũduꝫ magistruꝫ franchonem per fectuꝫ discernebant ab imperfecto antiquiores: ponentes scꝫ su/pra notulas binarias b supra ternarias uero t.⁊ sic claræ ostẽde batur ualoris notularũ differentia. sed cuꝫ note modi imperfectiõ tempore canebantur perfecto. ⁊ note modi perfecti de tempore imperfecto. priores signabantur binarias scꝫ diões inuente: se quẽtes uero figurabantur ◐. opõituꝫ scꝫ precedentiuꝫ denotãte

Sicut igitur errant per defectuꝫ qui sine aliquo signo pfectoꝫ eaꝫ speciem male prouidentes diuudicant sic etiaꝫ per excessum qui cuꝫ uno possit dignosci pfecto aliud subiungunt. vt si in cãtu pausa longe tria occupet spacia erãt qui hoc signuꝫ o. adiũgũt sic et si pausas binas semibreuis hoc modo reperiantur su/perflue ponitur istud o. uel hoc ⊖ si nuntme pause sic dispo nantur maxime si utrũq̃ reperiatur ⊖ quoniaꝫ alitꝫ pos/set quis dicere id quod voluit denotandum põituꝫ fuisse: hec de figuris hactenus.

¶ Capitulum quartuꝫ in quo canones et subscriptiones subtili tꝫ declarantur

Tacite pretermittendum esse non arbitroꝫ si quis auc/toꝫ uelit sub cantu per quod perfectuꝫ, aut imperfec tuꝫ, uel diminutuꝫ possit sine aliquo signo dignosci ali quid subscribere. uel ẽt si alitꝫ signatuꝫ fuerit per ca nonem aut subscriptioneꝫ contrariuꝫ edisse dicitur eriꝫ subscri prio, quia semperꝫ sub tenore scribiturꝫ. Canon uero q̃ ẽ quod ꝫ la

uolũtatem componentis sub quadam ambiguitate obscure et in e nigmate insinuans. ut in missa si la face appale: vbi pontuꝫ crescit in tripto et in duplo: ⁊ ut tacet. quandoq̃ etiaꝫ canon do cet cantare per contrariũ incipientes a fine in principio finiant: ut fecit Busnois. ubi alpha ibi o ⁊ ubi o finis estoꝫ eriꝫ nos si/mile clandestinis uerbis in quodã carmine posuimus dicentes in uoce, que dicitur contra, cõtra sic canitur cãnone mutatur etiam locus. vt Busnois nesoires cacefatõ sume licãos ppaton. notu la eriꝫ prima est in g. que licãos est messon ⁊ tamẽ canon ponit illã in d qui locus est licãnos pparõemutatur etiaꝫ canõe modꝫ procedendi, ut tantũ quantuꝫ uox debebat cleuari deprimitur. ut fecit Busnois antiphrasis shenorizat ipos duꝫ epiptõizat: Cuꝫ sententia est fiat subtus quod supra erat fiendum, et ẽcontra. simi liter ibi tes assint ceptra vbi arsis ⁊ econtra. ubi in tantuꝫ uox eleuatur inquantuꝫ deprimenda uidebatur. aliquando ex una uo/ce alie insurgunt in fuga aut in unisono, uel in diatessaron, aut diapente, etiaꝫ in diapalon. vt diximus nos in quodaꝫ uersu ma gnificat fuga duoruꝫ unisona numero saluato perfecto. est eriꝫ tantuꝫ uox una ⁊ post morulas sex in eodem sono eam sequiꝫ altera: Diximus etiam in missa quaꝫ salmanse composuimus Duꝫ boetiuꝫ in musica legeremus medietas harmonica fiat et quelibet uox suuꝫ numeruꝫ saluet. precedit eriꝫ prima uox alia uero octo pausatis in unisono sequitur illãq̃ non habet pro portioneꝫ cũ aliqua ad quaꝫ fieret relatio: quã sequituꝫ alia post sex incboans in diatessaron inferius alia uero quatuor spectãdo incboat diapente sub ista diapason uero sub pri[illegible] et sic quatuoꝫ flumina ex uno fonte emanabãt sed in moteto ruliuꝫ ubi posui mus in perfectione minimorũ. per tria generꝫ canitur melorum quod bononie duꝫ publice legeremus cõposuimus. Insinuauim quãlibet noculaꝫ per silbas in lineis et spacijs denotatas 6 men suras uelere sicut si hoc ⊖ esset signuꝫ quoniam pausa tempo ris in principio ponitur. et ideo una queq̃ sillaba unuꝫ tempus denotat. que uero sint tria generꝫ melorum diximus: in prima p te tria. 4. naꝫ canitur per prima uice notula secunda eleuatur a p ma per tricontoniuꝫ; in secunda uice per tonuꝫ et in tertia per semitoniuꝫ. alios uero quãꝫ plurimos canones terminis musi/ũtẽtes posuiꝫ: hẽn. maiores nõ ꝫ fueuerũt facere ũ suã doctrinã

difficile. canonis

Busnois

Obseruetur canon et duo duꝫ sententiae dissonuerꝫ

7 intellegentiū demōstrarēt: quos idcirō imitari volētes canōes
ponūt sua fantasia fulcitos. quorū nullū hic ponā ut memoria
careat: qō non est iburus doctrina: alij uerò sacrę scripturę appro
priant modū procedendi, ut descēdāt i profundū quasi lapis. pro
funduzin musica est cuius libz uocis sua octaua inferius sz e con
tra cū dicit suspendimus orzans nostra: nos etiā sacre scriptus
canōes arrbuendo q̄z plurimos posuimus. ut in re qui ez eterno
canō ut re quiescāt a laboribus suis. insinuamus, q̄ ut 7 re silcāt
ceterę uerò cantent: sz 7 si quiescāt numero, tamen cōputādo ua
lorez notarū in pausis: sz cuz secūdo dicitur si tenes cū domio
agamenon de capite nullos amittes capillos in paranete neteqz
sinemenon illozū: seo opera secūt illos omnes illas notulas in
canone prior dimissas. esse resumendas intimat: uteqz nota; quę
fuit dimissa in ut. notulā in ut posita sequat. 7 quc in re quiesit
post notulaz re laborando reclamet. ut uerba cōsonent rebus. et
cū er superioribus habeamus parancte sinemenon esse k in con
iuncto nete vo. l. in codez sequitur q̄ opera illorū sequūtur il
los in diapente reclamando. Et sic cū notule in secūda parte sic
disponant: f g b. debet facta operū aditione f k g l l b cantari is
q̄ ualoz precedentiū notulazū integre resumatur: sic 7 i alio ubi
diximus, ut quiescat: donec optata ueniat: uolumus ostendere
notula; quę fuerit in f s quę dicitur ut p uulgariū dictiones quie
scat deist silear nūdo donec ad finez fuerit peruentuz. seo cum
in parte sequenti diximus, et sicut merzenarij dies eius: ut su
pra uolumus ostendere id quod incōcinū remansit in prima in p
meten sinemenon resumat in secūda. et in alio fecimus canone
ad moduz merzenarij cuius dies in ffallo ad satisfactionez in ali
is cōputatur. Cū uerò dicitur ne recozderis clare ostenditur q̄
re nō ponatur in chorda: idezqz est re 7 mi intelligimus. cū ne
qz reministrans pōnimus. cōputatis tamen moralis canendis. cū
uero penultimo diximus requiescāt in pace clare monstram re
neqz in cātu neqz i pausa esse ponendū seo in tacto dimisso ad ali
am uocemnos trāsferamus. Cū uerò ultimo dicit Amen intelli
gimus codez modo fiendō. alios aliorū canōes uidimus per mul
tos: alios 7 nos posuimus quā plurimos. ruz quia de particula
ribus scia nō pōt haberi aut si aliqua minima pars cōfusa sēper
extat de canoibus ad ingenia subtiliando 7 acuenda dicta sufficiāt.

Clausus et sonitum
operum canoni

Capitulū primū in quo de triplici proportionalitatū genere
subtilitez disputatur

Sicut igitur ex numerorū multiplicatione relata pro
portionū genera redūdāt. ita proportionū cōmixti
one perspecta proportionalitas concreatur: est n. pro
portio duorū numerozū ad se inuicez habitudo. pro
portionalitas autez est duaruz proportionū ad se inuicez rela
tio: Cuz igitur huc usqz de proportionibus aliqua fuerimus p
scrutatu: restat. ut de proportionalitatibus ad huius primi uolu
minis cōplementū quędaz practicis necessaria discutiamus. pro
portionalitas hęc secatur in cōtinuā, 7 separatez. est enez conti
nua, cū numerus medius bis sumitur ad extrema cōputatus. ut
4. 6. 9. Dicimus enez sicut se habet quatuor ad sex. ita sex ad
nouez: q: sesqultera est utrobiqz: Cū autez non unus sed duo
medij sunt numeri. dicitur seperata, aut discōtinua. ut in his nu
meris 4. 6. 8. 12 fit discursus. hoc modo: sicut se habet sex ad qua
tuor. ita duodecez ad octo. Si igitur terminos permutamus: cō
cludimus sic. ergo sicut octo ad quatuor. ita duodecez ad sex. in
primo enez discursu sesqualtera utrobiqz: in cōclusione uerò du
pla: Si igitur hoc modo in uocibus arguere uoluerimus quatu
or uoces ex monochordo: quę hoc modo se habeant sumere de
bemus. Sint autez a. c. d. f. in quibus discursuz faciemus hoc.
sicut a. ad. c. ita: d. ad: f. permutatis uerò litteris cōcludimus. q̄
sicut a ad d: ita c: ad f. in antecedente tritemitonij est ābazū inter
capedo: Sed diatessaron in cōsequenti utriusqz proportionis ē
interualluz. possunt et in hac disiuncta proportionalitate plures
iungi proportiones, ut in his numeris 2. 3. 4. 6. 8. inter tunc fit di
scursus hoc modo: sicut 2 ad: 3. ita. 4: ad. 6. 7: 8. ad 12. quia in omi
bus sesqualtera proportio custoditur. Coniungendo uerò nume
ros mīores a maioribꝰ separatos cōcludimꝰ hoc mō. ergo sicut
2. 3. 4. inter se. ita 6. 8. 12 inter se. et in uocibus hoc pacto si sic
c. d. e. f: g: h. Arguimus sicut c. ad: f. ita d ad g sic et e ad h. naz i
omnibus diatessaron est cōsonātia. Cōiunctis autez primis uo
cibus tribus a superioribus seperatis cōcludimus: ergo sicut c. d
e. interse. ita. f: g. h. inter se. in omnibus enez his tonus differenti
az facit. Multis et uarijs etiaz alijs modis ista proportiōalitas
uariatur; de quibus paulò post idest uolumine secundo latius dice

primum volum.

volum. 2m.

museo inter
e biblioteca
di bologna

mus, rursus ea, quę cõtinua est, triplices recipit uariationes: aut enim numerorum excessus consideratur, aut in utrisq; proportio conspicitur, aut excessuus, et terminorũ cõparatio coequatur. prima enim arithmetica est: secũda geometrica dicitur. Tertia uero dulces, ac delectabiles facit harmonias. His igitur tub⁹ discussis huic primo practicorũ uolumini fines imponemus. Cum igitur numeros tres cõtinuos, aut equali distantia separatos inuenerimus proportionalitates arithmeticã inter eos esse dicemus. ut in his numeris 1 2 3. Cades enim quãtitate; qua medius minorẽ excellit uincit a maiori. quoniã per unitates. Ergo est arithmetica proportio; quoniam equalitas attenditur excessus, et nõ proportionũ similiter in his numeris 2 4 6. binarius differentiam facit, et in istis 3. 6. 9 ternarius. et de inceps ad huc ordines. talibus enim uestigijs inherentes nullus ab cades similitudie error abducet. Ex hac tamen medietate notatur, q̃ in minoribus terminis maiores proportiones in maioribus minores cõparationes necesse est inuenirí. ut in his 4. 6. 8: in minoribus terminis sesqualtera, in maioribus uerò sesquitertia reperitur. Geometrica uerò medietas. quę hanc sequitur expediatur. ipsa sola, uel maxime proportionalitas appellari potest, propterea q̃ in eisdem proportionibus terminorũ. uel in maioribus uel ĩ minoribus speculatio ponitur; in qua quidem equa semper proportio custodit numerorum quãtitate neglecta. Contraria enim arithmeticę medietati. ut in his 1. 2. 4 uel in his 6. 12: 24. dupla est utrobiq; sic et ĩ triplatur in his. 1. 3. 9. aut in his. 2. 6. 18: et in quadrupla et in ceteris similiter. in hac autem proportionalitate notatur proprietas, q̃ in maioribus, uel in minoribus terminis semper equales fũt proportiones. ¶ Capitulus secũdũ; in quo medietas harmonica discernitur.

Harmonica uero medietas est: que neq; eisdem differentiis. neq; equis proportionibus constituitur. sed illa ĩ qua sicut maior numerus ad minimũ se habet: sic differentia maximi et medij contra differentiã medii atq; minimi comparatur. ut in his terminis 3: 4. 6. Senarius enim quaternarũ sua 3ª parte superat 1: binario. Quaternarius uero ternarius sua quarta idest uno: quare in his neq; eadem proportio terminorũ reperitur neq; eedem differentie inuenientur: est autem quẽadmodũ

p. volum.

maximus terminus ad minimus. sic differentia maximi et medij ad differentiã medij atq; postremi. patet hoc quoniam differentia inter medius et minimus unitas est et medij ad maiorẽ binarius differentiã facit: Ergo dupla inter eos proportio reperitur; quaq; tenuit maximus. i. senarius ad minimus, idest ternarius. proprietas autem huius medietatis contraria est arithmeticę medietati. in illa enim in minoribus terminis maior erat proportio. et in maioribus minor. in hac uero ẽcontra: quoniam in maioribus terminis maior proportio. et in minoribus numeris minor habitudo reperitur: atq; ideo arithmetica medietas ei rei publice cõferatur. quę paucis regitur. Idcirco quod in minoribus eius terminis maior proportio custoditur: geometrica proportionalitas popularis quodãmodo est. namq; in maioribus uel in minoribus equali omnium proportionalitate cõponitur: et est inter omnes paritas quędam medietatis equium iuxta in proportiõibus conseruatis: at Iustica uerò medietas optimarũ dicũr esse rez publicã: ideo q̃ in maioribus terminis maior proportionalitas inuenitur. quare sitę proportionalitates sic appellatę sunt: alia scilicet arithmetica, alia geometrica, alia harmonica. ratio est; quoniã arithmetica dispositio equas tantũ per differentias diuidit quantitates. Geometrica uerò terminos equa proportione coniungit: sed harmonica ad aliud referitur, qz neq; solus in terminis speculationes proportionis habet neq; solus in differentijs. sed in utrisque communiter. ipsarũ enim musicarũ consonantiarũ. quas symphonias nominant proportiones in hac penè sola medietate frequentes inuenies; ipsa enim symphonia diatessaron in epitrita proportione cõsistit ut est 4 ad 3. diapente cõsonantia in hemiolia proportione ut 6 ad 4. at ipsa omnium concordia diapason in dupla consistit ut 6 ad 3: in hac igitur medietate has tres simplices symphonias terminorũ cõparatiõe reperimus. q̃ si ad differentias terminorũ cõparatio fiat alias symphonias nõ simplices procreabimus ut si minimi ad differentias inter minimus, et medius fiat habitudo triplã custodiet proportionẽ. Ex qua diapason, et diapente cõsonantia redũdabit: Sed si medii ad differentias inter ipsus et minimũ fecerimus relationes quadruplas proportiones reperiemus. quę bis diapason consonantia resonabit. quod si idem naẽti binario ducantur ut

arithmet. medietas

geometr. med.

Musica med.

Harmonia
6.8.12.
6.8.9.12.
Cantilena
2.3.4
9.8.
10.17.16.

efficiantur 6.8.in reędez consonantię manebunt. Sed inter.8.et.
potest alius numerus interseri. qui ad extrema cõparatus eas
quas tenuit octonarius proportiones cõseruabit. contrario tã
modo: quia hic scilicet nouenarius ad graues partes diatessaron
et ad acutas seruat diapente. octo uero per cõtrarius. ad se inui
cem uero sexquioctauas custodiũt proportiones: ex qua species
que dicitur tonus redũdat. hec enim species est excessus diapen
te supra diatessaron. si autem 9 et 8 binario ducamus. habebimus
18 et 16 quos in sexquioctaua proportione esse cognoscimus. in
ter quos iat ait boetius medius numerus collocatur sex. 17 qui
ad maiorem cõparatus semitonii redit minus. ad minimũ uero
maius. Maior enim proportio ẽ sesquidecimesexte sesquidecimeseptime collatione: quomodo autẽ symphonias ex proportionibus redũdare intelligimus propter nouos cantores licet rursus clarius discutere.

¶ Capitulum tertium: in quo primanę monochordi diuisiones ad numerorũ rationes aplicantur:

In prima monochordi nostri regularis diuisione Boetius numeris et mensura suũ mõchordũ regulare subtiliter diuisisse diximus: nos uero propter nouos per continuã quantitatem uulgaribus fractionibus nostrum diuisimus ne et arithmeticã et geometriã adiscentes plus cognouisse esset necessarium: nam esset incidere in errorem quem probabimus. diximus enim nihil horũ illi ad nostram doctrinam capescendã esse necessarium modo primis rudimentis esset edoctus propter quod diximus chordã medio esse diuidendã aut quantitatem duplicandã triplicandam aut per tria fore secandam. quaterminii notissimi uulgarbus sunt. nunc uero quia de quantitate discreta hoc est de numeris et numerorũ proportionibus aliqua. que magis cantoribus esse necessaria cognoscebamus. determinauimus. casdẽ quas posuimus chorde uulgares diuisiões ad rationẽ numerorũ applicantes in quibus proportionibus consistant ostendemus: hoc modo. Est enim chorda in tota sui longitudine exempli gratia quatuor cũ uiginti digitorum. que q.a. pũctis terminatur. cum igitur eam medio secamus littera b. sectionem signantes q.½. duodecim digitorũ ad q a. uiginti quatuor in dupla collatione respondent. Si igitur chordam in tota sui longitudine percussemus et sono perpenso digitum in puncto b. superponentes chordam b q impulerimus consonantiam diapason resonare deprehendemus. sic igitur diapason in dupla dicitur esse habitudine. Cum uero b a medium diuidimus quantitatem littera o in medio consignantes chorda d.q.13. digitorũ esse conistat. quam ad totam comparata sexquitertiam fuit proportionem. Inde ergo est q a o diatessaron est symphonia. dt uero cũ quantitatem b q medio secamus litteram p. in sectionis medio configentes. conistat p q: sex tantũ esse digitorum: qui numerus quater ductus 24 implet. ergo quadrupla erit habitudo necessario. Inde ergo est q p litte ra ad q bis diapason resonat melodiam. cumq; b.p medio diuisa à tota corda
littera l sectio signatur 9 esse l.q. digitorum quantitatem recte conspicimus: quã si ad totã comparemus dupla superbipartiente collationem inuenietemus diapason et diatessaron consonantiam cõsuantem: quam ut ait boetius solus ptolomeus inter consonantias admittit. sed de his quia et in cõpositione trium quarumq; uocum experientia aliqua monstrabimus et ratione paulo post in speculatione per multa dicturi sumus hic supersedemus. Cum igitur totam chordam per tria diuidentes et a littera q uersus a uenientes in trienti litteram ponimus inter b et e. m.q.8. esse digitorum clare monstrabimus que ter ducta 24 integre metitur et sic triplam suam proportionem diapente et diapason ad totam chordam resonat symphoniam: sed e q: 6 qui sesqualter totius repetitur ac per hoc diapente resonat cũ a. uerum in b di quãtitatem medio secamus littera f sectionem configurantes: quoniam b: i: d. uero 18. digitos habere monstratus est: f: quindecim esse digitorũ indubitanter cognoscimus. quos si ad .d. referamus sesquiquintam habitudinẽ cõprehendimus. excedit. nam 18 15 remanio qui quinta pars minous est. verũ si ad b cõparetur in sexquiquarta collatione esse deprehendimus et ex ista cõparatione ditonus siue bitonus cõsonantia fit ex ista uero semiditonus siue trietonii spes generatur quam ex tono perfecto et imperfecto cõstare manifestũ est. quod si eiusdem f ad a fiat cõparatio superbipartiens quintas reperitur: habitudo excedit enim 24 numerus nũerũ quinquenarium in tres quintas minimi partes ex hac enim collatione diapent cũ semiditono siue sexta minor aut erras minor resonantia resonabit quod si eiusdem f ad l fecerimus relationem

museo interbibliotecario di bologna

superbi patientes inter ceteros reperimus proportionē. superatur enim nouēnarius a quindenario numero senario qui et duabus nouēnarii partibus integre cōficitur. ista autem habitudo sextam sine exadem creat maiores sic igitur oēs nostras q̄ uulgares et ñ difficiles sunt fractiones facillimas fecimus diuisiones. Guido uero per nouem passus monochordum docet diuidere suū quod la boriosum et tedioſū esse intuentibus liquido patet hoc ideoq̄ ut diximus tonus in sexquioctauo consistit proportiōe. difficilius enim est alicuius integri octauam. quā mediatē aut tertiam sumere partem et per nostrā diuisionem sicut et per suum tonus efficaciter repentur ut d e. quā 18 et 16 numeri ꝛplent aut 1 m. que 9 et 8 nūcioruū ambitu cōscribūtur. sed de his hactenus: nūc eūt que sesquitonia monochordi canēda sint que uero cantanda uitentur. quoniam unum maius alium min⁹ reperitur discutiamus.

Guido

Capitulū nonum in quo sesquitonia canenda aut cantanda

Quoniam dictum est tonus in duo equa non diuidi semitonia et oia tonorū spatia instrumenti perfecti in duo semitonia monstrauim⁹ esse diuisa: dicendū restat quod illorū sit canendū et qd cantandū sic et de aliis speciebus, quę per sesquitonia uariantur. et ita huius primi uoluminis cōplementū practicis principaliter deputatum ordinate perficiemus.

Jn arte igitur prima iperfecta in prima scilicet monochordi diuisiōe unū tantum est sesquitonū qd cantari debet illud. s. qd apotome a platone dictum fuisse constat. Jgitur cantores aut instrumētorū pulsatores nūquam faciant transitū a uoce siue chorda b. in ♮ nec ecōtra: quoniam illud sesquitonū in simphonia nō ponitur cū neque in diatessaron neque in diapente neque in diapasō aut in aliis imperfectis speciebus aut discordantibus simul et concordantibus successue cōuenire nunquam uisū sit: Jn monochordo uero perfecto multa loca sūt in quibus transitus in cantu cuitandus est. per modū igitur doctrine ea practicis assignabimus. theoricis uero in sequenti uoluimine rōnibus sūt missimus ueritatē dēonstrabim⁹. ad mensuram igitur figurā quę in 1ª parte tractatu secundo capitulo quinto posita fuit redeamus: Est enim prima uox siue chorda a. secunda uero prima b. i. prima b mollis cōiuncta. hic enim transitus bonus est quoniam per semitonū q̄ simphonijs adaptatur distare uisus est sed a prima b in ♮ transitus non fit. quoniam illud semitonium non cantatur: quod apotome uocatur est: a qua b in c bonum sesquitonium est sed a c in prima ♮ malū. ab ista in d bonū. a qua in secūda b similiter bonū a qua in e malū. sed ab e in f bonum. ab f uero in secunda ♮ malum: sed ab ista in g bonum a qua i tertia b similiter bonum: d tertia b in h malū ab h in i. siue in b bonū ab b in ♮ malum et deinceps ad hunc modum in suis octauis mala malis bona uero bonis cōrespōdēt: Transitus autem tonorum bonorū atq̄ malorū qui nō ad sequentes. sed una semper in hoc instrumento medio dimissa fit. sic declaratur. ab a in b. tonus bonus est q̄ ex semitonio maiori atq̄ minori cōponitur a prima b mollis cōiuncta in c similiter eodem modo a tertia b in prima ♮ a qua ad secūdam b. malus eodem modo a secunda ♮ ad tertiam b. et in suis octauis similiter: Ceteri uero transitus tonorū una intermissa semper singuli sunt boni. tremitonia uero duabus intermissis ubiq̄ sunt bona nisi cū ordo accidentalis alteri accidentali miscetur ut a prima b in prima ♮ et a secunda b ad secūdam ♮. ideoq̄ tertia b non est bona cū ♮ Diatonus uero qui quātuor sūt intermissis ubiq̄ est bonus nisi a tertia b in secundam b a prima ♮ in f. nec ab e in tertiam b nec a secunda ♮ in b uel in f. et ita in istorum octauis. Diatessaron uero que ad sextā in hoc instrumento fit semper uocem ubique est bona nisi a tertia b in tertiam ♮ et in suis octauis. Diapente uero que fit ad octauam ubiq̄ est bona preterquam a prima b quam in tertia b. quoniam ad quartam b est diapente perfecta. de sexta uero minori que ad nonā semper fit chordam sicut de tertia minori sentimus. Chorda enim que tritonio cassa fuit exade cadebit minori. sic sexta maior a tertia maior. nā chorda que di tono caruit exade maiore priuatur. sic et septima maior aut minor sicut tonus et semitonū: nūq̄ sicut iste ad fonte; sic eptas maior aut minor ad eius octauā se habent: has et enim chordas siue tractus quibus chorde percutiuntur. qui uulgariter tecle sūt nuncupati in monochordo sic disponūt contemporanei nostri: ut tractus ordinis naturalis recto modo procedūt abiecto sy

apotome

museo civico di bologna e biblioteca di bologna

nemenon ut in priã mensurata ostendimus figura. At uero tecle
sinemenon et ordinũ accidentalitũ: aliquãtulũ super his eleuate
ponuntur: diuerso depincte colore ut pateat in figura: Sed notan
dũ est et ualde notandũ de illa chorda inter b ⁊ g collocata: quo
daz enim practicorum minus beñ prouidentes ita illã disponunt
ut cuz b sit bonuz semitoniuz. cuz g uero maluz. et sic diapente
cuz prima b quadro illaz faciunt resonare que diapenẽ inutilis
est quoniaz ratio fit et ut uerius loquar numquaz fieri debet. uerz
si quis dicat ad hoc ponitur ut cũ tenor descendit ad a per b dis
cantus habeat sextã maiorez in illa tendens ad diapason b: re
spondemus q̃ tunc in tenore debet fieri uariatio hoc est descẽ
dere per primaz b mollis coniunctaz que sexta maior est ad g
et sic fiet transitus non soluz ita bonus uerum melior dulcior
atqz suauior. et si media uox interpõatur habet tertiaz maiorez
in o a qua uenitur in quintaz scilicet e regulaz supra positaz ter
nariaz quaz nõ habet si alio modo descendat. nãqz secunda b nõ
coniungitur huic ratione signata.

¶ Et si quis uellet dicere q̃ ibi renascitur protus ⁊ conditio
nes quas habuit o debet et b obtinere. et cum o semitoniũ subse
et supra se hẽre monstratum sit eodẽ modo et b. respondebim⁹
dicentes argumentum non procedere. quoniam illud habuit g. q̃
totalem similitudinẽ sub et supra in sinemenõ retrachordo ue
dicat sibi. nõ tñ b quia sub se duos tonos habet. licet prima di
apẽ fit in disiũcto intrẽsa: sic et diatessarõ. uerũtamen diatessa
ron supra diapẽte primã non habet sed secũdam: Igitur illa chor
da i cõiũcto deuterus est tam auctenticus quã plagalis. Alij ue
ro practici dicũt si hoc fieret diapenẽ. e b quadro non haberet
tertiam mediam. que maior ad iferiorẽ et minor sit ad superi
orẽ. ut i parte ductus secũda. tractatu tertio cõpositionis: Sed
hoc ñ obstat. quia cum illa phrygij sit incitatiua ñ refert si ter
tia careat media uel si maior ad superiorem et minor põatur ad
iferiorem. Quidam vo uolẽtes utrique satisfacere parti aliam
chordam iter tertiam b et b interfecerunt quaz a tertia b per co
matis spatium distare faciunt. hoc tñ non laudatur propter hoc
q̃ esset tunc aliud genus mixtum et non diatõicum sicut stri
stranus uero de silua amicus noster iter f et secundam ☐ aliaz
chordaz dicebat esse interpõendaz sic et per numeros se reppe

tertiam

* in questo luogo l'edizione reca 'di 5. frazz' 1482. e seguenti sequens Wolmen.

*
risse testabatur: melius tamen primi senserunt. Cuius veritatem in se
quenti volumine firmissimis numerorum rationibus enucleabimus.
Nunc autem epilogando supradicta huic operi finem imponamus.

Epilogus

Afer igitur iucundissime lector ex animo tuo se
gnes pristine ignorantie nebulas ⁊ opusculi nostri huius claro irradiãte fulgore piceam ab ocu
lis tuis expelle caliginem. intuere ⁊ dispice omnes hanc mu
sice nostre supellectiles: Circumfer luminia. Cuncta perlustra. Locos
omnes rimare. quo perspicatius animũ intẽderis: eo magis nebiscuz
senties. Et vbi ad hui⁹ pulcherrime veritatis quã in commnez vtilita
tez adducere curauim⁹ ducente deo perueneris agnitionem: Gratias
deo ages mei memoriã seruabis. opusculo isti ⁊ labori meo fauebis
Sic enim facias necesse est. si turpissimum voles crimen ingratitudis
euadere. Si quid tñ a ratione dissonum ⁊ veritati nõ consentaneum re
peris: correctionem locum relinquo in me examen admitto. ſz vnuz oro
ut priusq̃z improbes intelligas nec ad iudicandũ preceps eas. pugnã
non timeo. si presente ⁊ iudicante ratione pugnabitur. Animaduerte
oro q̃to cũ sudore quorũdam musicorz cantorzqz: Icussimas opinio
nes refellendo quorũdaz uero quibus magis fauebat veritas appro
bando ⁊ que indigeste ⁊ tumultuarie tradita videbãtur ab alijs. ad
perpendiculum dirigendo libelluz istuz ꝓposuerimus. In quo si euz
qui in Boetio est eloquentie florem non videris: veniaz dabis. Ego
enim semper veritatis q̃z facundie studiosior fui. Et nobis ut plurimũ
in hoc opusculo sermo est ad cãtorez qui maiori ex parte imperiti ru
desqz comprobantur. Et non nunq̃z eorz inconcinna dicta ⁊ barba
ris contexta vocabulis necesse fuit vt improbarẽtur operi interserere
Prius igitur vt omnium dictorz breue colligam epithoma sonos suc
cessiue ⁊ seriatim prolatos ad totum vsqz concentuz discutiendo qua

litates ꝓpꝛ modꝛum per mundanam atq; humanam musicam tran
seuntes miras ⁊ diuersas esse ostendimus. Et per alta duo melozꝫ
genera subtiliter ⁊ non ab re ab antiquis pervigilata transcurrentes
ad ipas antiquozꝫ neotericozumq; simphonias diffimendas accessi
mus. Deinde per numerozum passiones ingressi ⁊ friuolas cantozꝫ
opiniones iuxta pꝛopꝛtiones euitantes ad pꝛopꝛtionalitates quib⁹
simphonie tamq; fundamentis niituntur accessimus ⁊ monochozdii
nostruꝫ recte per numeros esse diuisuꝫ subtiliter insinuauimus. Sꝫ qui
verā ⁊ pfectem hui⁹ disciplinę viam sine argumentozꝫ obscuritate sui
probationū improbationumq; longis ambagibus percipere deside
rat: libellū nostrū musices quē introductoriū seu isagogicon appella
mus inquirat. illic habunde breuiter ⁊ dilucide rei summā inuenies
Et cū ea q̄ illic videbis firmare rationibus et altius intuen voles: ad
opus hoc reuerteris. qō est quasi arx illius ac pꝛopugnaculū. ex isto
ad declarandum defendendusꝫ q; illud oppꝛtuna deligere potes in
strumenta. Ab alijs igitur excogitata ⁊ quedam per me nuper inuen
ta scrutare diligenter. non parum enim in his legendis vtilitatis vo
luptatisq; percepturus es. Et in mortali deo bonozꝫ omnium largito
ri qui omnes liberales artes ad hominū perfectionez delectationēq;
condidit vt pꝛeduci gratias ages. Cui est gloria per infinita seculorū
secula. Amen.

altra opera del Rami
cui la presente fu
seguito.

Explicit musica practica Bartholomei Rami de Pareia Hispani
ex Betica pꝛouincia ⁊ Ciuitate Baezza Bien diocesis. vel suffraga
na oziundi. Alme vrbis Bononie dum eaꝫ ibidem publice legerei
Impressa. anno domini millesimo quatrigentesimo octuagesimo secū
do. quarto idus Maij.

di 9. Maj 1482.

museo internazionale
e biblioteca della musica
di bologna

A 80 Autori nominati da Bartholomeo Rami

Prologus.
Boethius. et Cap. 2. Cap. 3. Virgilius. Gregorius. in fine cap. 3.
Boethius. Enchiridion Odonis. Gregorius. Tinctor. Guido monachus
fortasse melior qua musicus. Boethius. Guido.
Cap. 5. Cui Tristano de Silva Hispano familiarissimo nostro, et accemini
ingenij viro. Boethius. Marchetus e più tosto parlando
di Marchetto sopiongo Guida Frater Joannes Chartusiensis
pag. 12 in fine Gallus Salvat eum dicens et indoctus et fenela indicentem.
ego autem Marchetus hunc tanti existimo: ut Marchetus quatuor.
Rodericus Cageron gallo simal uno potest deglutiri posse ut dubitem.
Hic enim Rodericus Cageron sic ait. Compsit Summa. Synemenon 6.
Apotome 4. et Cassiu ee. Boethius Philolaus
Cap. 7. Odo enchiridij. Gregorius
Cap. 8. Gregorius. Mauroburgus
Tractatus 2.us
Boethius Albinus
Cap. 2. Gregorius. Philipetus temerariè loquens sic ait: una
est filia musica Philipetus dicit. Joannes Tinctorius.

Pag. 16. vuole le 8 sillabe Psal - lite - tur - per - vo - ces
is ~~stas~~.

Pag. 62. Le odierne crome vi si chiamano Cursee.

Pag. 67. Johanes prede Kristimus noster

Boetius. pag: 4.
Boetius. 5. cap. 20. lib. 1. pag: 6.
Boetius cap: 20. et 21. lib. 1. pag: 6.
Ptolom: cap lib. pag: 7.
Gregorius pag: 7.
Enchiridion Odonis. pag: 9.
Boetius. pag 9.
Gregorius. pag: 9.
Tinctor. pag: 9.
Guido. pag: 9.
Boetius. pag: 10.
Tristanus de Silva. pag: 12.
Boetius pag: 12.
Marchetus pag: 12.
Fr. Joannes Cartusiensis. pag: 12.
Marchetus Patavinus pag 12.
Rogerius Caperon. Scilly pag: 13.
Obo Enchiridium. pag: 16.
Gregorius. pag: 16.
Hugo Bolognus. pag: 16.
Ambrosius. pag: 16.
Bernardus. pag: 16.
Guido. pag: 16.
Gregorius. pag: 18.
Marchetus. pag: 19.
Boetius. pag: 20.
Ptolomeus. pag: 20.
Vitruvius lib. 5. cap pag: 20.
Boetius. pag: 21.
Nicholaus. pag: 21.
Gregorius. pag: 22.
Philipotus pag 23.
Joannes Tinctorius pag: 23.
Guido. pag: 23.
Guido. pag: 25.
Guido. pag: 27.
Boetius. pag: 28.
Joannes de Zondonis pag: 31.
Guido. pag: 31.
Mag. Oxoniensis Rissanus pag: 31.
Fr. Joannes de Lanto Dominico pag: 32.
Fr. Joannes Abbi anglicus pag: 32.
Fr. Joannes Cartusiensis pag: 32.
Fr. Joannes Carthusiensis pag: 32.
Vgolinus Urbevetanus pag: 33
Guido. pag: 34.
Guido. pag: 34.
Boetius pag: 35.
Boetius pag 37.
Boetius. pag: 38.
Joannes Carthusiensis pag 39.
Joannes Carthusiensis. pag 40.
Boetius. pag: 41.
Vgolinus. pag: 42
Joan: de Murij pag: 42.
Nicholaus. pag: 42.
Fr. Joannes. pag: 42.
Ludovicus Sancij. pag: 43
Boetius. pag: 43
Boetius. pag 44.
Guido pag 45
Obo pag 45
Rogerius Caperon. pag 46.
Boetius cap: 14. lib. 4. pag: 46.
Vgolinus. pag: 54.
Guido. pag: 57
Jacobus Guidonis. pag: 57.
Mag. r Francho. pag: 62.
Egidius de Morino. pag: 62.
Obregam. pag: 66.
Bugnoj. de Fri pag: 66.
Joan: de monte. pag: 66
Tinctorius pag: 66.
Joan: Urede Rifer pag: 67.
Fr. Franciscus pag: 67.
Tristanus de Silva pag: 68
Joannes de Murij pag: 68.
Egidius de Morino. pag: 68.
Joan: Obregam. pag: 68.
Tristanus de Silva. pag 68
Egidius. pag: 68.
Joan: de monte Mag. r Cami. pag. 68.
Robertus Anglicus. pag: 69.
Egidius de Morino. pag: 70.
Vgolinus. pag: 70.
Mag. r Francho. pag: 70.
Bugnoj. pag: 71.
Boetius. pag: 77.
Ptolomeus. pag: 77.
Guido. pag: 78.
Tristanus de Silva pag: 80.

museo nazionale della musica e biblioteca di bologna

Diversità della stampa ne' due esemplari.

Pag. 15
16
17
18 } b 3

Pag. 9. Guido, monachus fortasse melior quam musicus.

pag. 24. Confusione della dottrina di Guido. Suoi difetti, pag. 57

pag. 33 in fine - La sola mutazione nel sistema di Mamis stava nell'ottava che poteva aver la sillaba tas o ysal: questa se si ascendeva alla seconda ottava, e l'altra se non si andava oltre l'ottava.

pag. 34. Mamis propone cominciar la scala da C.

pag. 51. Mamis spiega i rivolti e ammette le due quinte una perfetta l'altra minore.

pag. 39. Tritonum facere, ut frater iohaes carthusinus dicit, nõ est peccatũ mortale, ut multi credunt imo necessarius est.

pag. 73 e 74. Dice esser questa la p.ª parte soltanto della sua opera. Lo stesso ripete a pag. 49 e a pag. 15, oltre la chiara partizione che ne dà in fine del proemio.

pag. 22. Sillabe proposte in luogo delle sei guidoniane

pag. 68. Il primo maestro del Mamis fu un Johanes de monte

Museo internazionale e biblioteca della musica di Bologna

BIBLIOTECA MUSICALE BOLOGNESE

museo internazionale
e biblioteca della musica
di bologna

museo internazionale
e biblioteca della musica
di bologna